

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2003







magazin istoric

Anul XXXVII – serie nouă – nr. 8 (437)
august 2003

<http://www.itsnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric@itsnet.ro



1 Ceas de vitrină din Germania secolului trecut, exemplar aparținând unei instituții unicat în rețeaua muzicală din România, Muzeul Ceasului „Nicolae Simache” din Ploiești, care deține și alte asemenea piese cu valoare istorică



2 O scenă din viața Sfântului Petru (detaliu), în viziunea pictorului italian Masolino da Panicale (școala lui Giotto); fresca, aflată la Santa Maria del Carmine, din Florența, transmută viața de zi cu zi a Renașterii în lumea sacră. În acest spațiu, florentin și pisan, s-a mișcat și controversatul conte Ugolino



3 În vremea domniei lui Vasile Lupu – adevărat urmaș al tradiției bizantine prin grija sa față de Biserică și fastul de la Curte – arta moldovenească a înregistrat realizări remarcabile. O ilustrează și aceste broderii bogat ornamentate



4 În Japonia marile descoperiri europene au pătruns prin prismă olandeză, multă vreme niponii crezând că olandezii sunt centrul lumii necunoscută și, pentru ei, barbare. *Imagine din Kyoto și din împrejurimi* se intitulează acest paravan (secvență), executat de Kano Eitaku (1543-1590), pentru sălile palatelor din Țara Soarelui Răsare

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Secretar general de redacție
Florentina Dolghin**

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Irina Sălăvăstru,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan

**Secretar de redacție
și macheta artistică
Theodor Lianos**

**Director economic
Doina Pascu**

**Documentare
Mădălina Geambașu**

**Corectura
Georgeta Apreotesiei**

Secretariat:
Constanța Avram,
Floarea Dragne

**Difuzare
Constantin Mușat**

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287, Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „COREST” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

august

2003

4 Tot acasă e mai bine
A. RUSSO

5 Români care se duc
*Comunitatea
din Banatul sârbesc;
în perioada interbelică*
G. POPI

9 Aliatul neutru
*„Bătălia statutelor“ în
Tratatul de la Varșovia*
M.E. IONESCU

16 În spatele
paravanelor închise
*Turbulențe în relațiile
româno-nord-coreene*
I. URIAN

19 Și cariola,
zdronca, zdronca...
*Ion Fălcoianu
nu și-a meritat soarta*
I. ZĂNESCU,
A.B. POPESCU

ISTORIE TRĂITĂ



22 Despre subiect
și predicat în sculptură
O. MAITEC

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

29 Lichidul
în care-ți ghicești
viitorul
Poveștea cafelei
A. VĂDEANU

31 Lumea
pe un ciob de sticlă
Fotograful Iosif Berman
I. POPESCU

33 Unde-i unul,
nu-i puterea
Prăbușirea celor patru
S. ALEXANDRESCU

37 Orașul băut
cu pasul sufletului
A. VILAS-BOAS
DA MOTA

40 Trădătoarea
dinastie Gutenberg?
*Războiul din Vietnam
sau divorțul
dintre presă și militari*
C. MERCIER

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

44 Domnul
Brătianu,
precum Gambetta
*Rapoarte diplomatice
franceze*
G. FILITTI



48 Vă place
Brahms?
*„Cântecul
despre doamna lui Lupu“
și „Eroica“*
S. STOICA

51 Sub un împărat
și un rege
Mareșalul Ney
M. CONRAD

**S.O.S.
PATRIMONIUL**

56 Biserica
săpată în cretă
de la Soroca

V. GHIMPU

59 Dovedit,
dar nu înfrânt
*Wilhelm Filderman
și comunismul*

T. WEXLER



64 Călătorii în timp,
cu ochii de azi
*Benjamin Franklin,
vegetarianul*

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

**HOOVER
INSTITUTION**

66 Pertractările
Restaurației

L. COȘOVANU

69 2.000 documente
inedite
din arhiva Titulescu
*Academicienii
scriu unui prieten fidel*
G.G. POTRA

72 Adevărata
poveste a Shogunului
*Olandezii în
Țara Soarelui Răsare*
T. STĂNESCU-
STANCIU

**ENIGMELE
ISTORIEI**

75 De ce se temea
Killing de sovietici?
N. JURCA



79 Doar Patriarhia
nu are Sovrom
FL. BANU

CHIPURI UITATE

82 Ugolino
della Gherardesca,
personaj dantesc



87 Un ambasador
și șase președinți
*Anatoli Dobrînin
își ia rămas bun*
F. DOLGHIN

RUBRICI

8; 86 Eveniment

50 Pentru biblioteca
dumneavoastră

90 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

39; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

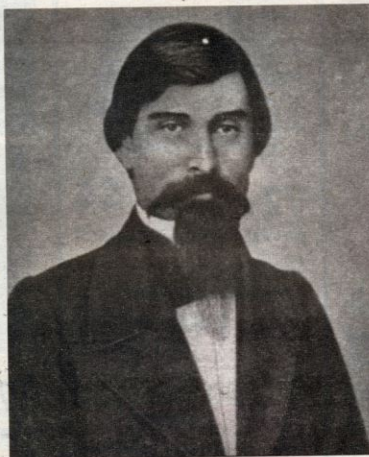
DIN PRAGUL CASEI

Ferice de aceea ce nu au părăsit pragul părintesc cât de mic, cât de mare... ei nu au simțit durerea de a fi muți, durerea de a videa cum se șterge întâi plânsul dispărutei și apoi cătinel-cătinel toate amintirile copilăriei lor... Ei nu au simțit durere și mai mare, cum se duce și limba, de te înădușă cuvântul „țară“ și nu-l poți spune decât pe limbă străină!... Dar dorul, dorul, al

doilea suflet ce a dat Dumnezeu românului, pentru a răsplăti cu durere rălele ce făptuiește și are a faptui pe pământul românesc, dorul numai nu se șterge!...

Văzut-am în străinătate românași uitați de numele lor și de limba leagănului lor, răsărind la auzul unui sunet român, ca calul de soi ce nechează la auzul trâmbiței! Gura e prinsă... dar ochii învie... trupul tremură... și inima se bate cu iuteală!... Auzitu-i-am, neștiitori de gândul lor, șuierând doine, sorbând miroasele ce vinea pe aripele vântului despre țări și uitându-se cu jale, în nopțile steloase, la calea cea cerească pe care strămoșii urma împăratul cel mare, mare și luminat ca un soare...

Fericiți aceia care nu au pierdut din ochi pragul casei!... Au crescut în sărutările



ALECU RUSSO

soarelui, în toată volnicia câmpiilor înflorite, în dizmerdările limbei și în toate bucuriile copilului... Sunt care aruncă pietre asupra celor crescuți de străini și între străini... Va veni și giudecata aceea... și se va face parte dreaptă tuturor; și se va ține în seamă celor ce au fost mucenici din pruncie, dacă au purtat departe numele de român... dacă nu au iubit România ca nealții!...

și ochii lor s-au umplut de lacrimi, când au văzut zarea depărtată a țării... și inima lor a plâns, când, după ani și iar ani, a cunoscut în sunetele de pe dealuri doinele jalnice ce șuiera odinioară; și sufletul lor s-a amărât de amărăciunea tuturor... și toți străinii nu le sunt plăcuți.

Bine și frumos este în străinătate, noroade îmbrăcate și voioase, școale și târguri mândre, podoabe, măriri, steaguri și oaste fudulă, legi și giudecători buni, viață și mișcare..., dar românii nu s-au rușinat de țara lor și au iubit-o și în sărăcia și în goliciunea ei.

(Cântarea României,
Editura Minerva, 1980)

Pentru o istorie a diasporei

Domnul profesor Gligor Popi este un vechi prieten al revistei noastre. A vizitat de câteva ori redacția pe vremea când era condusă de Cristian Popisteanu. Citește și acum Magazin istoric, de câte ori are ocazia, respectiv când vine cineva din România și i-l aduce.

Recent, a participat la cea de-a IV-a Conferință Științifică Internațională Românilor din jurul României. Istorie și actualitate (Constanța, 30-31 mai 2003), organizată de Universitatea „Ovidius” și Centrul de Studii și Cercetări a Istoriei și Civilizației zonei Mării Negre (secolele XIX-XXI). Cu acel prilej a încredințat revistei noastre articolul ce urmează.



Prof. dr. GLIGOR POPI, Vârșeț, Republica Serbia și Muntenegru

După primul război mondial, în urma Conferinței de la Paris, Banatul a fost împărțit între Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (R.S.C.S.) și România (Magazin istoric, nr.12/2001). Aproape 80.000 de români au rămas în Banatul sârbesc ce aparținea R.S.C.S., iar circa 50.000 sârbi și croați au continuat să trăiască în Banatul românesc.

Litigiul inițial dintre cele două state vecine privind delimitarea Banatului a fost soluționat în virtutea tradiționalelor legături de prietenie româno-sârbe. La Conferința de la Paris, Nikola Pasici, șeful delegației sârbe, declarase, de altfel, că partea sârbă dorea ca buna vecinătate cu românii să se mențină și să rămână permanentă.

Guvernele celor două țări au avut dese convorbiri și au încheiat convenții și acorduri reciproce privind soarta românilor din R.S.C.S. și a sârbilor și croaților din Banatul

românesc. Statutul lor a fost reglementat și printr-o serie de tratate internaționale.

Care a fost situația românilor din Banatul sârbesc în perioada interbelică?

În primii ani de existență a Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor, minoritatea română rămasă aici a întâmpinat multe dificultăți în desfășurarea în bune condiții a vieții

ei naționale, spiritual-culturale. Cu toate că Tratatul de Pace de la Saint-Germain din 10 septembrie 1919 stabilea protecția internațională a minorităților din R.S.C.S., prevederile sale nu s-au aplicat în mod consecvent. Dimpotrivă, au fost înregistrate numeroase abuzuri, prigoniri, șicanări și nedreptăți privindu-i pe românii din Banatul sârbesc.

Cele 24 de plângeri ale protopopului

Se resimțea, în primul rând, lipsa intelectualilor – preoți, învățători ș.a. Majoritatea acestora, împreună cu multe familii de țărani, în baza dreptului de opțiune, părăsiseră Banatul sârbesc, stabilindu-se în România.

Situația românilor devenise îngrijorătoare mai ales în ceea ce privește învățământul primar. Din cei 105 învățători care au funcționat înainte de primul război mondial, 72 au trecut în România. Făcuseră aceasta deoarece n-au vrut să se supună ordinelor noilor autorități de a învăța limba sârbă, respectiv „limba statului”. La fel și-au părăsit rosturile și mulți avocați,

preoți, medici, funcționari care n-au vrut să rămână sub stăpânire sârbă.

Școlile confesionale au fost transformate în școli de stat. Autoritățile centrale au numit în satele românești învățători sârbi, ruși sau bulgari, care nu cunoșteau limba maternă a elevilor. La fel, funcționarii români au fost înlocuiți cu alții din rândul sârbilor, tot sub pretextul că nu cunosc „limba statului”.

Față de nedreptățile la care erau supuși, românii din Banatul sârbesc au reacționat. Slujitorii Bisericii Ortodoxe Române au cerut ca enoriașii lor să fie tratați ca cetățeni cu drepturi egale. De un deosebit prestigiu s-a bucurat protopopul Traian Oprea, din Vârșet. El este autorul celor „24 de plângeri”, expuse public, în care arăta nedreptățile săvârșite față de români: nu beneficiau de efectele reformei agrare, nefiind împroprietăriți; studenții și elevii care studiau în România nu puteau obține pașapoarte; autoritățile nu aprobau statutele Asociației Culturale Române și ale Asociației Studenților, organizate în scopul propășirii intelectuale și spirituale; era interzisă

folosirea manualelor școlare primite din România.

Totodată, protopopul Oprea semnala autorităților ecleziastice diecezane de la Caransebeș abuzurile săvârșite de autorități împotriva unor clerici și intelectuali români. Preotul George Băiaș din Iablanka fusese închis două luni, apoi pus sub supraveghere. Parohul Avram Corcea fusese nevoit să se refugieze în România pentru a scăpa de amenințările și maltratarile unor funcționari administrativi. Un alt preot, Teodor Petrică, din Nicolinț, a fost închis la Vârșet și apoi la Belgrad.

Tot acest protopop a intervenit și pe lângă comandantul militar din Vârșet, spre a curma unele abuzuri față de intelectualitatea română. Printre cei prigoniiți s-a aflat și învățătorul Petru Bizerea, din Coștei care, bătut de soldați, a fost nevoit să treacă cu toată familia în România.

Partid, asociație, publicații

Pe la mijlocul deceniului al doilea, situația românilor din Banatul sârbesc s-a mai ameliorat. Era și rodul muncii de organizare politică și culturală depusă de intelectualii puțini care rămăseseră pe la sta.

La 10 februarie 1923, la Alibunar, în prezența reprezentanților din toate localitățile cu populație românească din Banatul sârbesc, a fost constituit Partidul Român, pentru afirmarea drepturilor lor naționale, sociale și culturale. Președinte a fost ales dr. Aurel Novac, fost deputat înainte de război în Parlamentul de la Pesta, iar secretar general dr.

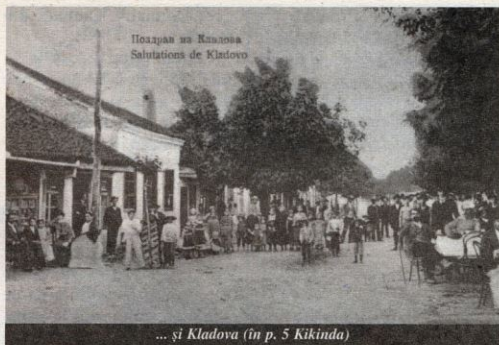


Vederi din Pancevo...

Ioan Jianu, avocat din Alibunar. O lună mai târziu, în martie 1923, acesta a fost ales deputat în Parlamentul de la Belgrad.

Tot în martie 1923, a apărut la Panciova (Pancevo) organul de presă al Partidului Român, săptămânalul *Graiul românesc*. În paginile sale erau făcute publice dezideratele românilor bănățeni, între care și acela ca săracii să primească pământ. Se mai dorea organizarea învățământului primar în limba română, dreptul de a studia în România ș.a.

În același an, 1923, în noiembrie, s-a constituit și Asociația Culturală Română din Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, cu obiective similare privind propășirea națională, spirituală, păstrarea tradițiilor etc. În scurt timp,



publicate, al limbii folosite, *Nădejdea* și-a cucerit în scurt timp un public larg, devenind gazeta cea mai îndrăgită a românilor din Banatul sârbesc. În paginile ei scriau atât intelectuali, cât și țărani,

Un rol important în viața românilor din Banatul sârbesc l-a avut Asociația Culturală „Astra”, purtând un nume identic cu cel al „Astreii” transilvănene. Astra bănățeană a activat și în 1899-1914, cu trei despărțăminte, la Panciova, Vârșet și Torac. După război și-a întrerupt activitatea, fiind reînființată abia la 19 martie 1936, într-o adunare a intelectualilor din 29 sate de români. Președintele ei a fost ales preotul Ioan Mităr din Oreșet.

În statutele adoptate atunci, în martie 1936, programul Asociației era astfel formulat: „Promovarea culturii poporului român prin editarea publicațiilor literare, științifice și artistice, înființarea căminelor culturale, a bibliotecilor, a sălilor de lectură, respectiv de citire, a societăților muzicale și de cântare, a corurilor și fanfarelor, muzeelor și altor colecții; decernarea de premii și acordarea de burse, organizarea de expoziții și prelegeri publice”.

Cu acest generos program, „Astra” bănățenilor din



Ilustrată de la începutul secolului XX, cu textul „Salutări din Vârșet”

s-a constatat o învioreare a vieții culturale a satelor cu populație românească: s-au înființat coruri bisericești sau laice, orchestre de muzică populară, echipe de dansuri, formații de teatru etc.

Apar și o serie de publicații, între care săptămânalul *Nădejdea* (1927-1944). Redactor a fost preotul Nicolae Roman, din Coștei. Prin tematica sa, prin caracterul accesibil al articolelor

preocupați deopotrivă de apărarea limbii și obiceiurilor străbune.

O altă publicație de interes ceva mai larg a fost *Foaia poporului român* (1936-1938), ai cărei colaboratori erau mai ales din rândurile preoțimii. Alte gazete au avut existențe efemere, apărând doar în preajma alegerilor parlamentare sau locale, cu unicul scop de a susține un candidat sau altul.

Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (din 1929, Iugoslavia) a devenit în scurt timp principalul inițiator și coordonator al acțiunilor culturale și educative naționale. Prin ea s-a realizat și unirea diferitelor grupări de români, unele aflate în opoziție, cum erau cei de la *Nădejdea* și cei de la *Foia poporului român*. De altfel, această din urmă gazetă a devenit și organul „Astrei”.

Învățători veniți din țară

Fruntașii românilor din Banatul sârbesc s-au preocupat de organizarea învățământului primar în limba maternă. În baza unei convenții adoptate în 1935, Ministerul Învățământului de la Belgrad a numit în școlile cu populație majoritar românească învățători

„contractuali”, chemați din România.

Primul grup a sosit la 25 mai 1935, iar la 23 noiembrie același an a venit cel de-al doilea. În total, la sfârșitul lui 1935, pedaga în Iugoslavia 47 învățători aduși din România. Rolul lor, după cum consemnează documentele vremii, a fost deosebit de important. Ei au contribuit la înviorarea vieții cultural-artistice în satele românești, la înființarea de societăți culturale, la organizarea multor manifestări artistice sau științifice și, mai ales, la păstrarea limbii. Pentru zelul lor, unii chiar erau suspecți de către autoritățile de la Belgrad că fac propagandă națională românească.

Câteva cuvinte și despre evoluția populației românești din Banatul sârbesc. La recensământul din 1921 din Voivodina s-au declarat români

aproape 80.000 de suflete. De atunci procesul demografic a fost în continuă scădere, încât la un recent recensământ, în 2002, au fost înregistrați 34.576 români.

Cauzele sunt îndeobște cunoscute: natalitatea scăzută, căsătorii mixte, asimilarea, emigrarea în țări europene, dar și în S.U.A., Canada sau Australia. După estimările prof. Kicoșev, din Novi Sad, în acest ritm de involuție demografică, în anul 2060 românii din Voivodina nu vor mai exista ca entitate.

Este un semnal de alarmă demn de toată atenția, atât pentru oficialități, cât și pentru toți cei preocupați de păstrarea și apărarea minorității române din Banatul sârbesc – ca de altfel și din alte ținuturi locuite de români din afara granițelor țării. ■

Eveniment

Tic-tac în simpozion

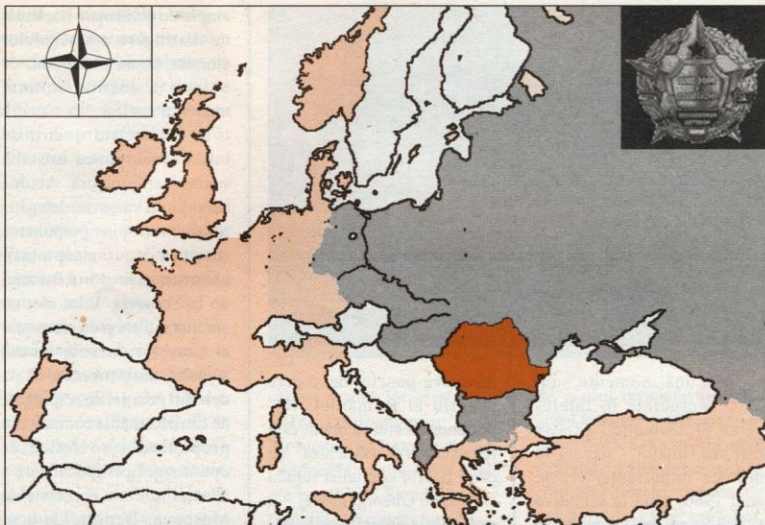
În urmă cu patru decenii, într-o sală a Palatului Culturii din Ploiești, era inaugurat, din inițiativa profesorului Nicolae Simache, „Muzeul ceasului”, unicat în rețeaua muzeală din România. Anul acesta, în zilele de 15-16 mai, sub egida Consiliului județean Prahova, a Muzeului județean de istorie și arheologie și a Muzeului ceasului „Nicolae Simache”, s-au desfășurat lucrările simpozionului național *Timpul și omul*, ediția a VII-a, cu participarea unor istorici și muzeografi din întreaga țară.

În deschiderea reuniunii, academicianul Constantin Bălăceanu-Stolnici, invitat de onoare, a vorbit despre *Ceasul uman*, expunere urmată de vii dezbateri. A fost lansat apoi compact-discul *Muzeul ceasului Nicolae Simache*, în care sunt prezentate

exponatele muzeului, în contextul istoric al realizării lor.

Muzeul ceasului poartă astăzi numele fondatorului. El este situat într-o elegantă clădire monument istoric și de arhitectură și are valoroase exponate acoperind evoluția mijloacelor de măsurare a timpului, de la primele cadrane solare și de la ceasornicele mecanice „antice”, la cele moderne. Se remarcă cele cu sistem de sonorizare cu „gong” ori cu muzică pe pieptene, un indicator astronomic din Olanda, datat cu precizie, 1544, ceasornicele regelui Carol I al României, țarul Alexandru II al Rusiei, scriitorilor Vasile Alecsandri și Costache Negri, un ceas cu consolă în stil Rococo sau altul, monumental, stil Ludovic XIV.

Gelcu MAKSUTOVICI



ROMÂNIA 1964-1968. AUTOEXCLUDERE DIN PACTUL DE LA VARȘOVIA?

General de brigadă dr. MIHAIL E. IONESCU,
Directorul Institutului de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

Într-un raport înaintat ierarhic la 3 iunie 1968, ministrul Forțelor Armate, Ion Ioniță, solicita un mandat de acțiune pentru viitoarea reuniune a omologilor săi din cadrul Pactului de la Varșovia. Se propunea susținerea punctului de vedere al României asupra unui set de probleme prezentat anterior Pactului de la Varșovia, dar care recent fusese ignorat de conducerea sovietică a alianței. Ion Ioniță nu uita să menționeze că aprobarea și aplicarea mandatului solicitat însemnau de facto abandonarea de către România a Tratatului de la Varșovia: „Ca urmare a acestei poziții, Republica Socialistă România, fără a declara că iese din Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală, de fapt în problemele cu caracter militar se situează în afara organismelor militare integrate ale Tratatului de la Varșovia.” Cu alte cuvinte, România se excludea singură din alianță.

Care erau problemele cu caracter militar asupra cărora România exprimase puncte de vedere în cadrul alianței și fuseseră respinse de U.R.S.S. în primăvara anului 1968? Cum se explică decizia conducerii comuniste de la București de a adopta o astfel de poziție limită față de „fratele mai mare”? Când au început să se manifeste astfel de diferențe de opinii în măsură să zdruncine unitatea atât de des afirmată public a Pactului de la Varșovia? Au intenționat Bucureștii să părăsească alianța?



În această clădire s-a semnat Tratatul de la Varșovia

Două momente sunt cruciale în înțelegerea problematicei expuse mai sus. Întâiul – dar nu în ordinea importanței – este anul 1966, când la inițiativa U.R.S.S. au fost angajate în cadrul Pactului de la Varșovia discuții referitoare la optimizarea funcționării Comandamentului Forțelor Armate Unite (F.A.U.). În fapt, acest moment reprezintă „vârful” unui proces declanșat în anii anteriori, prin care Moscova încerca să-și formalizeze rolul hegemon în ansamblul alianței, iar, pe de altă parte, să mărească funcționalitatea acesteia, cu deosebire în caz de război.

Cel de-al doilea moment – în fapt primul în ordine cronologică și deopotrivă în semnificații – este reprezentat de reuniunea din 18-20 ianuarie 1965 a Comitetului Politic Consultativ al Pactului de la Varșovia. Cu această ocazie a fost prima dată afirmat public și, mai ales, pe întreaga gamă de probleme sensibile în relațiile cu

Moscova punctul de vedere propriu al României. Importanța acestui moment este relevată atât de calificarea – de către liderul comunist român Gheorghe Gheorghiu-Dej – a excluderii anterioare a Albaniei din Pact, la inițiativa Moscovei, ca „o hotărâre ilegală”, a cărei anulare este necesară, cât și de poziția adoptată în problema nediseminării armamentului nuclear. În această din urmă chestiune, liderul român a respins categoric conectarea condamnării constituirii de către NATO a Forțelor Nucleare Multilaterale – care constituia obiectivul reuniunii – cu avansarea de către Pact a propunerii încheierii unui tratat de neproliferare nucleară. Chiar dacă, în actuala fază a cercetării arhivistice, nu sunt încă suficient lămurite mobilurile poziției române foarte categorice în această chestiune a respingerii unui astfel de tratat, este cunoscut de acum faptul că România înțelegea nediseminarea nucleară ca parte a unui proces

amplu de dezarmare nucleară, de distrugere a arsenalelor atomice și, nu mai puțin, de evitare a instituirii unui monopol nuclear.

În perimetrul nostru de interes, reuniunea are altă semnificație majoră. Anume aceea că, la Varșovia, delegația română a respins propunerea sovietică de înființare a unor noi structuri în cadrul Pactului de la Varșovia. Între ele, un comitet militar și un stat major al Forțelor Armate Unite. Așadar, este momentul de debut al poziției de respingere de către România comunistă a propunerilor sovietice de optimizare/operationalizare a alianței militare dominate de Moscova. Departele de a se urmări o „înghețare” a Pactului, așa cum fusese el întemeiat în 1955, la București se afirma opoziția față de dominația lui de către U.R.S.S., inițiatorul sau inspiratorul măsurilor diverse care țineau să-i întărească rolul hegemonic. Bucureștii încercau și în acest fel să marcheze distanța față de Moscova, pe care au înțeles s-o ia deschis în aprilie 1964 (*Magazin istoric*, nr. 4/2002).

Conform documentației existente în arhivele românești, accesibilă până acum, problemele care au constituit obiectul unui interes susținut al Moscovei din anul 1966 au fost elaborarea și adoptarea unor noi statute: al Forțelor Armate Unite ale statelor aliate; al Consiliului Militar al Forțelor Armate

Unite; al sistemului unic de apărare antiaeriană, precum și a schemei de organizare de principiu a organelor de conducere ale Comandamentului Suprem al Forțelor Armate Unite și a Comitetului Tehnic.

Cum am arătat, în cadrul consfătuirilor și reuniunilor Tratatului, reprezentanții României s-au situat pe poziții opuse celor promovate de Uniunea Sovietică sau de partenerii de alianță. Astfel, la consfătuirea șefilor marilor state majore ale țărilor membre ale Pactului de la Varșovia (4-9 februarie 1966), care a debătut, între altele, proiectul de statut al Comitetului Politic Consultativ, delegația română a arătat că organismul avea doar un rol consultativ în probleme militare, inclusiv în privința numirii comandantului suprem. Totodată, delegația română nu a fost de acord cu înființarea Comitetului Militar pe lângă Comitetul Politic Consultativ (idee susținută de toți ceilalți participanți), propunând funcționarea sa pe lângă Comandamentul Forțelor Armate Unite. România a mai susținut ca locțiitorii comandantului suprem pentru fiecare armată să-și desfășoare activitatea pe lângă acesta, și nu în țara respectivă, cum solicitau sovieticii, ca mijloc de control nemijlocit. Șeful delegației române, generalul Ion Gheorghe, a înțeles foarte bine tendința de a face din Comandamentul F.A.U. un organ de control al Moscovei



Mai 1955. În numele României semnează președintele Consiliului de Miniștri, Gheorghe Gheorghiu-Dej

asupra armatelor aliate. De altfel, conform propunerii Moscovei, pe timp de război, conducerea trupelor F.A.U. era transferată Statului Major General al Armatei Sovietice, statul major al F.A.U. rămânând doar un organ auxiliar.

Si la consfătuirea de la Berlin a adjuncților miniștrilor Afacerilor Externe ai statelor Pactului de la Varșovia (10-12 februarie 1966), reprezentanții români au criticat propunerile privind Statutul Secretariatului Unit și al Comisiei permanente de politică externă, pe care le-au considerat ca fiind nu numai inutile, ci și neconforme cu prevederile Tratatului. Au fost invocate în sprijinul poziției române punctul 6 al Tratatului și principiile politice enunțate în Declarația P.M.R. din aprilie 1964, principii traduse în coordonate ale politicii externe a României. Ele exprimau îngrijorarea conducerii comuniste de la București față

de gradul crescând de integrare și, drept consecințe, ignorarea efectivă a suveranității naționale a aliaților minori și controlul forțelor armate ale acestora de către sovietici. Exemplele crizelor Berlinului și din Cuba, în care autoritățile Pactului (sovietice) de la Varșovia au transmis ordine directe cu privire la ridicarea capacității de luptă a forțelor armate române fără consultarea și nici măcar înștiințarea prealabilă a autorităților de stat au servit drept argumente pentru fundamentarea unei astfel de poziții.

Atitudinea României, care aprecia că organele militare erau structuri de coordonare și nu de comandă și subordonare, s-a soldat cu o victorie relativă. Cu prilejul reuniunii miniștrilor Apărării (27-28 mai 1966), cele mai multe dintre amendamentele românești au fost acceptate, cu menționarea în protocolul reuniunii a punctelor în care pozițiile părților erau încă în divergență. Între chestiunile de principiu pro-



Delegația României la ședința Comitetului Politic Consultativ, din iulie 1966, la București

puse de delegația română — condusă de Leontin Sălăjan — și introduse în noul proiect de statut se numărau: rolul de coordonare (nu de comandă, cum solicitau sovieticii) al Comandamentului F.A.U.; subordonarea trupelor destinate F.A.U. comandamentelor naționale respective; reprezentarea proporțională în compunerea Statului Major al F.A.U. a ofițerilor din toate statele participante la Tratat; numirea comandantului suprem dintre mareșalii și generalii fiecărui stat participant la Tratatul de la Varșovia. Reținem dintre prevederile scoase din proiectul de statut la insistențele părții române: dreptul comandantului suprem de a controla trupele F.A.U.; forțele nucleare strategice nu fac parte din F.A.U.; înființarea Consiliului Militar Consultativ pe lângă Comitetul Politic Consultativ.

Rezervele părții române se refereau la rolul și funcțiile Comitetului Politic Consultativ, existența unor reprezen-

tanți ai Comandamentului Suprem în armatele statelor aliate și la neincluderea propunerii constituirii unui Consiliu Militar cu rol consultativ pe lângă comandantul suprem al F.A.U.

Pe această bază, la Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din luna iulie 1966, de la București, partea română a înaintat ministerelor Apărării din statele Pactului de la Varșovia un proiect de statut al Comandamentului F.A.U., care însă nu a fost discutat. Chiar acest fapt evidențiază că Moscova nu intenționa să împartă cu aliații minori conducerea alianței și — mai mult — să supună rolul său hegemon chestionării aliaților, așa cum propunea proiectul român. Era de așteptat ca Moscova să reacționeze în consecință și să-și afirme rolul de *primus inter pares*. Acest lucru nu va întârzia să se producă.

Mai întâi, sovieticii au adoptat tactica tergiversării.

Solicitările românești de a se stipula în documentele discutate exigențele lor au fost aprobate și apoi, în mod tacit, respinse. Astfel, la consfătuirea miniștrilor Apărării din 27-28 mai 1966 de la Moscova, în proiectul de statut „au fost cuprinse majoritatea problemelor de principiu elaborate de delegația noastră” și, deopotrivă, „au fost scoase... unele prevederi care nu corespundeau punctului nostru de vedere, astfel: dreptul comandantului suprem de a controla trupele F.A.U. și dreptul de a avea reprezentanții săi în armatele statelor participante la Tratat; faptul că forțele nucleare strategice ale U.R.S.S. nu fac parte din F.A.U.; crearea Consiliului Militar Consultativ pe lângă Comitetul Politic Consultativ, în compunerea căruia urma să intre miniștrii Apărării”.

A existat o pauză însemnată după această reuniune ministerială, până la întâlnirea adjuncților miniștrilor din 29 februarie-1 martie 1968 de la Praga. Intervalul a fost utilizat cu succes de partea sovietică pentru a depăși opoziția României prin evitarea elaborării statutului și prin materializarea propriilor intenții prin acțiuni punctuale, sprijinite de ceilalți aliați minori. Astfel, la Praga, la propunerea delegației române de a se discuta proiectul de statut pe care îl avansase în iulie 1966 la București, partea sovietică s-a opus deschis. „La această propunere — consemnează raportul șefului Marelui Stat

Major Român înaintat lui Nicolae Ceaușescu – toți ceilalți șefi de delegații și... insistent generalul de armată Sokolov și mareșalul Iakubovski [comandantul suprem al forțelor Tratatului de la Varșovia] au declarat că nu au mandat, nu sunt pregătiți și nici nu sunt «coapte condițiile» pentru a replica problemelor ridicate de partea română.“

Practic, partea sovietică a impus dezbaterea cu această ocazie a problemelor creării Consiliului Militar și Statului Major al Comandamentului Unit. Raportul sus-menționat consemna sec: „din modul cum s-au desfășurat lucrările consfătuirii și din discuțiile purtate rezultă că reprezentanții celorlalte armate ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia urmăresc să rezolve pe părți diferite probleme legate de Comandamentul Unit, respectiv problema Consiliului Militar, Statului Major, Comitetului Tehnic, afirmând că toți sunt de acord cu aceste probleme [...] Astfel putem trage concluzia că, pentru prima dată, în mod oficial, se încearcă a se rezolva crearea diferitelor organe ale Comandamentului Unit fără să abordeze problema esențială – elaborarea unui nou Statut al Comandamentului Unit“.

În sfârșit, această tactică a tergiversării adoptată de partea sovietică va atinge punctul culminant în mai 1968. Deși la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din martie



1968, de la Sofia, s-a decis ca miniștrii Apărării să analizeze toate aceste chestiuni și să prezinte în termen de șase luni propuneri, la numai două luni, la 24 mai 1968, mareșalul I.I. Iakubovski a remis Ministerului Forțelor Armate al României proiectele statutelor F.A.U., Consiliului Militar și sistemului unic de apărare antiaeriană. Autoritățile românești au avut surpriza să constate că partea sovietică a reintrodus în documente prevederi care fuseseră eliminate – la propunerea Bucureștilor – în mai 1966 și care dădeau posibilitatea unor ingerințe în executarea actului de comandă. Cu deosebire, aceste prevederi reintroduse în proiect se refereau la dreptul comandantului suprem (sovietic) de a comanda și controla trupele din compunerea Forțelor Armate Unite, al Comitetului Politic Consultativ de a numi comandantul suprem și a lua hotărâri și de a da ordine acestuia în privința ridicării capacității de luptă a trupelor

și relativ la planurile de dezvoltare a F.A.U. Așadar, scoaterea de sub jurisdicția națională a unor însemnate atribuții de suveranitate în privința unei părți a forțelor militare proprii. La București s-a consemnat deschis faptul că „prevederile proiectului de statut al Comandamentului Unit vin în contradicție cu principiile colaborării și asistenței mutuale pe baza respectării suveranității și independenței naționale, a neamestecului în treburile interne, prevăzute în Tratat, afectează atribute esențiale ale guvernelor statelor participante la Tratatul de la Varșovia. Toate aceste drepturi situează comandantul suprem deasupra guvernelor naționale și fac din comandament un organ suprastatal de comandă și control“.

Evenimentele din vara anului 1968, respectiv invazia în Cehoslovacia, coroborată cu temerea producerii unor acțiuni similare asupra României, au determinat o recon-

siderare de substanță a poziției autorităților de la București.

Acesta este contextul în care s-au desfășurat tratativele româno-sovietice prilejuite de vizita mareșalului I.I. Iakubovski și a generalului de armată S.M. Ștemenko, șeful de Stat Major al F.A.U. (sfârșitul lunii septembrie 1968). România a acceptat multe din propunerile sovietice, între care și înființarea Comitetului Militar, compus din ministrii Apărării, pe lângă Comitetul Politic Consultativ, și nu pe lângă Comandamentul F.A.U., așa cum fusese propunerea inițială. Dar Bucureștiul a căutat

să-și păstreze și anumite suape de siguranță pentru a preveni controlul total al sovieticilor. Așa se explică solicitarea lui Nicolae Ceaușescu potrivit căreia reprezentanții Comandamentului Suprem, „se pot găsi în armatele statelor participante la Tratat, la cererea sau cu acordul guvernelor respective“. De asemenea, la București nu s-a cedat nici în ceea ce privește dreptul Comandamentului Suprem de a disloca trupe pe teritoriul statelor membre, rămânând la poziția că o asemenea decizie este apanajul fiecărei conduceri a țării respective.

Consfătuirea miniștrilor Apărării de la Moscova (29-30 octombrie 1968) sancționa aceste înțelegeri, definitivă și adopta proiectele de statute ale Comitetului Miniștrilor



Praga, august 1968

Apărării, F.A.U. și Comandamentului Unit, Consiliului Militar al F.A.U., sistemului unic al apărării antiaeriene, Statului Major și Comitetului Tehnic al F.A.U. Partea română își rezerva, în comunicatul final, dreptul de a reflecta în continuare asupra modalităților de dislocare a trupelor Tratatului pe teritoriul statelor membre.

Cu reuniunea din capitala sovietică de la sfârșitul lunii octombrie 1968 s-a încheiat o primă etapă în reforma militară a Pactului de la Varșovia, declanșată la mijlocul deceniului al șaptelea al secolului trecut. Procesul va continua și în anii următori.

Atitudinea Bucureștilor în legătură cu reforma militară a Pactului de la Varșovia,

inițiată de sovietici, a fost dictată de veritabilul catehism în politica externă pe care l-a reprezentat Declarația (P.M.R.) din aprilie 1964. Conducerea comunistă a României intenționa, prin poziția adoptată, să dea credibilitate orientării sale externe și să convingă Moscova de seriozitatea acesteia. În fapt, chiar „linia“ imprimată în aprilie 1964 a înregistrat o dinamică proprie, care a determinat ca Bucureștii să fie nevoiți să adopte poziții aflate chiar dincolo de propriile lor intenții. Observația ministrului român al Apărării din iunie 1968

privind ieșirea *de facto* a României din Pactul de la Varșovia trebuie înțeleasă din această perspectivă. De altminteri, Ion Ioniță, speriat parcă de poziția în care se trezise, adăuga imediat: „Ar mai putea fi și o altă soluție, și anume că, în cazul în care celelalte delegații nu-și vor însuși punctul nostru de vedere, lucrul cel mai probabil, delegația Ministerului Forțelor Armate în final să fie de acord cu proiectele documentelor elaborate de Comandamentul Unit, cu excepția prevederilor referitoare la...“ Excepțiile priveau competențele comandantului suprem, în principal.

Dacă această dinamică proprie a „liniei“ adoptate la București în aprilie 1964 a fost conștientizată de către

conducerea comunistă a României ori, din cauza lipsei de experiență în relațiile internaționale, aceasta a devenit o victimă a ei este o problemă care trebuie analizată separat. Ceea ce trebuie însă spus este faptul că „bătălia statutelor” a pus București în poziția incomodă și politic extrem de costisitoare de a nu fi la curent cu invazia trupelor Pactului de la Varșovia în august 1968 în Cehoslovacia. Din punct de vedere tehnic, București, opunându-se adoptării Statutului F.A.U. în forma propusă de sovietici, se auto-excludeseră din orice întreprindere comună a Pactului. Din punct de vedere politic, la București se afirmase repetat că Praga poate să-și rezolve

singură problemele. Așadar, invazia de la Praga avea să fie o completă surpriză la București. *Inflexibilitatea aplicării „liniei” din 1964 adusesse irevocabil conducerea comunistă a României la auto-excludere din „familia” căreia îi aparținea.* Neinformarea sa privind episodul Praga a fost o primă consecință majoră.

Managementul aplicat de sovietici opoziției României în cazul „bătăliei statutelor” a fost și el unul deficitar. Mai întâi de toate pentru că a fost unul duplicitar, încercând anihilarea opoziției românești nu prin compromis, ci prin ocolirea ei și, în final, prin izolarea României. În acest fel, Moscova s-a aflat, la rândul ei, ca urmare a unei

abordări greșite a „crizei românești”, în fața unei Românie non-aliate *de facto* în Tratatul de la Varșovia. Post-Praga, se va încerca la Moscova un altfel de management al crizei, alegându-se soluția politică a compromisiului. În acest fel se vor evita noi crize majore și România comunistă va rămâne fidelă Pactului de la Varșovia până la sfârșit.

În final, o întrebare căreia doar cercetarea viitoare îi va aduce un răspuns credibil. Este oare „bătălia statutelor” un episod al încercării României de a concretiza politica de neutralitate în confruntarea Pactul de la Varșovia-NATO, care se afirmă a fi fost adoptată în septembrie 1963, prin înțelegere cu S.U.A.? ■

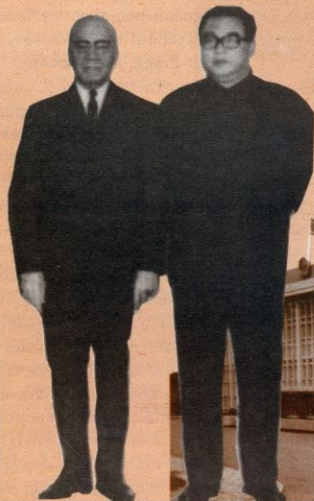


Radio România Cultural



	MHz	kHz		MHz	kHz
București	72,92	603	Iași	69,92	
Arad	72,56		Oradea	71,00	
Bacău	67,01		Pitești	72,92	
Brăila	69,65		Ploiești	72,92	603
Călărași	66,92	1593	Sibiu	66,44	1404
Cluj	68,36		Suceava	72,98	
Constanța	67,79	1314	Timișoara	71,72	
Craiova	70,04		Tulcea	68,72	1530
Galați	69,65		Zalău	67,67	

Reverberații



1974. Vizita lui Emil Bodnăraș la președintele Kim Ir Sen

Clădirea Parlamentului R.P.D. Coreene

● Puncte de îngheț în relațiile frățești cu Coreea de Nord ● Ambasadorul român la Phenian primit abia după 43 de zile ● Delegația nord-coreeană se oprește la Moscova, nu mai ajunge la București ● Ceaușescu, afectat profund ● Discuția lui Bodnăraș cu ambasadorul S.U.A., doar din sursă americană

ÎN CULISELE VIZITEI LUI BODNĂRAȘ ÎN R.P.D. COREEANĂ

I. URIAN

În numărul din luna aprilie 2003 al revistei Magazin istoric, domnul prof.univ.dr. Mircea Nicolaescu a prezentat vizita întreprinsă în 1970 în R.P.D. Coreeană de o delegație condusă de Emil Bodnăraș. Vizita aceasta are o poveste secretă. Evenimentele pe care le voi relata s-au petrecut în culise, în anii 1968-1970, și nu au fost prezentate niciodată publicului.

O oficial, relațiile româno-coreene păreau a fi unele excelente. Realitatea era alta. Între cele două țări apăruseră mai multe „probleme”. În mod concret, era vorba despre o atitudine de respingere, chiar de condamnare a unor acte românești de politică externă.

În noaptea de 21 spre 22 august 1968, trupe ale statelor membre ale Tratatului de la Varșovia, fără România, au

pătruns în Cehoslovacia, motivând că socialismul era în pericol în acea țară.

La 22 august, România a condamnat intervenția. În aceeași zi, conducerea de partid din România a hotărât să prezinte și conducerii de partid și de stat a R.P.D. Coreene viziunea cu privire la situația din Cehoslovacia și rațiunile pentru care a condamnat intervenția. Informarea urma să fie făcută prin intermediul ambasadorului

României la Phenian, care a cerut imediat o audiență la conducerea de partid și de stat a R.P.D. Coreene. Se spera că poziția României se va bucura de sprijin sau cel puțin de înțelegere, mai ales că R.P.D. Coreeană apăra și promova cu insistență principiile respectării independenței și suveranității naționale, ale neamestecului în treburile interne, ale dreptului tuturor statelor de a-și hotărî singure soarta etc.

Surpriza a fost totală. La 23 august, cotidianul *Nodon Sinmun*, organ al C.C. al Partidului Muncii din Coreea, a publicat un articol redacțional intitulat *Lecția istorică din Cehoslovacia*, în care se prezenta de fapt poziția oficială. Printre altele, în articol se arăta: „În Cehoslovacia socialismul a fost amenințat de forțele contrarevoluționare în complicitate cu imperialismul, în frunte cu cei americani”. A fost criticată Plenara C.C. al P.C. din Cehoslovacia din ianuarie 1968 pentru măsurile menite să ducă la scoaterea de sub controlul organelor de partid și de stat a vieții politice și sociale, la desființarea cenzurii statului asupra presei, radioului și televiziunii. În același articol, precum și în altele, presa a atacat și a condamnat în termeni duri pe „cei care se bucură și încurajează situația din Cehoslovacia”.

Cereri Ambasadei române din 22 august de a prezenta conducerii de partid și de stat a R.P.D. Coreene poziția României în legătură cu Cehoslovacia „i s-a dat curs”; numai la nivel de adjunct al ministrului de Externe, abia la 4 octombrie, adică după 43 de zile. Gestul nu mai necesită nici un comentariu. În această situație, în cadrul audienței, în

care au fost abordate alte probleme, s-a comunicat părții coreene că a transmite, din partea șefului statului român, o informare de o asemenea importanță după o lună și jumătate ar fi tardiv și, în consecință, se renunță. Remarca adjunctului de ministru – „poziția R.P.D. Coreene față de evenimentele din Cehoslovacia a fost expusă în articolul redacțional publicat în cotidianul *Nodon Sinmun* din 23 august 1968, față de care nu are nimic de adăugat” – este semnificativă.

Un alt moment de mare tensiune în relațiile dintre cele două țări l-a constituit „primirea fără precedent” făcută președintelui S.U.A., Richard Nixon, în România (2-3 august 1969). Realitatea este că, în dorința de a da amploare primei vizite în România a unui președinte american, Nicolae Ceaușescu i-a rezervat acestuia o „primire de zile mari”. Din acest motiv, a fost amânată cu câteva zile și data deschiderii lucrărilor Congresului X al Partidului Comunist Român. Oficial însă, amânarea lucrărilor congresului a fost explicată prin apariția unor „probleme” legate de sosirea delegațiilor străine.

Delegația Partidului Muncii din Coreea, care urma să participe la lucrările Congresului, a plecat din Phenian în dimineața zilei de 3 august și a ajuns la Moscova în aceeași zi. La București era așteptată să sosească două zile mai târziu, ceea ce nu s-a mai întâmplat.

În seara zilei de 4 august, la ora 22.30, prin Secția relații externe a C.C. al P.M.C., partea română a fost informată în mod oficial despre decizia luată de a nu mai participa la lucrările Congresului, în următorii termeni: „În urma invitației C.C. al P.C.R., C.C. al Partidului Muncii din Coreea a hotărât să trimită o delegație la cel de-al X-lea Congres al P.C.R. Delegația a plecat din Phenian la 3 august și a fost condusă de Kim Dong Kyu, membru supleant al Comitetului Politic, secretar al C.C. al P.M.C. Aflând de primirea fără precedent făcută în România lui Richard Nixon – reprezentantul imperialismului american, al agresiunii și războiului și dușmanul de moarte al omenirii – membrii P.M.C. și poporul coreean au cerut Comitetului Central să nu-și mai trimită delegația la congresul partidului dintr-o asemenea țară. Cererea a fost analizată cu deosebită atenție în cadrul Comitetului Politic al



Clasica fotografie cu participanții

P.M.C., care a hotărât să revină asupra hotărârii inițiale și, ca atare, să nu-și mai trimită delegația la cel de-al X-lea Congres al P.C.R.”

Toate încercările lui Nicolae Ceaușescu de a-i determina pe coreeni să renunțe la decizie și să participe totuși la lucrările congresului au fost zadarnice, ceea ce l-a afectat profund. Poziția autorităților coreene rămâne de neînțeles dacă ținem cont că știau, încă de la începutul lunii iulie, că președintele R. Nixon urma să viziteze România. Până la plecarea delegației lor către București nu s-au manifestat în nici un fel. Mai mult chiar, la convorbirile de la București cu președintele Richard Nixon, Nicolae Ceaușescu s-a pronunțat pentru un dialog americano-nord-coreean și pentru soluționarea problemei coreene pe cale pașnică, prin tratative.

Dezacordul față de poziția României de condamnare a intervenției în Cehoslovacia și mai ales boicota lucrărilor Congresului X al P.C.R. – caz unic în relațiile dintre partidele și țările comuniste – au fost urmate de o anumită perioadă de răceală în relațiile bilaterale. Cu ocazia sărbătorii naționale a R.S. România, 23 August, ambasadorului român la Phenian nu i s-a mai permis să vorbească la postul de televiziune, iar evenimentul a fost marcat doar prin acțiuni de mai mică amploare.

Spre sfârșitul anului 1969 însă, partea coreeană a devenit deosebit de activă în promovarea unor acțiuni de relații bilaterale, arătând că și-a reconsiderat poziția avută față de România. Dorind, probabil, să-și „spele păcatele”, autoritățile coreene au venit cu inițiativa unui larg schimb de delegații, inclusiv pe linie parlamentară. Astfel a avut loc vizita (3-9 iunie 1970) la

Phenian a lui Emil Bodnăraș, în fruntea unei delegații a Marii Adunări Naționale. Tot pe această linie se înscrie și înlocuirea ambasadorului coreean la București, care se pare că a fost sursa informațiilor pe baza cărora autoritățile coreene au luat deciziile amintite, iar apoi a fost membru al delegației care a boicotat lucrările congresului și, în consecință, nu mai avea autoritatea morală să-și continue activitatea în România.

I dată cu sosirea noului ambasador coreean la București, care a adus un mesaj special din partea lui Kim Ir Sen pentru Nicolae Ceaușescu, și prezentarea scrisorilor de acreditare (24 decembrie 1969), se poate spune că perioada „glacială” din relațiile româno-coreene a luat sfârșit. În convorbirea avută cu președintele Nicolae Ceaușescu, după prezentarea scrisorilor de acreditare, ambasadorul coreean a spus: „tovarășul Kim Ir Sen... m-a însărcinat să vă transmit că problemele de neînțeles care au existat sunt de domeniul trecutului și că, de acum înainte, dorim să întărim relații normale”. O atitudine asemănătoare a adoptat și președintele Ceaușescu.

La întoarcerea în țară a delegației, Leonard C. Meeker, ambasadorul american la București, a solicitat o întrevedere cu Emil Bodnăraș pentru a se informa despre rezultatele vizitelor și convorbirilor avute la Phenian și Beijing. Ținând seama de îmbunătățirea relațiilor româno-americane, conducerea de partid și de stat română a hotărât ca o informare detaliată în această problemă să-i fie transmisă președintelui Richard Nixon personal. La 3 iulie 1970, Emil Bodnăraș s-a întâlnit cu ambasadorul american, căruia i-a prezentat re-

zultatele vizitelor și convorbirilor de la Phenian și Beijing.

În lipsa unor informații din surse românești asupra acestui moment, vom face un scurt rezumat al câtorva pasaje din ampla informare, atunci „strict secretă”, trimisă președintelui american, la 4 iulie 1970, de către ambasadorul său la București, după întâlnirea cu Emil Bodnăraș.

Lată ce scria ambasadorul american: prin vizita lui Bodnăraș, partea română a urmărit îmbunătățirea relațiilor dintre țările socialiste, cât și dintre țările socialiste și alte țări, în interesul îmbunătățirii situației internaționale în general; nord coreenii au realizat că au greșit netrimțându-și delegația la cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român, cât și aprobând invazia în Cehoslovacia din 1968; la sosirea la București, noul ambasador coreean a adus un mesaj din partea lui Kim Ir Sen, pentru președintele Ceaușescu, în care a propus reluarea bunelor relații dintre cele două țări și trimiterea la Phenian a unei delegații române la nivel înalt, ca răspuns la vizita anterioară în România a unei delegații a Adunării Populare Supreme a R.P.D. Coreene; în felul acesta s-a ajuns la vizita lui Bodnăraș în Coreea; Bodnăraș a informat că președintele Kim Ir Sen i-a solicitat ca partea română să aducă la cunoștința Statelor Unite punctele de vedere nord-coreene cu privire la diferite aspecte ale situației din Coreea; guvernul român crede că ar trebui să aibă loc mai multe contacte cu Coreea de Nord și că ar fi bine ca diferiți observatori americani să viziteze Coreea pentru a vedea adevărata stare de lucru de acolo. De asemenea, Bodnăraș a afirmat că Statele Unite nu pot rămâne la nesfârșit în Coreea de Sud. ■

Cu câteva luni în urmă, presa prezenta – cu mai multă discreție decât în cazul unor jafuri armate – fapta unui pensionar care recuperase o sumă de bani pierdută de un poștaş și i-o înapoiase. Un secol și jumătate înainte, directorul general al serviciului poștal și telegrafic nu a avut același noroc. Un caz pe care revista noastră l-a mai descris (Magazin istoric, nr. 9/1969) și asupra căruia colaboratorii noștri revin cu detalii suplimentare.



În memorii,
domnitorul Carol I arăta:

„...în România, ce e drept, serviciul poștal și telegrafic este foarte bine întocmit; căi ferate însă nu există, nu există până acum și căile de comunicație sunt foarte defectuoase“.



ION FĂLCOIANU, DEMNITARUL CE NU ȘI-A MERITAT SOARTA

IONEL ZĂNESCU, ANGELO BARBU POPESCU

Ion Fălcoianu, licențiat în științele exacte la Universitatea din Paris și profesor la Facultatea de matematică din București, a fost numit director general al poștelor și telegrafului în ziua de 16 martie 1867, după demisia lui Ion Nenici.

Preocupat de spiritul de economie al timpului și cum la 1 mai 1868 expirau contractele de arendare ale poștelor cu cai, Fălcoianu a reluat ideea, încercată sub predecesorii săi, de a se arenda poștele pe termen lung și fără subvenții din partea statului. Condițiile aprobate prin Decretul 8.656 din 23 noiembrie 1867 aduceau o serie de noutăți în materie. În

final ele trebuia să rentabilizeze serviciile poștale, statul urmând a fi beneficiarul veniturilor. Conform noilor norme, brevetele se obțineau prin licitație publică, pe un termen de 21 de ani și fără imixtiunea statului pe căile și drumurile concesionate. Beneficiile concesionarilor rezultau din transportul expedițiilor poștale, al particularilor și ștafetelor cu cai.

Numărul cailor pentru toate releurile din țară s-a fixat la 5.324, cu 160 căpitani, 160 ceași și 1.331 surugii. Căpitaniile poștelor erau obligați să poarte uniforma conductorilor poștali, iar surugii un costum special: pălărie neagră de

pâslă, de formă rotundă, cu panglici tricolore sau căciuli mici olteneste de oale, în față cu o tăbliță galbenă (pe care erau scrise denumirea poștei și numărul surugiuului), ȋtari și mintean alb cu sireturi, cizme lungi, brău roșu și ghebă cafe-nie cu glugă. În cazul construirii de căi ferate, noile condiții prevedeau a se da concesionarilor alte poște, în alte direcții sau, în caz de renunțare, să primească despăgubiri bănești.

Guvernul își rezerva dreptul de a opri circulația particularilor cu cai de poștă când necesitatea o cerea, în care caz se plăteau antreprenorilor despăgubiri ce echivalau cu

taxele unei curse pe zi, socotite după numărul cailor afectați serviciului particular. Căii de poștă parcurgeau vara câte 12 km pe oră, pe toate căile, iar iarna câte 10 km pe drumurile amenajate și 7 km pe cele neamenajate.

La licitațiile din 1, 2 și 3 februarie 1868 nu s-au prezentat concurenți decât pentru 21 de releuri din întreaga țară. Ca atare, administrația s-a văzut nevoită a cere guvernului, iar acesta Camerei, să încuviințeze ca unele releuri să se acorde foștilor antreprenori la prețurile vechi, de dinainte de apariția Decretului din 23 noiembrie 1867.

Ion Fălcoianu, nemulțumit de rezultatele licitațiilor, a stăruit și a obținut ca ministrul de Interne să dea un ordin circular către prefecți, prin care s-au stabilit noi norme, după care să se facă îndrumarea corespondenței poștale pentru localitățile rurale într-un mod mai puțin costisitor pentru stat. În timpul directoratului său, el a alcătuit și trei proiecte de legi menite să asigure dezvoltarea serviciului poștal și telegrafic și buna lui organizare. Un prim proiect își propunea reducerea tuturor taxelor, ceea ce ar fi dus la un mare interes al particularilor, în consecință, o revitalizare a traficului poștal.

Al doilea proiect se referea la organizarea administrației

centrale. Erau stipulate o serie de dispozițiuni privind salarizarea, formarea cadrelor prin școli telegrafo-poștale, recrutarea personalului, înaintarea în grad prin examene, acordarea de cheltuieli de transport etc.

În fine, cel de-al treilea proiect de lege se ocupa de înființarea unei case poștale, care să acopere din veniturile sale eventualele pagube, delapidări, furturi sau despăgubirea clienților pentru deteriorările de obiecte și valori încredințate poștei.

Cu asistență elvețiană

Toate aceste trei proiecte au obținut aprobarea ministrului de Interne de atunci, I.C. Brătianu, care le-a depus la Cameră și Senat, însă din cauza schimbărilor politice ele au rămas în stare de proiect. Principiile stabilite prin proiectele lui Ion Fălcoianu au servit succesorilor la îmbunătățirea activității poștei și telegrafului. În schimb, Fălcoianu a reușit să reglementeze cu bune rezultate funcționarea poștelor străine în țara noastră, un succes important obținut cu un deceniu înainte de câștigarea independenței.

Consiliul de Miniștri a aprobat cele propuse de ministrul de Interne și Ion Fălcoianu, cerând reprezentanților

Austriei și Rusiei să vină la masa tratativelor pentru încheierea unor noi convenții. Rusia a fost cea dintâi care a consimțit să-și desființeze birourile poștale și curierii ce funcționau în țară, recunoscând dreptul statului român în distribuirea și îndrumarea trimiterilor poștale pe teritoriul său.

Cât privește Austria, guvernul acestei țări a găsit mijlocul de a mai amâna chestiunea încheierii unei convenții poștale și încetării serviciului său poștal în țara noastră. Când Dumitru Brătianu a mers la Viena, în misiune politică, a reușit să convingă guvernul austriac de necesitatea încheierii acelei convenții, cerând, la 1 martie 1868, ca directorul Fălcoianu să fie însărcinat cu această misiune. Nu la mult timp, Confederația Germaniei de nord a adus la cunoștința guvernului român că dorește să încheie cu România o convenție poștală. Același Ion Fălcoianu este însărcinat să ducă la bun sfârșit noua misiune.

După încheierea convențiilor, directorul a luat măsuri pentru reorganizarea în întregime a serviciului nostru poștal. Cu acordul ministrului de Interne, el s-a adresat Consiliului federal al Elveției, în vederea aducerii în țară a patru funcționari străini, care să se ocupe cu introducerea de inovații recunoscute în admi-



Releu de poștă moldo-valah, tipăritură de secol XIX



Litografii de la mijlocul veacului XIX, reprezentând surugii

nistrațiile altor state. Cu începere de la 15 noiembrie 1868, vor veni pe rând, câte șase luni pe an, mai multe delegații de specialiști pentru a îndruma serviciul nostru poștal.

Pepenii, da. Banii... ba!

În plină și fructuoasă activitate, Ion Fălcoianu este implicat într-o nenorocită întâmplare, de la care i se va trage moartea. În ziua de 7 septembrie 1868, conductorul poștal Nicolae Teodosiu, care plecase cu o cariole din Galați, prin Mărășești-Adjud, spre Iași, ajungând în zorii zilei la Domnești, în apropiere, de Adjud, observă ușa cariolei deschisă și din interiorul ei lipsă câteva pachete, saci cu corespondență și două genți cu gropuri, în valoare de 60.000 lei.

Directorul Fălcoianu, fiind înștiințat despre acest fapt, pleacă imediat la Mărășești, unde se găseau deja prefectul de Putna, N. Constantinescu, și cel de Tecuci, D. Pop, și alți funcționari administrativi, precum și personalul poștei din Mărășești și al cariolei din care dispăruseră valorile, adus acolo spre cercetare.

La anchetă, conductorul cariolei a susținut că plecând de la poșta Mărășești, unde avusese de predat obiecte, a închis bine ușa cariolei, dar când a ajuns la Domnești a găsit ușa deschisă și înăuntru numai câțiva pepeni și mărunțișuri. De vreme ce nu au găsit gențile grele cu gropuri, anchetatorii au crezut că la mijloc nu putea fi decât un furt, comis fie de personalul poștei de la Mărășești, fie de cel al cariolei. Oricum, suma dispărută de 60.000 franci aur (1 leu = 1 franc aur) era enormă pentru epocă. Cum personalul în cauză tăgăduia cu îndârjire, înalții funcționari aflați la fața locului au ordonat anchetarea și torturarea celor bănuți. După îndelungi presiuni și bătăi, o parte din cei anchetați au murit, iar alții au rămas invalizi pe viață.

Faptele au făcut mare vâlvă în epocă, așa că Parchetul Curții de apel din Focșani s-a sesizat și el. În urma anchetei, au fost aduși în fața instanței toți funcționarii care autorizaseră și luaseră parte la torturarea bănuților, iar ministrul de Interne, cu raportul nr. 14.991 din 11 septembrie 1868, a cerut motivat destituirea directorului general Ion Fălcoianu și a celor doi

prefecți. Domnitorul Carol aprobă cererea în aceeași zi. În urma judecării procesului, Ion Fălcoianu a fost condamnat la închisoare și, în 1869, când încă își ispășea osânda, a murit în penitenciar.

Realitatea va ieși la iveală abia peste șase ani. Plecând din Mărășești, conductorul nu a închis bine ușa cariolei și în horducăile drumului ușa s-a deschis, iar gențile, având la partea inferioară stinghii de lemn, lustruite prin întrebuintare, au alunecat cu ușurință și au fost găsite de niște locuitori din județul Putna, între care se afla și un popă. Banii în număr s-au împărțit între cei care îi găsiseră, iar valorile în hârtii și gențile au fost îngropate lângă o cruce, în curtea bisericii la care slujea popa.

Peste un timp, unul dintre făptuitori s-a certat cu nevasta, care, la necaz, a povestit unor consăteni despre găsirea banilor. Aceștia au denunțat cazul și cei în drept și-au primit pedeapsa. În timp ce Ion Fălcoianu își ispășea vina imaginară, Camera, la 27 noiembrie, și Senatul, la 2 decembrie 1868, au votat convențiile poștale încheiate cu Austria și cu Confederația germană, pe care atât de mult și le dorise Fălcoianu. ■

Istorie trăită • Istorie trăită • Istorie trăită

Încăperea în care înregistrez convorbirea cu maestrul Ovidiu Maitec pare hala unui atelier de tâmplărie. Dulapi de nuc, blăni de stejar (de una era să mă împiedic chiar la intrare), bărzi, topoare, fierăstraie, dălți, un fel de strung, pe polite felurite alte obiecte ciudate, câteva sculpturi de dimensiuni mijlocii și senzația că proprietarul și-a conținut lucrul, pentru a se odihni între amintiri.

Frig – și afară, început de ianuarie; răcoare – și înăuntru, cu aburii ceștilor de ceai ridicându-se greoi. Îmi stăpânesc cu greu isпита de a privi stăruitor în jur. Știm că într-una dintre nopțile din decembrie 1989 (24 spre 25) atelierul cu tot ce se afla în el a ars în focul luptelor ce se duceau la Televiziune: 70 de sculpturi, o frumoasă bibliotecă, sute de mături documentare, utilaje, instrumentele maestrului s-au prefăcut în scrum.

„Privesc încăperea devenită un hău de scrum și cenușă – avea să evoce artistul întâlnirea cu atelierul distrus. În ceata și liniștea lugrubă a dimineții aud tâmplele-mi și carotida bătând [...] Simt că mirosul care mă înăbușă nu mai este de fum și scrum, ci miros de cenușă. De cenușă curată. Aș vrea să pot crea o operă ca simbol al cenușii.”

Academicianul Ovidiu Maitec s-a născut la 13 decembrie 1925 la Arad, a urmat Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” din București și între 1950 și 1956 a fost asistent universitar și profesor la Școala Medie de Artă din București.

Asistent universitar, în 1953

CĂLĂTOR PRIN CENUȘĂ

Academician OVIDIU MAITEC

– Vin în București în toamna târzie a lui '44, imediat după 23 august. Urma să dau admitere la Academia de Artă, cum se chema atunci.

Descind în Capitală cu mentalitate nu neapărat provincială, dar a unui tânăr de 19 ani din Transilvania, fascinat nu de ideea de Capitală, ci de acest oraș. În lumea mea transilvăneană, Budapesta, Viena îmi erau oarecum familiare. Bucureștii pentru un transilvănean avea o anumită fascinație, curiozitate.

Sosesc imediat după intrarea rușilor. În fața Gării de Nord, o construcție rămasă la roșu: Palatul C.F.R., primul edificiu important pe care l-am văzut. Fascina ca proporție, ca lumină, ca deschidere. Chiar Gara era impresionantă pentru unul care venea dintr-un oraș cuminte ca Aradul sau ca Oradea, în care am trăit.

Totul era în mișcare. Lumea venea și pleca de pe front. În fața acestei clădiri imense a C.F.R.-ului – niște barăci lăsate de nemți. Soldaților în tranzit li se ofereau acolo un ceai sau

o supă, o ciorbă, ca să supra-viețuiască.

Făceam parte din categoria tinerilor pentru care venirea în București era o aventură. Nu aveam nici un suport material real. Mă înscriam și eu în rândul acelor care așteptau să primească un pahar de ceai, o supă.

Intru în Calea Griviței. Te fascina atunci mișcarea ei, fluxul populației. Pe dreapta, cum mergeai spre centru, erau două cinematografe, „Marna” și „Marconi”, cu trupe de reviste. Erau și localuri mai

istorie trăită • Istorie trăită • Istorie trăită

S-a impus încă de la debutul expozițional, la 28 de ani, ca un artist cu o puternică forță interioară, explorând, îndeosebi, tradițiile străvechii arte a lemnului, căreia i-a conferit valente moderne, novatoare. Creator de școală în sculptura românească a ultimilor cinci-șase decenii, a participat la numeroase expoziții personale sau de grup din țară și din peste alte 30 de state. Operele sale sunt în marile muzee ale lumii sau în prestigioase colecții particulare.

În 1999 a fost ales membru titular al Academiei Române (era membru corespondent din 1992). Mircea Eliade, într-un eseu din 1984, îl considera „cel mai puternic urmaș spiritual al lui Brâncuși”.

Discuția noastră, pentru această rubrică, pornește tot de la o amintire a unui timp de cenușă. Anii de la sfârșitul celui de-al doilea război, în care Ovidiu Măteș și-a făcut studiile artistice în București, anii începutului impresionantului cariere artistice a „unui sculptor cu care orice țară s-ar putea mândri”. (Arts Guardian, 1 septembrie 1971).



Atelierul distrus în decembrie 1989 și Turnul (lemn, 1965) ars atunci

dubioase, restaurante, case de prostituție. Dar să ajungem la anii '50.

Sunt unul dintre martorii acelor ani. Când am venit să dau la facultate, am asistat la marile confruntări dintre cele două părți, cum li se spunea, stânga și dreapta. Multe dintre ele se desfășurau în Piața Palatului. Provincialul care eram nu putea distinge în ce tabără ar trebui să se înscrie. Foarte greu puteam pricepe care-i dreapta sau stânga. Cine bătea, cine era bătut.

Vedeam toate manifestațiile mari cu ochii celui venit de departe. Un loc de întruniri era și Piața Universității, unde astăzi este o bancă, parcă, n-am mai fost demult în centru. În spatele statuiilor, sus, la bal-

con, țineau discursuri Gheorghiu-Dej, Apostol, Chivu Stoica, Moghioros, Ana Pauker.

Opoziția împotriva comuniștilor era foarte puternică, în special în rândul studenților. Lumea săracă, ieșită din război, limitată, era excitată de șansa de a avea de mâncare, de a avea ce îmbrăca. Sărăciile, mizeriile erau foarte mari.

Mai exista și lumea de mijloc pe care nu o cunoșteam. Existau încă locuri, unele cantine pentru refugiații basarabeni sau din Ardealul de Nord. Acolo puteam și eu să trag. Ne vedeam cu toții pe un coridor, în dormitor; începeai să distingi cine cu cine era, ce vroiau, cu cine se confruntau. Deja vedeam cum arăta stânga

sau dreapta. Asta era posibilitatea mea de cunoaștere.

Abia prin anul patru-cinci de studii am început să simt organizația comunistă care își recruta membrii. Se făceau verificări pe diferite criterii, în primul rând politice.

– Nu aveți acces și în alte medii?

– Nu. Colegii mai mari, de o anumită calitate, aveau relații în lumea scriitorilor, să zicem. Apăreau un Stelaru, un Tonegaru ca poeți.

– I-ați cunoscut?

– Da. I-am văzut. Unul era îndrăgostit de o colegă de-a noastră. Povești cu tentative de sinucideri. Ne amuzam. Apăreau o vreme, apoi dispăreau.

Istorie trăită • Istorie trăită • Istorie trăită

– Erau poeți importanți. Dar au fost percepuți mai mult sub aspectul lor boem.

– Boemia pe atunci – cred că și mai înainte, în Montparnasse sau Montmartre, la Paris – era căutarea unei eliberări, a unei băi de sinceritate, și nu ipocrizie totală. Asta era nevoia acestei boemii. Nu neapărat a tipului marginalizat sau sărac. Ei credeau că sunt mult mai liberi, mult mai sinceri, mult mai autentici față de condiția lor, față de creația lor. Erau tipi fermecători, ca Tonegaru sau Stelaru, fermecători prin inteligența și jocul spiritului din nopțile de beție, în care se pierdeau, dar comunicau.

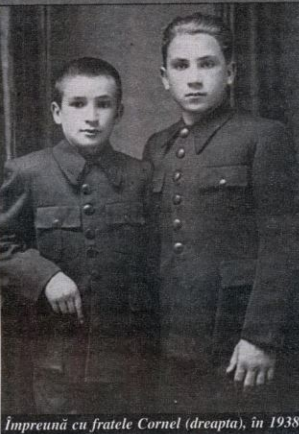
– Aveau un local preferat pe care-l frecventau?

– Cel puțin, ce știam eu, era unul în zona Buzzești. Un restaurant unde se adunau. Sau pe Popa Tatu, niște bodegi. Veneau mulți acolo. Inclusiv profesorul meu, Cornel Medrea.

Nu am făcut parte din această boemă. Eram aproape de ei, dar nu un personaj de-al lor.

– Oameni politici ați cunoscut?

– Oarecum pe Petru Groza. Nu direct. Eram un tânăr artist care concursa la un monument pentru Eminescu. În juriu erau Groza, prim-ministru, Sadoveanu, Călinescu, Vianu, Perpessiciu, Zambaccian. Am câștigat la concurență cu mulți sculptori importanți. Participa și C. Baraschi, cel care realizează monumentul ostașului sovietic din Piața Victoriei. În



Împreună cu fratele Cornel (dreapta), în 1938

spatele lui Baraschi erau ideologi puternici, pro-ruso-sovietici, precum M. Novicov, N. Moraru. Juriul s-a divizat în două tabere, pentru Baraschi și pentru mine. Groza era de partea lui Baraschi. De partea mea Călinescu, Vianu, Zambaccian, Radu Bogdan și alții, pe care nu-i mai țin minte. Mie mi s-a propus un compromis, să fac

De la Genghis Han, primul scop al ocupantului este tăierea capetelor care ar putea influența pe omul de rând. Lichidarea celor mai răsarșiți. Asta au făcut și cei care ne-au ocupat. Celor care mai rămân li se oferă privilegii

monumentul la Cluj. Dar acolo s-a ridicat altă obiectie, din partea unui scriitor ungar: Eminescu n-a trecut prin Cluj, duceți-l la Blaj. În cele din urmă a fost ridicat tot la Cluj, dar mult mai târziu, în 1975.

– Acestea se întâmplau în 1953, anul Festivalului. Cum arăta orașul pe atunci?

– Bucureștenii aveau în acele săptămâni dorința sinceră să vadă figurile venite din altă parte. Se știa că vor sosi foarte mulți tineri din Apus. Tineretul de la noi, frustrat, sărac și cu o viață searbădă era curios să vadă tineri care trăiau în libertate, dezinvolti, ceea ce la noi nu aveau.

Nu am făcut parte dintre organizatori. Terminasem Academia în 1950. Devenisem asistent, aveam laboratorul meu. Făceam disecții, fiind asistentul unui profesor de anatomie artistică. Eram un izolat, un reținut.

Tot orașul era plin. O foială continuă. Țin minte, doar așa, întâmplări răzețe. Era o lume pitorească, tineri cu cămăși colorate, scoase din pantaloni. Circula fel de fel de povești. Una. Unui olandez i s-a furat aparatul de fotografiat. El crede că l-a pierdut. Întreabă la o consignație unde se depun obiectele pierdute. Un vânzător de acolo, bătrân comerciant, realizează situația și-i spune că nu s-a depus obiectul. Peste o zi, tânărul olandez revine și mirat că încă nu-și găsește aparatul spune: „Dar la noi, obiectele pierdute se depun în 24 de ore”. La care vân-

zătorul îi răspunde: „Cu atâția străini la noi acum, nu mai putem garanta corectitudinea”.

– Trăiați în lumea dumneavoastră, a artiștilor, a oamenilor de cultură. Dar în afara ei simțeai viața reală, cea de dincolo de fața ei oficială?

– Răspunzându-vă, ies oarecum din posibilitățile mele

Istorie trăită • Istorie trăită • Istorie trăită

de judecată. Să-mi fie iertată atunci o oarecare exagerare. De la Genghis Han încoace, am învățat că primul scop al ocupantului este tăierea capetelor care ar putea influența pe omul de rând. Lichidarea celor mai rășăriți. Asta au făcut și cei care ne-au ocupat.

Tot de la ei, moștenită și verificată deplin și de sovietici, era tehnica ofertei privilegiilor. La noi le tăiaseră deja capetele. O spun cu un sentiment de rușine și pentru mine, intelectualitatea română pe atunci nu era conștientă că au dispărut oameni, că au fost duși în închisori, lagăre. Nu era neapărat cazul meu, al unui tânăr. Dar cei mai în vârstă știau totuși că *acela* a fost marginalizat, *celălalt* a fost închis. Era o tăcere.

Apoi apărușeră ofertele ocupantului și ale puterii. În 1953, se înființaseră deja cele trei uniuni de creație, ale scriitorilor, plasticienilor și muzicienilor. Se puneau problema recunoașterii, a răsplății. Premiile de stat reprezentau sume importante, 3-4 miliarde de lei, în banii de acum. Puteai oricând să mergi la casele de creație. Aveai drepturi de autor substanțiale. Și alte avantaje.

Aici a fost marea greșală și partea de vină dureroasă a intelectualității românești. S-a oprit, s-a blocat în aceste privilegii. Trebuia să fii foarte rezis-

tent, prin constituție, ca să poți evalua corect ansamblul acestei strategii. Rezistai foarte greu tentațiilor.

Țin minte că se organizase un concurs pentru realizarea statuii lui Stalin. Cel care a câștigat concursul avea nevoie de mână de lucru. Și am fost

statuii. Ni s-a indicat ca generalissimul să fie reprezentat ferm, dar și cu o aură umană. De la această gaică cred că realizați ce putea face și impune o ideologie. Să umanizezi o gaică.

Venea ministrul Culturii cu termosuri mari cu ceai fierbinte și cu câte o jumătate de sticlă de coniac pentru fiecare. La sfârșitul lunii ni se înmănuau plicuri consistente cu bani.

Pierderea unui război se pedepsește. Dar asta nu înseamnă că trebuie să îți dai și sufletul

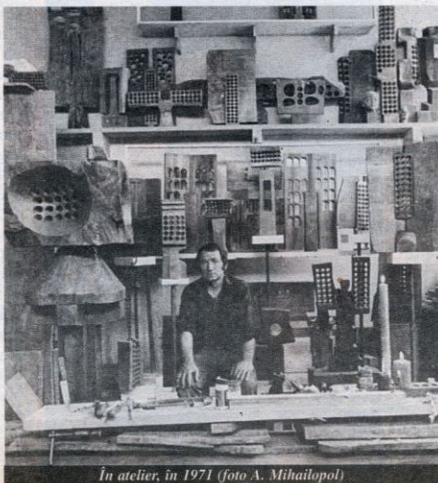
întrebat: „Vrei să lucrezi în echipele pentru monument?“ Ucenic, bineînțeles. Am acceptat.

Lucram în halele de la „Grivița Roșie“. Era un centru puternic muncitoresc. În acele hale se ridica statuia lui Stalin. Eu aveam datoria, dreptul, permisiunea se spunea, să fac gaica din spate a mantalei lui Stalin. Prin talentul meu mă ridicasem la acest drept. Alții executau alte componente ale

– Veneau și consilierii sovietici să vadă ce faceți?

– Sigur. Era unul Kovalenko. Vom vorbi și despre el. Aveam pe atunci 23, 24, 25 apoi 26 de ani. Nu mă gândeam la lucruri precum ar fi colaborarea cu regimul, profituri și altele. Nu știam nimic. Dar acum mă gândesc: ce-o fi fost pe atunci în capul lui Sadoveanu? După cum nu știam nici ce era în capul lui Călinescu sau al altora. Din lumea mea știam ce gândea Jalea, ce gândea Medrea, ce gândea Han, ce gândea Rescu și alți câțiva.

Iată, de exemplu, acest consilier Kovalenko. Era un scenograf oarecare în Rusia, în Uniunea Sovietică. Modest în toate, mititel. Noi l-am umflat. Prin servilism, prin jocul intereselor, l-am făcut important. După vreun an, un an și jumătate de când venise aici, prețindea ca mașina cu care venea



În atelier, în 1971 (foto A. Mihailopol)

Istorie trăită • Istorie trăită • Istorie trăită

la serviciu să fie trimisă la aerisit și să primească alta, pentru că precedentă mirosea a fum de țigară.

Intervențiile lui erau absolute. Era suficient să miște din cap spre stânga, și lucrurile se mișcau spre stânga. Sau invers. Când se înfuria și indignat dădea din cap, singurul lucru concret pe care putea să îl facă era să dea sfaturi și să plece. Era un fel de reacție față de marea de servilism.

Ar fi trebuit să știm că noi pierdusem un război. Și asta se pedepsește. Dar nu era obligatoriu să ne dăm sufețele. Asta a fost slăbiciunea noastră mare. Ei câștigaseră războiul. Aveau strategia de la Genghis Han și știau foarte precis ce au de făcut. Acesta era climatul relațiilor.

Dar dincolo de aceasta, sistemul de valori sigure funcționa. Erau oameni de bună credință. Ar trebui să se limpezească această dilemă, această confruntare – ce-a fost, ce s-a realizat pe atunci: nimic sau a fost ceva. A fost Siberie sau nu a fost? Aceeași întrebare pentru lașitate și toate celelalte.

Părerea mea este că nu a existat nici o sămânță de talent care să nu se fi putut afirma. Mii dintre noi se dădeau maeștri, cum se bat țiganii cu copiii. Dar fiecare dintre profesorii noștri știa, avea detectorul atât de precis al valorilor și talentelor, încât nici un tânăr talentat nu s-a dus la fund. Funcționa însă teribil de puternic manevra întelului.

Cel care primise avizul, pecetea puterii momentului, putea abuza

foarte mult. Nu pot, de exemplu, să-l calific pe Beniuc cât este de bun ca poet. Nu este de competența mea. În momentul când însă ani de zile el a fost președintele Uniunii Scriitorilor și când i se publica și răspundea totul, nu am posibilitate să-l calific, dar știu cu precizie că în funcția aceea a lui el putea să publice, să profite. Nu-mi dau seama cât, în momentul când Marin Preda conducea o editură, își putea tipări, așa cum își tipărește acum Liiceanu la Humanitas. Dar având instrumentul în mână, te puteai instala, te puteai instaura, te puteai grada de pe poziții de putere.

– Nu era același lucru și în breasla dvs.? Tentativele erau chiar mai mari. Comenzi substanțiale: lucrări monumentale, fresce...

– Era un triumvirat – ca să vorbim numai de noi sculpto-

rii – Jalea, Medrea, Han, de artiști foarte importanți. Venea apoi un grup politic destul de puternic, Baraschi, Boris Caragea și alții. Existau talentul, pe de o parte, și poziția politică, pe de alta. Dacă erai uns politic, ți se ofereau imediat aplaudacii și laudacii.

Dar valorile și talentele autentice, repet, au putut să se afirme. Numai cine nu vroia nu o făcea. Aveai libertatea să alegi.

Îmi aduc aminte de un moment de confruntare. Eram în conducerea Uniunii [Artiștilor Plastici – n.n.], un secund oarecare. Cel care trebuia să meargă în fața lui Ceaușescu să prezinte problemele Uniunii era plecat în străinătate. Aproape mi s-a ordonat să mă duc eu. Nu-mi convenea deloc. Îmi crea o stare dificilă. Dar a trebuit să reprezint Uniunea. Ceaușescu știa de atmosfera favorabilă pe care și-o făcuse prin neparticiparea la evenimentele de la Praga din 1968 și prin cochetăria antirusească alimentată din afară. Dar pe lângă aceasta, se auzea, tot din afară, un ton care spunea că lumea românească este oprimată, că libertatea este îngrădită.

În această situație el avea nevoie să capteze o altă atmosferă din interior. Și la întrebare mă întreabă: „Să-mi spui dacă te împiedică cineva să faci ce vrei!”. Eu eram venit acolo cu un scop pragmatic, să obțin ceva. Nu era tema mea libertatea de creație. Eu trebuia să susțin finanțarea unor lucrări ale Uniunii noastre. Și el îmi pune frontal o întrebare personală. El avea ne-



Lucrând la Monumentul lui Eminescu

Istorie trăită • Istorie trăită • Istorie trăită

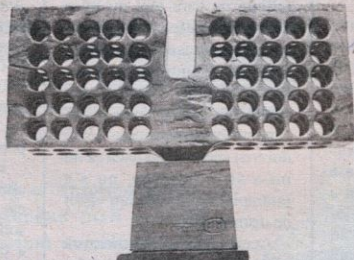
voie să audă că sunt liber. Știa că sunt liber. Era informat. Eram un artist tânăr, nonconformist. Mi se spunea că „găuresc” socialismul prin lucrările pe care le fac.

Și-i răspund: „Nimeni nu mă împiedică. Fac ce vreau. Singurul lucru greu este că nu-mi căpără nimeni lucrările”. Și el îmi răspunde: „Dar în numele clasei muncitoare nu avem și noi dreptul să vă cerem să creați ce vrem noi? Uite, v-am cerut să decorați Teatrul Național. Și ce-ați făcut?” Era fascinat de fresca de la Ateneul Român și vroia și el să apară pe undeva, pe acolo unde erau Traian și Decebal și regele. Asta vroia și el. Noi îi vroiam banii, dar nu aveam de gând să facem ce zicea el.

Mă gândeam ce să-i răspund. Știam ce dorea, să-i decorăm Teatrul Național. Ne reproșa, ne acuza în fața istoriei, că facem fel de fel de năzdrăvănii și nu ne îndeplinim datoria de a lumina, pe care o avem. Și-i răspund: „Tovarășe secretar general, e, mai bine să ne judece istoria pe noi, decât pe dumneavoastră”.

- A înțeles?

- Păi, da. Imediat a întors capul spre ministrul de Finanțe. Acela a înțeles și el pe loc. Și am plecat de la întrevvedere cu cinci milioane pentru Uniune. Acesta era jocul pe care trebuia să-l facem. Ce putea intelectualitatea să facă? O tot judecăm acum, dar cine este judecătorul, cine este procurorul care poate să facă această



Radar (lemn de nuc, colecția Max Benhamou, Paris)

disecție? Pe fondul lașităților, pe fondul compromisurilor, pe fondul păcatelor mari pe care le avem, dacă cineva vrea să analizeze epoca nu poate să facă abstracție de toate acestea.

Mergeam în străinătate. Mă întâlneam cu mulți oameni, în mai multe locuri. Ne reproșau că aveam în prim-plan interesele noastre individuale, nu ne preocupă deloc societatea cu nevoile, cu frământările ei. Ei aveau altă mentalitate, mai mult simț civic. Și sârbul, și croatul, și cehul și polonezul, și albanezul.

N-a fost o Siberie a culturii, dar tot a trecut un crivăț și pe mulți i-a înghețat

Priviți numai Bucureștiul. A fost construit mai mult spre a ne ascunde. Niciodată n-am construit spații largi spre libertate, ca un liant între supraviețuire și marile noastre traume.

Croatul, de exemplu, îmi spunea că suntem ipocriți, îi imitam pe ruși. „În loc să aveți curajul să spuneți că faceți un nud, spuneți că este «o utemistă în baie». Apoi umblați după Mestrovici, când îl aveți pe Brâncuși. L-ați lăsat pe Brân-

cuși într-un oraș de provincie, în loc să-l aveți în București. Asta vreți, asta aveți.”

Întrebarea cum s-a comportat atunci intelectualitatea nu-și poate afla ușor răspuns. Un medic te poate pălmui, te poate certa pentru prostia ta, dar imediat te poate vindeca. Dar cu intelectualii cum să procedezi?

În literatură, de exemplu, se poate învăța câte ceva. De la subiect și predicat și până la a construi o frază, o poezie, o povestire, un roman și așa mai departe.

Dar în domeniul meu ce putea învăța un ministru sau chiar Ceaușescu? Ce știau ei despre domeniul meu? De exemplu, doar că Nicolae Grigorescu s-a născut și de mic copil a fost talentat și a pictat și a făcut etc. Ce-l învăța despre domeniul meu? Nimic, nici subiect, nici predicat.

Eu nu pot să-i pretind unui om să cunoască, n-am cum. Dar îl oblig, dacă este ministru, să învețe. Și cel mai dificil este în domeniul sculpturii. O poezie se poate învăța, recita, chiar îndrăgi. Dar în ceea

ce fac eu?

Și atunci vine la mine o ministresă. Intră în atelierul meu, trimisă de Elena Ceaușescu. Intrasem în niște dandane foarte serioase, pe tema transcendentalului. Și o trimit: „Vezi ce-i cu individul ăsta”. Vine la mine, se uită la cele din atelier, și-mi spune: „Ascultă, soră, de ce găurești materialul?”

Ce să-i răspund? Vroiam să știu ce-i în capul ei, ce să-i spun, să nu-mi tai prostește,

Istorie trăită • Istorie trăită • Istorie trăită

cum se spune, craca de sub picioare.

Eram în mare dificultate, n-aveam ce mânca, trebuia să-mi funcționeze instinctul de apărare. Și-i spun: „Doamnă, este foarte greu să vorbesc despre cadenta care există în materia asta”. (Cel mai formidabil compliment mi l-a făcut Mircea Eliade când mi-a spus: „Dragul meu, materia lui Brâncuși radiază lumină. Văd că dumneata vrei să introduci lumină în material.”)

La care ea face: „Da, dar nu ți se pare că slăbești materialul?” Vorbește ingineră. „Da, îi răspund, dar am auzit că o țevă e mai rezistentă decât o bară”. „Da, dar la torsiune nu rezistă.” Și discuția a continuat astfel. Trebuia să-i dau Cezarului ce-i al Cezarului. În cele din urmă a acceptat: „Da, dumneata nu faci figuri, faci idei”. S-a întors la cealaltă ingineră și ce-o fi raportat, că m-au lăsat în pace.

Eu știam jocul respectiv. Eu știam că astfel pot să fiu sincer cu mine, ceea ce visasem din adolescență. Fără riscul de

a-mi tăia partidul o casă de odihnă pe care nici nu mi-o dăduse, de altfel, de la Sinaia sau alte de-astea. Am mers doar pe drumul meu, până acum, în timp. Când certam societatea că mă ținea prost, când mă împăcam cu ea. Îi știu durerea societății și dacă ea nu mi-a știut durerea, nu s-a întâmplat nimic. Mi-am văzut de drumul meu.

Acum sunt doar îngrijorat că mi se termină ciclul biologic, am zeci de proiecte și o să le ia vântul...

- Vorbeați despre jocul dintre putere și artist, dintre societate și creator. De unde l-ați învățat?

- Din cele întâmplate atunci, în anii '50. N-a fost o Siberie a culturii atunci la noi. Dar tot a trecut un crivăț. Am cunoscut mulți oameni pe care i-a atins acest îngheț. Unul mi-a rămas în mod deosebit în amintire.

Eram, acasă, o familie cu mulți copii. Ai noștri nu mai făceau față greutăților și pe câțiva ne-a trimis taică-meu să

lucram. Să câștigăm ceva bani. Aveam vreo șaptesprezece ani. M-am angajat pe un șantier de construcție a unei șosele. Era al unei companii formate din două societăți, una germană, alta suedeză. Echipa în care lucram eu așternea pietriș pentru terasamentul șoselei.

La un moment dat, m-am apropiat de un rus; numele lui, cât țin minte, era Plavski. Era soțul unei foste prime-doamne a țării. Se refugiase aici. M-am împrietenit cu el. Era mai tânăr decât sunt eu acum, avea spre 70 ani. Și mi-a povestit tot ce avea să urmeze.

El se refugiase din Rusia în Basarabia. Au venit rușii în '40 și i-au luat totul. S-a refugiat apoi și s-a ascuns în pădure la noi, la Făget. L-a turnat cineva și iar au venit rușii și i-au luat tot. Astea erau prin '44-'45. Nu avea ce mânca și se atașase de noi. Și mi-a prevestit tot ce avea să urmeze sub ruși.

**- Și s-a adevărat?
- În acei ani, s-a adevărat.**

**A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ**



Paris 1998, la un vernisaj, împreună cu criticul Dan Hăulică, fiica și soția artistului

Așa vă place istoria?

Pe malul Mării Roșii, în regiunea umedă cea mai caldă de pe Pământ, se ridică orașul Moka, a cărui denumire este versiunea portugheză a numelui original arab al-Mukha. Timp de 300 de ani, acest port yemenit a cunoscut o epocă de mare prosperitate datorită cafelei.

Cafeaua yemenită se imbarca numai și numai la Moka, aducând țării venituri fabuloase; aici și-a primit numele; de aici a început, în secolul XVI, campania triumfală prin lume. Prețioasele boabe se cântăreau aici în argint.



POVESTEA UNEI CESTI DE CAFEA

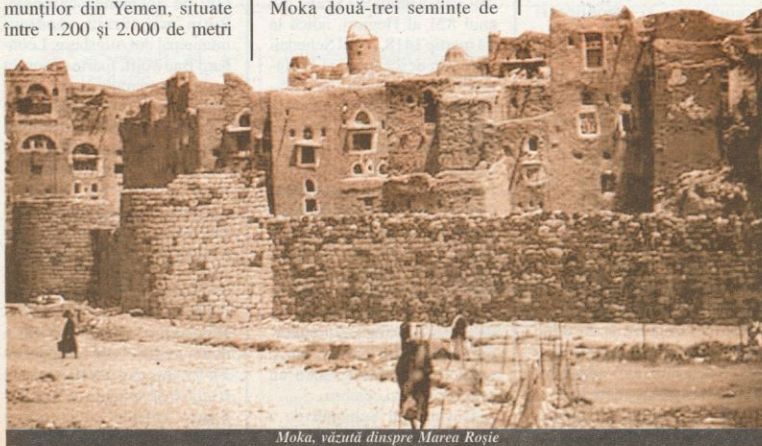
ANA VĂDEANU

Planta crește pe terenurile înalte ale țării și este foarte pretențioasă în privința condițiilor de mediu: nu suportă căldura excesivă, nici frigul. Povârnișurile munților din Yemen, situate între 1.200 și 2.000 de metri

altitudine, reunesc asemenea condiții și pe ele crește autentică moca.

Prin 1690, guvernatorul Companiei Olandeze a Indiilor Orientale a reușit să scoată din Moka două-trei semințe de

cafea, pe care le-a sădit în Batavia, port din insula Java. Plantele s-au aclimatizat foarte bine și astfel cafeaua indoneziană a pus capăt monopolului Arabiei. În 1706 s-au trimis



Moka, văzută dinspre Marea Roșie

câțiva arbori de cafea din Java la Grădina Botanică din Amsterdam, de unde au trecut în colonia olandeză Surinam (1718). Primele plantații de cafea din America de Sud datează din 1775 și ele au apărut la São Paulo. Din Brazilia, cultura s-a extins în Mexic, Columbia și apoi din nou în Lumea Veche și în Africa Orientală.

Așadar, cafeaua s-a născut în Arabia, de unde provin și toate denumirile ei. Carl von Linné o numește *Coffea arabica*; *moca* este legată de orașul-port de la Marea Roșie, iar termenul *cafea* își are originea în Orient, fiind derivat din cuvântul arab *qawa*.

Proșperitatea a părăsit Yemenul cu aceeași rapiditate cu care venise. Moka s-a transformat într-un oraș mort. Locuitorii lui s-au răspândit în cele patru zări, palatele negustorilor au devenit mormane de ruine, iar în fostele minarete locuiesc lilieci. În zilele noastre se remarcă semnele unei anumite preocupări și recuperări economice.

Moka este o așezare care datează din veacul XV, când s-a dezvoltat în jurul colibei unui pustnic numit Schedali. Se spune că într-o bună zi aici a ancorat un vas care naviga din India spre Yedda și al cărui stăpân era bolnav. Șeicul i-a invitat pe membrii echipajului în casa lui, i-a cinstit cu o băutură pe care a numit-o cafea și l-a asigurat pe negustor că rugăciunile lui și efectul binefăcător al băuturii îi vor reda sănătatea. I-a mai spus că dacă își va descărca aici marfa, va obține numeroase beneficii.

Așa s-a și întâmplat: negustorul a băut cafeaua și s-a simțit

1 noiembrie [1856]. Rețetă de cafea după moda din Atena, din cartea scriitorului Edmond About: „Se prăjesc boabele fără să le arzi; apoi sunt măcinate foarte fin, fie într-un mojar, fie într-o râșniță. Se lasă apa pe foc până când fierbe; se dă la o parte și se pune în ea câte o linguriță de cafea și câte o linguriță de zahăr pudră pentru fiecare ceașcă etc. Astfel pregătită, cafeaua poate fi băută, fără neajunsuri, de zece ori pe zi; n-ai putea bea fără riscuri, în fiecare zi, nici măcar cinci cești de cafea franțuzească. Și asta pentru că, pregătită de turci și de greci, este un tonic *diluat*, pe când cafeaua noastră este un tonic *concentrat*.”

(Eugène Delacroix, *Jurnal*, vol. II, Editura Meridiane, București, 1977)

mai bine, iar numeroșii arabi care auziseră profeția șeicului au cumpărat toată încărcătura negustorului. Există dovezi despre existența șeicului Schedali. Moscheea principală din Moka, o clădire impresionantă cu nouă cupole și singura care încă își mai arată cu mândrie minaretul, se numește Moscheea lui Schedali, în amintirea unui bărbat pios numit Ali Bin Umar al Schedali, care a murit la 15 zafar din anul 821 al Hegirei, adică la 24 martie 1418. Ali al Schedali a fost un descendent al Profetului, care s-a născut în Zaranîq. A studiat la Cairo și la celebra universitate yemenită Zabid, mutându-se apoi în Etiopia. Acolo a cunoscut cafeaua și a dus cu el în Yemen câteva plante. Instalându-se pe malul golfului din Moka, a dovedit viziune comercială. Într-adevăr, Schedali a ales o enclavă privilegiată pentru a fonda un loc de adăpost și un târg, care imediat s-a transformat în centrul comercial al cafelei, făcând din Moka un oraș prosper și celebru.

Dorința lui Schedali de a fonda un oraș pios și, mai ales,

prosper s-a îndeplinit într-o măsură mult mai mare decât și-ar fi putut imagina vreodată. În câteva decenii, cafeaua pe care o adusesse din Etiopia s-a extins mai întâi în Orient și apoi în lume: prin 1480 a ajuns în Mecca; prin 1500 se bea în cartierul yemenit al universității Azhar din Cairo; în 1554 s-au inaugurat primele două cafenele din Istanbul, iar prin 1570 în oraș existau deja cam 600 de asemenea cafenele. Puțin mai târziu, medicul municipal din Augsburg, Leonhard Bauwolff, foarte cunoscut pentru preparatele sale hipotensive, a aflat în Alep un leac „aproape tot atât de negru ca și cerneala, care ușurează suferințele, mai ales ale stomacului”.

Noua modă s-a extins prin Europa ca o vijelie: la Veneția a ajuns în 1627, la Londra în 1652, la Marsilia în 1671, la Nürnberg și Regensburg în 1686, la Hamburg în 1687 și la Frankfurt în 1689. Dar epoca de aur a cafelei este considerată a fi fost secolul XVIII, deși am fi tentați să spunem că în zilele noastre cafeaua cunoaște cea mai mare răspândire. ■



Autoportret

IOSIF BERMAN FRENEZIA FOTOGRAFIEI

Din puținele fotografii-portret păstrate, ne privește un bărbat slab, negricios, „cu ochi ca măslinile verzi” – cum și-l amintește fiica sa, Luiza –, elegant, cu alură de orășean get-beget. Un detaliu tehnic este prezent în mai toate imaginile: aparatul de fotografiat, stativul și cutiile cu plăci fotografice pe sticlă, pe care le purta pretutindeni cu sine.

Era unul dintre cei mai cunoscuți fotografi români din anii interbelici: Iosif Berman, creatorul unui imens fond de imagini-document. O expoziție retrospectivă, organizată în august 2002 la Muzeul Municipiului București, a readus în atenție creația acestui împătimit artist fotograf.



Raissa Berman jucând șah cu...Raissa Berman (trucaj)

IOANA POPESCU

S-a născut la 17 ianuarie 1892 la Burdujeni, în nordul țării, lângă Suceava, într-o familie de evrei. Tatăl său, David, care ținea o prăvălie, s-a oferit ca voluntar în Războiul de Independență. Pentru faptele de arme, a primit în 1879 cetățenia română și o bucată de pământ. A renunțat la prăvălie și a devenit agricultor. În fotografiile rămase în colecțiile familiei, David este immortalizat atât în uniformă ostășească, cât și în port țărănesc, cu decorațiile primite pe piept, printre care și

„Virtutea Militară”. S-a păstrat și o punguță de piele neagră, pe care David a purtat-o în tot timpul războiului, atârnată de gât, sub cămașă, în care avea o *Biblie* și o *Tora* miniaturale, cărțile sfinte ale creștinilor și ale evreilor.

Iosif a avut doi frați și trei surori. A urmat liceul la Suceava. Bună parte din timp și-o petrecea împreună cu fotografii ambulanti din oraș, deprinzându-le meșteșugul. La 18 ani, a venit în București, unde a participat la un concurs de fotografii. Reușind, a fost angajat foto-reporter la două

importante ziare ale vremii, *Dimineața* și *Adevărul*. S-a remarcat imediat prin ingeniozitatea stilului său, prin fervoarea cu care își alegea subiectele, prin prezența în cele mai diverse medii, de la lumea mondenă, până la cea a necăjiților Capitalei. A pătruns și în locuri greu accesibile, cum erau lazaretul holericii din Turtucaia (jud. Durostor, azi în Bulgaria) sau leprozeria de la Tichilești (jud. Tulcea).

În 1917, în timpul primului război mondial, s-a aflat în Rusia, la Odessa, apoi în

ținuturile Donului și ale Kubanului, ajungând până la Novorossiisk, la poalele Caucazului, într-o Rusie convulsivă de revoluția bolșevică. A căzut în captivitate, când la albi, când la roșii, confiscându-i-se toate imaginile realizate.

La Novorossiisk a întâlnit-o pe Raisa, viitoarea soție. După ce i s-a născut prima fiică, Luiza, din cauza vremurilor tot mai tulburi, la sfatul socrilor, a plecat în România, ca să-și salveze familia.

Călătoria a fost lungă și plină de peripeții. Berman a ajuns mai întâi la Istanbul. A venit pe navă cu o trupă de pitici artiști, care întreprindea un turneu în Turcia.

A rămas în orașul de pe Bosfor doi ani, timp în care a trimis reportaje fotografice unor publicații din țară (*Ilustrațiunea română, România ilustrată, L'Indépendance Roumaine*) și de peste Ocean (*The New York Times*).

Revenit în țară fotografiază cu pasiune orice: subiecte din viața familiei regale, evenimente de la Curte sau din lumea politică, personalități ale zilei, peisaje, instanțane cotidiene, accidente, catastrofe, figuri pitorești și multe, multe altele.

Un moment hotărâtor în activitatea sa l-a constituit întâlnirea cu profesorul Dimitrie Gusti, care i-a solicitat documentația fotografică pentru cercetările pe teren

inițiate și desfășurate în cadrul Școlii Sociologice de la București. „Contăm sigur pe prietenia d-tale – îi scria savantul la 9 octombrie 1929. Fără concursul d-tale, ne compromiți tot lucrul! Și e păcat de munca noastră!... Îți mulțumesc din inimă și-ți strâng mâna cu veche prietenie.”

Astfel, I. Berman a intrat în universul fascinant al satului românesc. A realizat mii de fotografii din cele mai felurite așezări, cu subiecte pe măsura diversității vieții țăranilor, urmăriți de la naștere până la moarte.

Toate aceste imagini, selecționate și catalogate cu grijă, însoțite de informații scrise, Berman le-a depozitat în cutii speciale, nedespărțindu-se niciodată de negativele realizate, fie pe sticlă, fie pe celuloid.

Foarte puține au fost publicate de el însuși. Multe altele au dispărut sau au fost confiscate de autoritățile comuniste în anii postbelici. Ceea ce mai rămăsese în colecția familiei a ajuns la Muzeul Satului și la Muzeul Țăranului Român. Cele mai importante piese, fotografii prelucrate de Berman, se află în colecțiile Muzeului Satului, depuse încă de la înființarea acestuia, conform proiectului alcătuit de profesorul Gusti.

Berman a lucrat ani mulți în redacția ziarului *Dimineața*. După desființarea acestuia la începutul lui 1938 – împreună

cu alte publicații democratice – a continuat să folosească vechile ateliere. Lovitura dureroasă, care l-a marcat profund, grăbindu-i sfârșitul, a venit în toamna lui 1940. Fiica sa, Luiza, își amintește: „După abdicarea regelui Carol al II-lea și venirea legionarilor, tata s-a dus la Palat să vadă ce se întâmplă și să fotografieze; de obicei, avea intrare liberă, acum nu a mai fost primit. S-a suit pe gard să privească, dar ei au strigat: «Dați-l jos, n-are voie să fotografieze!» S-a întors acasă plângând în hohote: «Dacă nici să muncesc nu mai am voie...».

L-am văzut pe tata plângând, de două ori în viață: la Istanbul, când a aflat de moartea fratelui său mai mare, Benjamin, și atunci când i s-a interzis să mai fotografieze. Era în 1940 și așa a început drumul lui către moarte.”

Studioul și laboratorul foto de pe Sărindar, de la fosta redacție a ziarului *Dimineața*, i-au fost închise, iar aparatura confiscată. Câtva timp a mai lucrat într-un mic laborator improvizat pe strada Doamnei. Continua să trimită fotografii la vechii săi colaboratori din New York și Londra. I-a fost interzisă, în curând, și această posibilitate de manifestare, laboratorul a fost desființat și echipamentul distrus.

S-a stins din viață la scurt timp după revelionul din 1941, petrecut cu membrii familiei. ■

ALBUM ISTORIC



*I. Berman dând lecții de „sky-bob“ regelui
Mihai I (foto M. Matei) și...*



...în activitate

Sărbătoare regală





Coșari



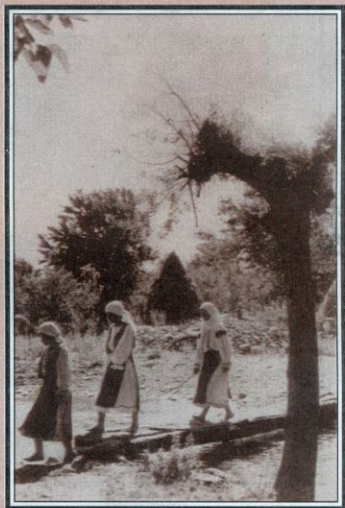
Rugăciune evreiască

Regele Mihai (în centru) la o serbare de Anul Nou, împreună cu colegii





Țărănci



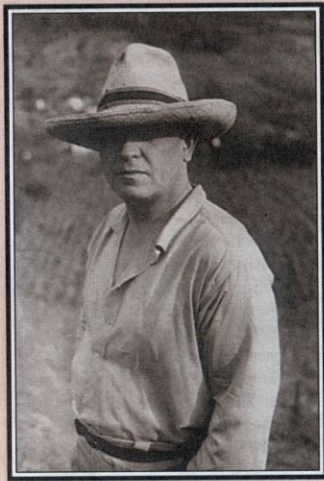
La câmp

Scaldă la râu





În scrânciob



Liviu Rebreanu

Sihaștri de la peștera Ialomicioara



Dictatura la români



CĂDEREA

SORIN ALEXANDRESCU

Dintre cei patru dictatori discutați în acest serial – început în numărul 10/2002 – doar Gheorghiu-Dej a murit în țară, de moarte naturală și la apogeul puterii politice. Celorlalți trei dictatori nu le-a reușit unanimitatea acestor criterii. Carol II a murit de moarte naturală, dar în exil și uitat de toată lumea, Antonescu și Ceaușescu au fost executați, după ce pierduseră puterea. Dej a fost deci singurul dictator care și-a păstrat puterea până la moarte, ceilalți au pierdut-o fiind încă în viață, în timp ce Antonescu și Ceaușescu, mai exact, și-au pierdut viața pentru că își pierduseră în prealabil puterea.

Durata ultimilor ani din viața lor, s-ar zice, s-a suprapus duratei puterii. Viața și puterea par la dictatori inextricabil legate. Altfel spus, dacă oamenii politici „obișnuiți” pot disjunge viața și puterea, trăind liniștiți, ca simpli cetățeni, ultima lor zi, dictatorii rămân prizonierii conjuncției celor două valori și mor, ca atare, de două ori, o dată politic și altă dată fizic (de obicei în această ordine!). Regula se confirmă

simbolic la cei care par a o infirma la propriu: moartea politică a lui Carol a fost uitarea în exil, iar a lui Dej a fost demascarea actelor lui de către Ceaușescu, după moartea fizică și în ciuda funeraliilor naționale care au întovărașit-o.

Popularitatea, la sfârșit

Dictatorul își pierde, la sfârșitul puterii și/sau al vieții,

marea popularitate cu care sosise la putere. Carol și-o pierde în 1940 odată cu retrocedarea Basarabiei, Cadrilaterului și a unei părți din Transilvania. Puternicele proteste populare contra politicii și persoanei lui Carol erau atunci justificate, deși nimeni nu-și bătea capul să afle detaliile deciziilor și, eventual, care erau ceilalți vinovați. Antonescu, la sfârșitul războiului, acumulase și el un capital

simbolic negativ: „eroul” războiului la început devenise deodată anacronicul mareșal care voia să rămână fidel lui Hitler când toți îl părăseau. Carol, cu alte cuvinte, și-a pierdut popularitatea, deoarece nu mai era fidel valorilor pe care le promovase inițial. Antonescu, dimpotrivă, a devenit impopular pentru că rămăsese fidel valorilor inițiale. Nici valorile, nici atitudinea față de ele nu erau deci motivul real al schimbării opiniei publice, ci simplul fapt că ambii dictatori deveniseră niște *losers* (perdanți).

Concluzia acestei remarci ar fi că succesul, nu dreptatea (morală, sau istorică), determină popularitatea unui dictator: nimeni, în România, nu pare a se sinchisi de justițea punctului de vedere al acestuia, ci fiecare pare a se ghida după cum reacționează ceilalți, fără o analiză politică proprie a realității. Mai de parte, Carol și-a pierdut popularitatea în sensul că nimeni, cu excepția unor decizii oficiale din 2003, nu a încercat vreodată să-l „reabiliteze”, iar Antonescu, dimpotrivă, și-a pierdut-o în ciuda încercărilor de reabilitare venite din partea extremei drepte actuale, care nu convinge nici centrul, nici stânga scenei politice de azi.

O precizare a termenului de popularitate s-ar putea face în sensul apariției, sau nu, a unui discurs istoric sau politic secund care să reia ulterior ideile, sau actele, dictatorului respectiv. Or nimeni, dar absolut nimeni nu s-a gândit să reia vreo „idee” a lui Carol, în timp ce diverșii apologeti ai lui Antonescu au lăudat doar persoana mareșalului, nu ideile sau deciziile lui. Su-

praviețuirea lui Antonescu pare astăzi mai curând mitică – „ce caracter, ce personalitate!” – decât istorică, adică de model încă viu pentru lumea actuală.

Liderii comuniști și-au păstrat într-un fel popularitatea după moarte, dar nu au devenit nici ei modele politice pentru urmași. Echilibristica lui Dej între atitudini politice logic contradictorii a fost preluată de Ceaușescu, și chiar dezvoltată la paroxism, dar ea nu a fost niciodată explicitată sau cât de cât discutată realmente. Cei care au urmat, sau urmează, această atitudine nu au citat niciodată „modelul Dej (sau Ceaușescu)”, ci s-au limitat la un eventual apel implicit la singura tradiție politică românească din totdeauna, tradiția zisă brâncovenească, de acceptare simultană a unor atitudini politice logic contrare: prieten și cu turcii și cu austriei, să zicem, pe la 1700.

Singurătatea finală

Această uitare „după”, în contrast cu adularea intensă în timpul exercitării puterii – cu excepția lui Antonescu, toți dictatorii au acceptat și stimulat cultul personalității lor – începe, curios, într-un moment, subtil intuit de vechii adulatori, în care puterea până atunci supremă a dictatorului începe să se clatine, uneori fără ca scena politică și poate nici dictatorul în persoană să sesizeze schimbarea situației.

Căderea dictatorului se petrece fulgerător, fie exploziv, fie imploziv. Carol II a anunțat pierderea unei părți a Transilvaniei, în urma dictatului de la Viena, pe 1 sep-

tembrie, iar pe 3 septembrie au început demonstrațiile de protest ale legionarilor. Nimic nu prevestea însă în acel moment faptul că începuse număratoarea inversă a ultimelor ore ale regelui. La ora 22.00 a aceleiași zile a sosit la Palat Antonescu și discuțiile au durat până la ora 1 noaptea. Pe 4 septembrie dimineața Antonescu a revenit cu cerere de puteri depline și și-a reformulat cererea ultimativ în aceeași seară, la ora 21.00. Pe 5 septembrie la ora 3.50 dimineața, Carol a acceptat, dar tot în aceeași seară, Antonescu i-a cerut să abdice până a doua zi, 6 septembrie, la ora 6 dimineața, ceea ce, din nou, regele a trebuit să accepte.

„Căderea” lui Carol s-a produs deci în decursul a mai puțin de 60 de ore, timp în care a aflat că nu-l sprijineau nici ministrul Germaniei, Fabricius, nici oamenii politici sau consilierii apropiați care o făcuseră până atunci, precum Gh. Brătianu, A.C. Cuza și Urdăreanu. Aceștia trebuie să fi avut în acel moment intuiția de care vorbeam mai sus: regele care redresase în trecut situații aparent pierdute nu o mai putea face acum. Pasul înapoi al ultimilor colaboratori politici a însemnat momentul decisiv al „căderii” căci, un alt fapt caracteristic, sprijin militar Carol încă avea: generalii Gh. Mihail și Paul Teodorescu s-au oferit să scoată armata în stradă. Al doilea fapt caracteristic al „căderii” este deci ezitarea de-a juca totul pe ultima carte, războiul civil, în condițiile în care, foarte probabil, o altă parte a armatei i-ar fi fost ostilă.

Ar mai trebui adăugat un fapt, „apropierea frontului“, un front simbolic la Carol, real la Antonescu, simbolico-real la Ceaușescu (revin mai jos), care dezlanțuie precipitarea lucrurilor, accelerarea numărării inverse: harta Ardealului trasată la Viena aducea armata germană la câteva ore de București și „toată lumea“ știa că o împotriviare la dorințele Germaniei, precis formulate de Fabricius, le putea face să treacă munții.

Fumul, dacă nu flăcările războiului, abandonul politicienilor și incertitudinea militarilor provoacă deci dezarticularea mașinii dictatoriale, ca și a forței psihice a dictatorului bazate până atunci pe aroganță, încăpățănare, dar și inventivitatea celui ce nu cunoaște nici o lege, pe sfidarea tuturor, a dușmanilor ca și a aliaților, pe tupeul absolut în fața oamenilor, a țării și poate a lui Dumnezeu. Sfârșitul fără glorie arată exact diferența dintre căderea unui dictator și căderea unui erou: ultimul luptă cu sabia sau cu cuvântul până în ultima clipă, moare în luptă, pe baricade, convins poate de o anumită dreptate, morală sau mitică, sau națională, care este de partea lui, chiar dacă poporul și soldații îl părăsesc. Mai simplu spus, eroul moare în luptă, dictatorul este executat fără luptă.

Aceleași fapte au loc și în cazul lui Antonescu și Ceaușescu (am spus că Dej este un caz atipic, deși, ironia sorții, moartea lui s-a petrecut medical atât de rapid, încât nu a mai apucat să-și desemneze, și cu atât mai puțin să-și impună, urmașul). Nici la Antonescu insistențele din ultimele zile înainte de 23 august ale regelui Mihai, ale



Carol II



Ion Antonescu



Gh. Gheorghiu-Dej

colaboratorilor ca și ale politicienilor din opoziție, pentru a semna armistițiul, nu prevesteau iminența căderii. Când este convocat de rege la Palat, împreună cu Ică Antonescu, mareșalul vine – ca de obicei – fără nici o gardă de corp, sigur pe sine și pe deplina stăpânire a situației. Arestarea surprinde pe toată lumea dar, altfel decât la Carol, nimeni din forțele armate ori din Siguranță nu oferă sprijin lui Antonescu.

Singurătatea mareșalului Antonescu la „cădere“ este și mai mare decât a lui Carol. Omul considerat atâția ani de civili, ca și de militari, drept salvatorul neamului, este arestat de câțiva oameni ai regelui și preluat de alți câțiva ai lui Bodnăraș, fără ca vreun ofițer să-și demonstreze fidelitatea față de comandant, la care îl obliga disciplina militară. Blocarea instantanee a mașinii dictatoriale, fapt caracteristic tuturor „căderilor“, se petrece aici chiar la instituția care funcționează cel mai automat: armata.

Căderea lui Ceaușescu prezintă aceleași elemente, deși aceasta este singura care duce la mari vărsări de sânge. „Frontul“ care se apropia de el în 1989 este acela al căderii comunismului în toate țările din Est. Mult timp regimul din România, de departe cel mai dictatorial dintre acestea, pare a rezista oricărui asalt. Altfel decât în cazul lui Carol și Antonescu, armata trage acum în demonstrații de la Timișoara și din București, iar Ceaușescu are curajul de-a trece la război civil. Pe 22 decembrie el este totuși brusc părăsit de armată ca și de Securitate, chiar gărzile de la Comitetul Central dispar, iar dictatorul abia are timp să ajungă pe acoperiș și să fugă

cu elicopterul. Este evident că, în ultimul moment, și la Ceaușescu apare sincronizarea aceluiași factori ca la ceilalți dictatori: el este părăsit de către ultimii colaboratori, armata se retrage și „sosește” frontul. Ca rezultat, mașina de represiune cea mai perfect pusă la punct din istoria României se blochează instantaneu, la fel ca și „inventivitatea” dictatorului, considerat cel mai demonic dintre cei patru prezentați aici: fuga în elicopter și în mașină reprezintă nu numai singura războaie cea mai totală a dictatorului, dar și cea mai mizerabilă și ridicolă „cădere” din cele analizate aici.

Altfel decât la Carol și la Dej, popularitatea supraviețuiește morții politice și fizice a lui Antonescu și Ceaușescu. Mai mult, cultul marelui revine la suprafață după decenii de uitare, iar cultul lui Ceaușescu rezistă revoluției și transformărilor de mentalitate din anii nouăzeci, hrănindu-se din nostalgia câtorva și din degradarea vieții materiale a numeroase grupuri sociale. El pare a fi în curs de dispariție în momentul actual: nimeni nu mai dorește reabilitarea lui Ceaușescu, deși unii doresc încă reabilitarea lui Antonescu. În ambele cazuri însă, practica politică actuală nu preia în nici un fel nici ideile, nici acțiunile lor.

Concluzii

1) Dictatura nu este un fenomen ideologic și nu exprimă convingeri politice, nici de dreapta nici de stânga, deși poate întrebuița sloganuri din ambele domenii, ci se bazează pe voința de putere absolută și credința mesianică în sine a unui singur individ.

2) Dictatura anulează principiile de bază ale democrației, parțial – fiind atunci de tip autoritar, în dreptăți împotriva unei părți a societății (Carol II, Antonescu) – sau complet, fiind atunci de tip totalitar, în dreptăți împotriva întregii societăți (Dej, Ceaușescu).

3) Dictatura, în cazurile analizate, nu apare ca o modalitate, fie și extremă, de a face față unei crize, cu excepția, într-o anumită măsură, a lui Antonescu, ci ca rezultat al unei lupte de putere și al unei crize aparente, creată de partizani.

4) Dictatorul este mai întâi investit în mod liber de clasa politică, potrivit unor reguli legale, într-o funcție înaltă care presupune apărarea acestor reguli – rege constituțional (Carol), „puteri depline”, alături însă de rege (Antonescu), secretar general al P.C.R. (Dej, Ceaușescu) – străbate apoi o primă fază de consolidare a puterii, în care își elimină rivalii în conformitate mai mult sau mai puțin cu aceleași reguli și-și asumă puterea personală absolută în momentul în care nici o competiție politică nu mai este posibilă din lipsă de rivali. În continuare el se bazează pe o camarilă restrânsă, dar eficientă, și anihilează regulile și instituțiile care l-au adus la putere.

5) În toate aceste faze societatea civilă, atât cât există, se dezinteresează de ce se petrece în țară, iar clasa politică este divizată în faza consolidării și inertă ori co-interesată, în cea a asumării puterii personale. În continuare, clasa politică și o parte a maselor participă, duplicitar sau real, la cultul personalității în jurul unui mit al omului

providențial, prin care sprijină efectiv dictatura.

6) Indiferent dacă dictatura pleacă de la simpatii occidentale (Carol), pro-naziste (Antonescu) sau comuniste (inter)naționaliste (Dej, Ceaușescu), ea se bazează în ultimă instanță pe un naționalism primitiv, singurul liant posibil între dictator și mase, și pe atitudini publice anti-sovietice.

7) Performanța reală a dictatorului nu se deosebește de ceea ce ar fi prestat vreunul din vechii lui rivali, dacă ar fi ajuns în locul lui la putere.

8) Deși anumite progrese materiale apar temporar și în anumite domenii, din inițiativa dictatorului, ele s-ar fi ivit și în condiții de regim democratic, fiind consecința unor fapte economice (internaționale), independente de persoana dictatorului.

9) Politica curentă a dictatorului nu ține seama de „principiile” anunțate înainte de-a ajunge la putere, ci are un caracter oportunistic, răsturnând chiar principiile în chestiune.

10) Dictatura durează nestânjenită și fără contestare internă reală atât timp cât circumstanțele internaționale o permit.

11) Căderea dictatorului nu se datorește nici unei opoziții interne sistematice, nici unei revolte spontane, ci unei combinații între presiunea unui „front” exterior, fuga ultimilor colaboratori politici și ezitarea armatei.

12) În momentul căderii, toate instituțiile pe care dictatorul părea a se putea sprijini la infinit încetează instantaneu să mai funcționeze. Dictatorul se trezește absolut singur, iar moartea lui politică este de obicei urmată rapid de moarte fizică sau execuție. ■

Exclusivitate

Despre țara lui Panait Istrati (1884-1935), a poetei Carmen Sylva (1843-1916), a contesei de Noailles (1876-1933) și a atâtor altor personalități emblematice, am aflat de timpuriu, din perioada colegiului. Am început apoi să străbat cărțile care îmi descriau acea țară balcanică și fascinațiile ei. Geografia, folclorul și istoria României aveau pentru mine atracții irezistibile, ce-mi acaparau mintea plină de vise și întrebări. În scurtă vreme și cu multă forță

Blocul Carlton de pe bulevardul Magheru, distrus la cutremurul din 1940

tot ceea ce era legat de România a ajuns să ocupe un loc bine reliefat în spațiul meu sentimental.



Imagini de pe Calea Victoriei



BUCUREȘTI, AȘA CUM MI-I AMINTESC

Prof. dr. ÁTICO VILAS-BOAS DA MOTA (Brazilia)

Viața este asemenea unei oglinzi aflate în mișcare, în care distingem – reflectate în chip miraculos – trăirile în succesiunea lor, ca de uriaș caleidoscop. Îmi aduc aminte cu dor și emoție de anii studenției la Colegiul de Stat Bahia, unde am cunoscut primii români, refugiați în Brazilia după cel de-al doilea război mondial: Eugen Smărăndescu, Dinu Andrei,

David Munteanu și Petru Ștefan. Ne-am împrietenit, dând frâu liber imaginației. Prilejul mi-a fost oferit de două fotografii din București, primite cu dedicație de la inginerul Petru Ștefan. Una reprezenta Facultatea de Drept, iar cealaltă un colț al actualului bulevard Magheru, cu fațada unui cinematograf. Astfel reîncepea voiajul meu sentimental prin

București: un oraș plin de farmec și de surprize.

Au urmat lecturile operelor lui Panait Istrati, care aveau să-mi dezvăluie viața românească în toată cuprinderea și profunzimea ei: Dunărea, Carpații, satele, haiducii, boierii, orașele, porturile și nesfârșita întindere a Bărăganului, toate așternându-mi în fața sufletului un tablou integral al Bucureștiului, redat în cuvinte.



Ateneul Român



Bulevardul Magheru (astăzi Bălcescu) în perioada interbelică

Așa se face că am putut străbate, cu ochii spiritului, străzile, piețele și mahalalele aceluia oraș înfățișat într-o descriere fantastică. Cu senzația că toate ungherele Capitalei îmi erau cunoscute, mă vedeam în stare să iubesc ceva încă necunoscut, să simt în adâncul ființei, în mod straniu, că acel oraș nu mai era de acum doar un nume rece, înțepenit într-o enciclopedie sau un simplu reper consemnat pe hârtii. Pentru mine însemna ceva viu, grație harului aceluia scriitor-pictor care știa foarte bine să înfățișeze ceea ce surprindea cu privirea. Iubeam orașul tot mai mult, datorită lui Panait Istrati.

La început – lecturile

Dorind să aflu mai multe, m-am trezit într-o dimineață însorită în fața rafturilor vechii Biblioteci Publice, unde am descoperit cartea lui Paul Morand (1888-1976): *București* (1935). Mă confruntam cu un nou voiaj de neuitat, cu toate că, sporadic, dădeam peste vagi accente de pre Judecată. Nu știu, de pildă, motivul pentru care el suținea ideea că Ateneul din București

ar fi cea mai urâtă construcție din lume. Cred că nu își dăduse seama că simplitatea, privațiunile, modestia și lipsa de ostentație constituie trăsături ale Bucureștiului. Nici urmă de edificii faraonice, grădini suspendate babilonice sau statui triumfaliste.

Un vizitator grăbit și puțin informat – insensibil pe deasupra –, aflat în trecere pe străzile Bucureștiului, nu va înțelege sufletul acestui oraș și nici valorile care îl particularizează, întrucât simplitatea sa ține de o moștenire ancestrală. Fondat, conform legendei, de un cioban, reprezintă un rod al ciclului pastoral. Acesta e motivul pentru care Paul Morand nu l-a înțeles, cu mintea sa croită după calapodul principiilor megalomanice tipice țării sale, în mândria unei nații care susținuse deja și războaie de cucerire. Îi lipseau condițiile minime ca să poată înțelege pe deplin capitala unei țări niciodată angajate până atunci în campanii de cucerire, ci numai în lupte de apărare.

Oricum, a meritat efortul de a parcurge paginile cărții sale, deoarece am găsit acolo un oraș care traversa o rămășiță de *belle-époque*, o urbe animată

de bucurie, sărbătoare și poftă de viață omniprezente. Morand reprezenta reversul lui Panait Istrati, deoarece știa să scoată în evidență un oraș vesel, lipsit de umbre, asemenea unui înn închinat vieții, cu dansurile, muzica lăutărească, muzeele, grădinile de vară și ultimii săi bonjouriști.

Această lectură mi-a fost utilă pentru a avea un reper de comparație pentru viitoarele mele experiențe directe. Mi-a servit ca să pot afla rezonanțe în altă călătorie intelectuală, atunci când am răsfoit paginile cărții *Din București de altădată* a lui George Potra (1981). Prin aceasta, ochii mei au constatat modificările aduse de timp, putându-le compara – cu surprindere – cu ceea ce a mai rămas din trecut, cu ceea ce înseamnă relicvă și urmă de dor, cu ceea ce e lecție a zilei și merită să fie păstrat și contemplat. Fiecare pagină a acelei cărți e o călătorie în trecut, cu apeluri insistente la conștiința colectivă, demnă de a fi luată în considerare. E o lucrare de înaltă sensibilitate, pentru că pretinde cititorului capacitatea de a simți Bucureștiul în cele mai mărunte detalii ale sale, un București care merită să fie

vizitat în tainele nostalgiei și în arhivele memoriei. Am putut astfel să cunosc capitala României și să descopăr ce a mai rămas din ea în ceea ce privește arhitectura. Cât privește traiul și costumele din epoci îndepărtate, acestea rămân în seama imaginației mele visătoare și a ficțiunii mele neîngrădite.

Biserița ciobanului Bucur

S-a întâmplat să vizitez orașul în grabă, în mai multe rânduri de la participarea mea la primul curs de vară de la Sinaia și, ulterior, cu prilejul câtorva manifestări științifice. Mi s-a părut de fiecare dată fascinant!

Am ajuns totuși la cea mai mare apropiere de Capitală pe durata șederii mele în România ca profesor asociat de cultură braziliană la Universitatea București și ca profesor de limbă portugheză atașat pe lângă Ambasada Braziliei – între anii 1999-2001. Am trăit experiențe umane și culturale de neuitat. Trei momente

mi-au marcat sensibilitatea: mai întâi, vizita în strada Plantelor, unde se afla o hardughie ce găzduia un spital în epoca în care Mihai Eminescu i-a trecut pragul, în căutarea sănătății. Imobilul e bine păstrat și plin de amintiri. Calmul străzii mi se păru surprinzător, ca o oază de liniște sau o invitație la meditație. Avea ceva din atmosfera de tihnă a unei ulițe dintr-un sat. Ființele umane se săvârșesc de pe lume, în vreme ce lucrurile și obiectele neînsufleteite rămân ca oaspeți ce dăinuie pe pământ, de parcă ar recita o elegie pentru cei ce s-au dus.

A doua emoție – amestecată cu deziluzie – a reprezentat-o căutarea casei unde a locuit Titu Maiorescu (1840-1917), heraldul Junimii. Tot ce-am găsit a fost o clădire înaltă din beton armat, pe zidurile căreia abia dacă distingeai o inscripție amintind de locuința în care a trăit marele mag al literaturii române. M-a încercat un sentiment de mare decepție, lucru ce nu mi s-a întâmplat atunci când, în Iași fiind, am

vizitat casa în care se reuneau membrii Junimii. Aveam impresia că tocmai își încheiaseră reuniunea, lăsând fotoliile goale, într-atât de bine păstrata atmosfera de altădată.

A treia emoție mi-a prilejuit-o vizita făcută la biserița ciobanului Bucur. O lecție de simplitate și modestie. E un adevărat simbol al tuturor bisericilor românești, prin aerul firesc, lipsit de zorzoane.

Orașul București se înfățișează ca o mare lecție: cu toată arhitectura sa afectată de intemperii sau de mâna perversă a omului – îmi vine acum în minte protestul din albumul de desene al artistei Tia Peltz, cu valoare de dureros recviem pentru multe case și străzi din București –, peisajul și căldura umană a orașului nu le poate distruge nimeni; el va dăinui drept exemplu de urbe în care să te bucuri de viață, colț de civilizație sui-generis, punct de întâlnire al Orientului cu Occidentul! În sfârșit, palmă de pământ în care omul și-a scris poveștile ce nu trebuie uitate! ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 septembrie 2003, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

– Cum se numește creația anonimă a cărei temă melodică se regăsește în partea a patra a Simfoniei numărul trei a lui Johannes Brahms?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iunie 2003 este:

Nicolas Clément

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Semenescu Petre, din Reșița**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2004.

În această lună, la București, se desfășoară lucrările celui de al XXIX-lea Congres de istorie militară. Tema lui, Război, armată și media de la Gutenberg și până în zilele noastre, ne-a determinat să alegem dintr-un foarte recent apărut volum, intitulat *Conflicte contemporane și media*, studiul doamnei Christine Mercier, de la Universitatea Quebec, din Montreal, Canada, pe care îl prezentăm într-o formă adaptată, cu titlul și subtitlurile redacției.



RĂZBOIUL DIN VIETNAM ÎN OGLINDA PRESEI

CHRISTINE MERCIER

Puține conflicte fuseseră atât de pasionant și violent aduse în fața marelui public până la războiul din Vietnam. De atunci, mass-media nu a dus lipsă de astfel de subiecte. Însă lecția Vietnamului a rămas unică.

Dacă până în acel moment, canalele media reprezentaseră unul dintre relele necesare pentru forțele armate, conflictul asiatic a condus la un răsunător „divorț” între cele două instituții. În momentul declanșării de către Vietnamul de Nord a vestitei ofensive Têt (29 ianuarie 1968), corespondenții de presă din Saigon se găseau încă în bune relații cu reprezentanții armatei. După, nimic nu a mai fost la fel. Orice informație ce provenea de la cadrele militare era, din start, discreditată. Iar soldații care-și riscău prea des, în acele teribile condiții, viața, începuseră să-i considere pe jurnaliști trădători. O altă față a războiului îngrozea o societate deloc pregătită pentru o asemenea confruntare.

În 1962, armata americană era departe de a se gândi că tocmai presa îi va ridica mari probleme în Vietnam. În cadrul unei campanii de „orientare” a opiniei publice americane s-a lansat, mai întâi prin paginile cotidianului *New York Times*, operațiunea inspirat denumită *Maximum Candor*. Coordonnatele erau simple și eficace: eliminarea urechilor indiscrete, un control al propriilor declarații, vizite bine organizate pentru jurnaliști în jurul Saigonului etc.; toate cu același scop: accentul pe progresele realizate de regimul de la Saigon, cu ajutorul consilierilor americani.

Datele oferite presei erau, din ce în ce mai mult standardizate, prezentând uneori chiar informații de-a dreptul ireale. Pe aceeași linie afișată a „bunei credințe” se mergea și mai departe, asigurându-li-se ziariștilor ajungerea imediată în zona fierbinte a evenimentelor. Iar din momentul în care generalul Westmoreland a fost numit comandant șef al zonei, a creat un serviciu de informații (*Military Assistance Command - MAC*), al cărui obiectiv central viza identificarea soldaților apti de a deveni imagini perfecte în fața marelui public american.

Însă „luna de miere” nu avea cum să dureze prea mult. Astfel că, începând cu anul imediat următor, 1963, trimișii speciali în teren au început să critice din ce în ce mai vizibil deciziile luate de administrația Kennedy și mai ales susținerea guvernului condus din 1954 de Ngô Dinh Diem. Sunt prezentate americanilor scene deloc favorabile puterii sud-vietnameze. Reprimarea în

forță a unei manifestații budiste, culminând cu jertfa unui preot de 73 de ani, în chiar centrul Saigonului, a făcut ocolul lumii, grație reportajului filmat de o echipă de la National Broadcasting Corporation (NBC).

Vicepreședintele Johnson, devenit numărul unu al Americii după asasinarea lui Kennedy, a plecat urechea nu numai la sfaturile militarilor, ci și la acelea ale diplomaților, încercând astfel orice soluție care i-ar fi putut aduce rezol-



Șeful guvernului,
Ngô Dinh Diem

varea cât mai rapidă și mai necostisitoare a conflictului. El nu a pretins niciodată că ar deține cheia problemei, însă și-a dat seama, încă din primele momente, că un asemenea conflict i-ar putea aduce mari neliști în interiorul societății americane. Astfel că, după cum opina un bun cunoscător al perioadei, istoricul Loren Barritz, „a învățat că manipularea poate funcționa la fel de bine și în problemele de afaceri externe, ca și în cele domestice”. Și ofensiva propagandistică avea să înceapă...

Președintele... păcii

Votarea în unanimitate a rezoluției Golfului Tonkin, prin care Congresul îl autoriza pe președinte să întreprindă orice acțiune pentru apărarea intereselor naționale, conduce, într-o oarecare măsură, la alegerea lui Johnson ca titular al postului de la Casa Albă. Candidatul pozase în președinte al păcii și cartea devenise câștigătoare. Însă pacifistul, printr-o teribilă lecție de ironie a istoriei, a fost și cel care a autorizat trimiteră primilor soldați americani în Vietnam și a ordonat masivele bombardamente împotriva nordului, nu fără sens metaforic denumite *Rolling Thunder* (Fulgerul care se rostogolește).

Imaginea războiului începea să se schimbe simțitor. Și astfel, un specialist al *New York Times*-ului pe problemele țărilor comuniste, Harrison Salisbury, a primit autorizația de a vizita Vietnamul de Nord. Însoțit de ghizi locali, ziaristul constată că bombardamentele atinseseră numai edificii civile, în timp ce autoritățile de la Saigon anunțaseră că fuseseră țintite centrele militare importante. În plus, nu se vedea nici o urmă a redutabilelor instalații denunțate de Pentagon. Statul Major primea o grea lovitură, iar pentru discreditarea lui Salisbury nu s-a mai preocupat nici un efort.

Munca jurnaliștilor devenea din ce în ce mai complicată, în condițiile în care oficialitățile armatei dețineau controlul total al unor anumite categorii de informații, precum: numărul victimelor, marile linii de operații militare, situația exactă a trupelor.

La începutul lunii august a anului 1966, o unitate a Marinei americane, într-o operație de „curățire” a zonei, a ras de pe fața pământului satul Cam Ne. Reportajul semnat de Morley Safer și difuzat în cursul zilei de 6 august la televiziune, centrat pe figura unui tânăr soldat care incendia, cu bricheta, un lung lanț de imagini ce va oripila o lume întreagă.

Credeam că învingem...

Fața ascunsă a războiului ieșea violent la suprafață. „Ce naiba se întâmplă? Credeam că vom câștiga acest război!”, exclama unul dintre cei mai cunoscuți și respectați jurnaliști ai Americii, Walter Cronkite. Ofensiva Nordului contrazicea flagrant teza slăbiciunii inamicului. Cu toate încercările de manipulare inițiate de către



Generalul Westmoreland



Sigla serviciului
de informații MAC

președinte, cu toate jumătățile de adevăr și știrile cosmetizate lansate în conferințele de presă, publicul american începea să cunoască cruda realitate.

Imaginile de război erau retransmise în direct, fără a mai trece, în prealabil, pe la cabina de montaj. Războiul intra astfel în căminele fiecăruia. Pentru prima dată în istorie, imaginile dezolării și ale morții au făcut înconjurul lumii. Se filma fără încetare. Și cum explicațiile cu adevărat convingătoare ale autorităților lipseau cu desăvârșire, un haos fără precedent a pus stăpânire pe toate mesajele mediatice. Fiecare ziarist își lansa propria teorie, bazându-se, cel mai adesea, pe date incomplete și irelevante.

Dar și declarațiile ofițerilor implicați în conflict frizau deseori absurdul. Exemplul unui maior interviuat de jurnalistul Peter Arnett în legătură cu ocuparea orașului

Ceașescu și războiul din Vietnam

O scurtă trecere în revistă a discursului puterii comuniste centrat pe tema războiului din Vietnam demonstrează, în comparație cu cel al perioadei anterioare generat de conflictul coreean, un caracter mai puțin violent, senzorial, însă mai puternic ideologizat.

Titlurile *Scînteii* devin edificatoare: *Solidaritate deplină cu lupta dreaptă a poporului vietnamez* (1 aprilie 1965), *Un război ce nu poate fi câștigat* (2 aprilie 1965), *Opinia publică internațională condamnă agresiunea americană* (5 aprilie 1965), *Ne ridicăm cu indignare împotriva odiosului genocid* (8 aprilie 1965), *Cerința fermă a popoarelor: să înceteze agresiunea S.U.A.!* (9 iulie 1965), *Solidaritate frățască cu lupta eroică a poporului vietnamez* (7 iulie 1966), *Alături de poporul vietnamez, la victoria finală asupra agresorilor americani* (11 iulie 1966) etc.

În discursul conducătorului comunist român se pot identifica chiar și unele etape în prezentarea temei vietnameze. Astfel, dacă la începuturi (1965), în cadrul raportului Comitetului Central al P.C.R. cu privire la activitatea partidului, Ceaușescu pomeneste de „agresiunea Statelor Unite în Vietnam, angajarea forțelor americane în război împotriva mișcării patriotice de eliberare din Vietnamul de Sud și bombardarea sistematică a Republicii Democratice Vietnam”, care „au produs o mare îngrijorare și, totodată, protestul tuturor popoarelor iubitoare de pace”, în Cuvântarea ținută cu prilejul Conferinței organizației P.C.R. a orașului București (15 decembrie 1966), se sublinia „protestul nostru împotriva acestor acte de barbarism ale agresorilor americani”, mergându-se mai departe, în Expunerea cu privire la politica externă a Partidului și

Ben Tre a rămas emblematic. „A trebuit să-l distrugem pentru a-l putea elibera” – declarase, ingenuu, acesta.

O altă scenă care a făcut de atunci adevărată carieră în filmotele de război avea să scurtecircuiteze un public din ce în ce mai obișnuit cu violența televizată. Era cea a generalului Nguyen Ngoc Loam, șeful Poliției Naționale din Vietnamul de Sud, împușcând de foarte aproape un prizonier.

„Scena, care nu a durat decât 52 secunde – își amintesc doi specialiști ai conflictului, Clark Dougan și Stephen Weiss –, a lăsat o impresie teribilă asupra celor 20 de milioane de americani care au vizionat-o la 2 februarie 1968, în cadrul unui reportaj difuzat de postul de televiziune

NBC. Imaginile fuseseră cosmetizate, pe de o parte, pentru a crește tensiunea telespectatorului, adăugându-se zgomotele obișnuite ale războiului, iar, pe de alta, pentru a diminua șocul unei prea mari violențe, eliminându-se, la montaj, momentul în care glonteale pătrundea în corpul prizonierului. Mai mult, niciieri nu se făcea referire la faptul că tot Saigonul cunoștea cruzimea generalului

Loam. „O impresie imperfectă a realității înlocuia astfel jumătățile de adevăr ale trecutului; propaganda neagră făcea, elegant, schimb cu cea colorată în nuanțe de gri...”

La 10 martie 1968, ziarul *New York Times* a publicat o știre de mare senzație. Citându-l pe generalul Neil Sheehan, era nevoie de 206.000 soldați în plus pentru întărirea pozițiilor americane. Publicul fusese cucerit. Presa devenise marea putere. Iar prăpastia căscată între aceasta și armată creștea pe zi ce trecea. Odată cu războiul din Vietnam, colaborarea dintre cele două forțe ale statului se apropiase de sfârșit. Se deschisese o nouă pagină de istorie, se bulversaseră solidele clasamente ale încrederii populației pe altădată. ■



Guvernului, ținută la Sesiunea M.A.N. din 24-26 iulie 1967, unde se spunea că „în aceste condiții, România considera necesar ca țările socialiste să-și unească eforturile pentru a ajuta poporul vietnamez, ca toate popoarele să-și ridice glasul pentru a cere încetarea imediată și necondiționată a bombardării S.U.A. asupra Republicii Democratice Vietnam, oprirea agresiunii...”

„Politica de forță și dictat promovată de S.U.A. – se stipula în cuvântarea la Consfătuirea internațională a Partidelor Comuniste, din 9 iunie 1969 –, de amestec în treburile altora a dus în ultimii ani la o anumită slăbire a poziției politice a S.U.A. pe plan mondial, la izolarea și scăderea prestigiului său în opinia publică internațională.”

Și prin înfierarea conflictului vietnamez se ajunge, printr-un fin sistem de mesaje ideologizante, la demascarea Dușmanului în sine. Vinovat, de astă dată, nu numai de producerea și acutizarea dramei asiatice, ci de

nealiniere la cauza socialismului și a păcii. „În agresiunea împotriva Vietnamului, în intervențiile armate din Republica Dominicană, Congo, Laos își găsește expresia linia cercurilor imperialiste agresive, care se opun pretutindeni progresului socialist, încearcă să înăbușe mișcarea de eliberare națională și aspirațiile de libertate ale popoarelor, să mențină în lume jugul colonial și opresiunea colonialistă, să susțină cu forța armelor rânduilele ultrareacționare, regimuri putrede de marionete, urâte și respinse de propriile popoare” (Moțiunea de solidaritate cu poporul vietnamez, 23 iulie 1965).

În același timp, Nicolae Ceaușescu își oferea bunele servicii, România devenind, după Polonia, al doilea canal prin care Washingtonul a încercat să poarte negocieri secrete cu regimul comunist de la Hanoi. Un canal discreditat însă de surprinzătoarea ofensivă nord-vietnameză din iarna anului 1968. ■

Theo STĂNESCU-STANCIU

Pe vremuri, oamenii își trimiteau scrisori

Rubrica de față am consacrat-o îndeobște corespondenței particulare; fără a renunța la acest profil, oferim azi cititorilor noștri câteva rapoarte diplomatice ale consulului general francez la București, F. Debains, adresate ministrului său de Externe, ducele Descazes, din timpul Războiului de independență din 1877, pentru că starea de spirit existentă atunci în ceea ce privește disponibilitățile marilor puteri față de spațiul balcanic constituie un memento remarcabil.



Carol I în fruntea oștirii

Rapoartele se află în fondurile Ministerului de Externe francez de la Biblioteca Națională din Paris și au fost traduse de noi din limba franceză.

GAMBETTA, MODELUL DOMNULUI BRĂTIANU

GEORGETA FILITTI

București, 26 aprilie 1877

Domnule duce,

După primul gest de furie provocat de intrarea bruscă a trupelor rusești, domnul Kogălniceanu, împins cu putere de consulul Rusiei, s-a apucat să pregătească aranjamentele privind ocupația. Acestea vor fi supuse Camerei și privesc utilizarea căilor ferate, a poștei și telegrafului. Cred că voi fi în măsură să comunic conținutul lor Excelenței Voastre îndată ce vor fi depuse pe biroul celor două Camere. Ieri, domnul Kogălniceanu mi-a spus că în această privință guvernul acționează la fel cum a făcut-o principele Știrbei în 1853 [cu ocazia ocupației

militare rusești din timpul Războiului Crimeei – G.F.]. Vor fi înțelegeri pur administrative cu Cartierul General. Nu știu dacă Petersburgul a respins cererea prințului Carol privind o convenție politică. Azi, la fel ca în 1853, Cabinetul de acolo consideră că intrând în război cu Turcia, *ipso facto* e în drept să ocupe teritoriul moldovalah. Numele acestei țări s-a schimbat, atâta tot; dar la Petersburg, ca și la Londra, nu vor să audă vorbindu-se acum de independență, nici de neutralitatea României.

Cabinetul de la Sankt Petersburg are grijă să nu pronunțe niciodată cuvântul de integritate a teritoriului României, în așa fel încât să-și păs-

treze toată libertatea de mișcare pentru ziua, fără îndoială nu prea depărtată, când va dori să revendice teritoriul Basarabiei, alipit Moldovei în 1856 [cele trei județe – Ismail, Cahul, Bolgrad – retrocedate în urma Conferinței de pace de la Paris care a pus capăt Războiului Crimeei – G.F.]. Fără îndoială, în parte ca să-și rezerve opinia ulterioară asupra oportunității unei astfel de retrocedări, diferitele puteri garante au evitat să răspundă la cererile guvernului român privitoare la garantarea teritoriului său.

Cât privește cuvântul de neutralitate, atât de drag românilor, faptul brut le-a arătat prea bine că nici o putere



Domnul Brătianu, el însuși un minister

europeană nu era dispusă să-l accepte ca pe un dar făcut poporului român ori ca o recompensă pentru atitudinea mai mult sau mai puțin corectă a României în timpul ultimelor evenimente. Sunt aici destule aspecte serioase pentru a înțelege acum această atitudine. Puterile europene nu dau și nu vor da garanții de neutralitate decât în propriul lor interes, cum a făcut-o, de exemplu, Anglia, impunând germanilor și nouă obligația de a respecta neutralitatea Belgiei prin tratatul special din 9 august 1870, în ajunul războiului franco-prusian.

Dar, îmi spunea unul din cei care au crezut cel mai mult că Europa va impune această neutralitate celor trei puteri limitrofe statului român, ne-am luat în seamă prea serios și acum îndurăm amare deziluzii.

Să sperăm că amorul propriu național, puțin îndreptat, va înțelege inutilitatea cheltuielilor militare, a sistemului rechizițiilor de război și a mișcărilor de trupe românești, în care, cu toate acestea, principele Carol și miniștrii săi stăruie de la intrarea armatei rusești.

București, 20 iunie 1877

Domnule duce,

Principele [Serbiei – G.F.] Milan m-a primit aici cât se poate de amabil și a reluat conversația despre Serbia, despre propriile sale proiecte, despre greutățile personale avute cu fostul meu coleg, agentul rus, ca și cum aș fi plecat doar de câteva zile din Belgrad. Am profitat de această stare de spirit deschisă și, urmându-mi cercetările, mi-am putut da seama că principele n-a obținut ce căuta la Ploiești.

Ținând seama de precedentul românesc, el dorea să pună Europa în fața unei declarații de independență a Serbiei. N-a primit nici o încurajare din partea țarului Alexandru, iar prințul Carol mi-a spus astăzi, la modul cel mai clar, că Poarta neavând de ce se plânge, sârbii au fost poftiți să păstreze rezerva. Cooperarea lor militară e exclusă formal în momentul de față, pentru menajarea Austriei.

De altminteri, Ministerului de la Sankt Petersburg trebuie

să-i convină a nu lăsa să sporească cererile incomode, în special cele jenante, când ar trebui discutată în fața Europei situația politică a Peninsulei Balcanice.

Principele Milan nu mi-a ascuns trista stare economică și financiară a principatului său. Încurcăturile sunt atât de mari, încât subsidiile rusești ar fi condiția prealabilă a oricărei întreprinderi războinice, chiar simpla intrare în luptă a celor 12.000 de soldați pe care i-ar putea concentra pe valea Timocului.

Primirea ce i s-a făcut aici a fost dintre cele mai modeste. Plecarea lui a fost anunțată pentru mâine.

București, 4 august 1877

Domnule duce,

Baronul Jomini mi-a relatat conversația țarului Alexandru la Biela cu colonelul Wellesley [atașatul militar englez la Petersburg – G.F.], vineri 27 iulie, două zile înainte de Plevna. Țarul i-a mulțumit mai întâi atașatului militar al Majestății Sale Britanice pentru grija de a desminti într-un



Predarea lui Osman Pașa, într-o litografie

raport oficial actele de cruzime imputate armatei rusești; apoi i-a înfățișat toate informațiile primite până atunci despre omorurile și violențele de care s-au făcut vinovate trupele neregulate din armata turcească și mai ales despre raportul maiorului german Liegnitz, martor ocular al distrugerii de către turci a pavilionului parlamentar în ultima zi în trecătoarea Sipka.

Abordând apoi subiecte de politică generală, Majestatea Sa a negat cu tărie caracterul „psihologic”, insistând asupra scopului umanitar al acestui război și a reînnoit declarațiile făcute lordului Laptus în octombrie trecut la Livadia: „Nici gând de anexiuni teritoriale, simplă dorință de a avea mâinile libere în Marea Neagră și, înainte de toate, de a materializa programul de îmbunătățire a situației popoarelor din Orient”. Țarul și-a exprimat regretul profund de a fi obligat să facă singur războiul pentru o cauză care e și a Europei și și-a mărturisit nădejdea că bunul simț britanic va face dreptate în ceea ce privește neîncrederea ce stăruie asupra politicii rusești.

Dacă am înțeles corect comentariile făcute de baronul

Jomini vorbelor ce-mi transmitea, Cabinetul de la Petersburg ar fi azi mai aproape de a accepta o intervenție colectivă a Europei în treburile Orientului. A încheiat spunându-mi: „Toate puterile sunt vinovate de a-l fi lăsat, dar Franța mai puțin decât celelalte. Cât despre Germania, dacă-și va spune părerea, o va face numai după ce se va fi înțeles cu noi și, fără discuție, nu acum, în acest moment al campaniei care se potrivește unei alte inițiative decât oferta de cooperare pentru a aduce Turcia la standardele civilizației.”

București, 10 august 1877

Domnule duce,
Părăsind Bucureștii pentru o foarte scurtă excursie, știm că voi călători cu președintele Consiliului.

Domnul Brătianu nu e aproape deloc la București și îi place să imite rolul domnului Gambetta în 1870-1871: diplomat, financiar, administrator, organizator și tactician – el singur un întreg Minister. Deocamdată se ducea la Calafat, la Izlaz și la Turnu Măgurele, ca să pregătească aprovizionarea armatei, care pro-

babil se va apropia de Nicolae. Cartierul General al prințului Carol va părăsi curând împrejurimile Calafatului – cel puțin așa am înțeles din cele câteva cuvinte schimbate cu Alțeta Sa în gara din Craiova.

Oricum, afară de principe și de exaltații din partidul radical, țara rămâne mai mult decât indiferentă în fața incitărilor belicoase. Domnul Brătianu însuși se plânge de generalii ruși și, într-o conversație deschisă, mi-a povestit câteva chestii care sunt departe de a le face onoare.

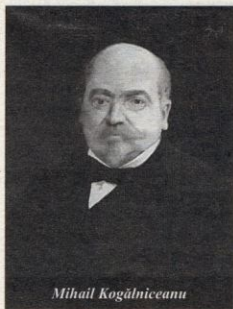
Românii sunt și mai aspri când e vorba de treburile politice și, se spune, fără ocolișuri, că a fost o mare greșeală să se coopereze cu armata rusească dincolo de Dunăre și să se accepte comandamentul generalilor care se duc în Bulgaria ca să se lase înfrânți. Consideră că e prea de-ajuns; la fel și canonadele între Calafat și gura Oltului, mobilizarea costisitoare și, mai ales, sunt preocupați de eventualitatea închiderii graniței la Sulina.

Problema navigației libere pe Dunăre e cea care interesează bugetul țării în primul rând, căci pe fluviu se scurg toate grânele, din care anul acesta au din belșug. Va fi o pierdere de mai multe zeci de milioane, dacă operațiile militare se prelungesc dincolo de toamnă.

Pe scurt, domnule duce, împotriva oricăror așteptări, domnul Kogălniceanu a venit de la Viena cu asigurări liniștitoare în ceea ce privește situația României după încheierea păcii, dar curentul anti-rusesc îl va copleși foarte repede la București.



Principele Carol după căderea Plevnei



Mihail Kogălniceanu

Accasta e impresia de moment, care însă se poate lesne schimba în fața unui succes hotărâtor al armatei rusești.

P.S. Aflu că generalul Ignatiev e grav bolnav la Cartierul General de la Biela.

Bucuresti, 5 septembrie 1877

Domnule duce,

Domnul Kogălniceanu m-a informat în dimineața aceasta, cu foarte mare satisfacție, că marele duce Nicolae i-a încredințat prințului Carol comanda armatei de Vest, care cuprinde patru divizii românești și două corpuri de armată rusești. Va avea ca șef de Stat Major pe generalul Zotov, al cărui Cartier General e la Poradim.

Încă din seara aceasta, prințul Carol își transportă Cartierul General la Poradim. Îndată ce trupele române vor fi terminat de trecut pe podul de la Corabia, acesta va fi dus la Turnu Măgurele și așezat în fața Nicopolei. Statul Major rusesc a consimțit la ocuparea Nicopolei de români până la încheierea păcii.

I-am spus domnului Kogălniceanu că și de această dată

țara lui s-a angajat mai mult decât o dorea și am făcut o aluzie directă la decizia de a demisiona pe care mi-o anunțase în eventualitatea unei acțiuni ofensive românești dincolo de Dunăre. Nu s-a dezis de contrazicerea între vorbe și fapte și iată ce teză susține: „Astăzi, Europa are cel mai mare interes ca războiul să se termine cât mai curând pentru amorul propriu al rușilor. Vom provoca pacea aducându-ne contribuția la forța militară a aliaților noștri. De altminteri, și aici este un punct important, contele Andrássy a obținut asigurări pozitive asupra condițiilor viitoarei păci”.

Am folosit această ocazie ca să-i vorbesc de întrevvederea pe care o avusese pe ziua de 6 luni trecută cu contele de Vogné și de resemnarea lui în fața pierderii Basarabiei moldovene. Mi-a spus din nou că are asigurări de a dobândi în schimb o parte a Bulgariei, de la Mangalia, pe litoralul Mării Negre, până mai jos de Silistra. A trimis un agent ca să cerceteze bogățiile zonei și a câpătat un raport foarte favorabil.

Las această afirmație la
aprecierea Excelentei Voastre.

Când i-am vorbit domnului Kogălniceanu de cheltuielile pe care noile hotărâri ale prințului Carol le vor pricinui guvernului român, cheltuieli ce vor însemna aproape sigur falimentul angajamentelor față de creditorii europeni, a evitat chestiunea spunând că asta nu e de resortul ministerului lui. Pe urmă a încheiat cu o glumă, spunând că spera să obțină un mare avantaj din construirea căii ferate Bender-Galați și că negocia ca să obțină o construcție definitivă. Într-adevăr, rușii lucrează de zor pe acest tronson. Mai fac și o linie de cale ferată între Frătești, lângă Giurgiu, și Zimnicea, peste drum de Nicopol.

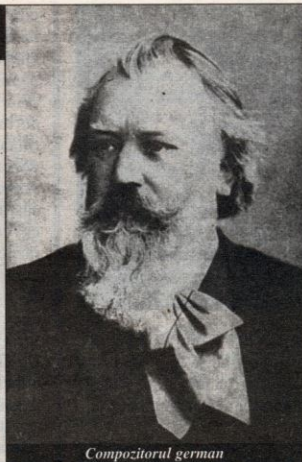
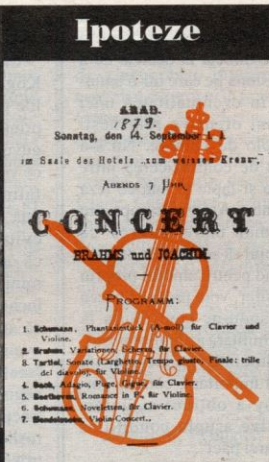
Domnul Kogălniceanu a afișat tot timpul o mare încredere în rezultatul luptei și în neprelungirea ei dincolo de toamnă. Nădăjduia din răspuneri că soarta României va fi temeinic garantată datorită moderației silite a rușilor și politicii înțelepte a contelui Andrássy. ■



Ofiteri ruși într-o gospodărie bulgărească (1877-1878)



Frumoasa cercheză
Ecaterina Doamna



Compozitorul german

„EROICA“ LUI BRAHMS ȘI DOAMNA LUI VASILE LUPU

STAN STOICA

Vasile Lupu și Johannes Brahms? O alăturare de nume aparent fără nici o legătură. Îi despart două secole de istorie. Au trăit în țări diferite, cu preocupări cu totul deosebite. Primul a fost domn al Moldovei (1634-1653). Celălalt (1833-1897), născut în Germania, a trăit cea mai mare parte a vieții la Viena, devenind un celebru compozitor.

Și totuși, între cei doi există o legătură... muzicală.

Tările Române din a doua jumătate a veacului XVII. În Muntenia, se afla pe tron Matei Basarab (1632-1654) și, în Moldova, Vasile Lupu. Între cei doi domni, gospodari și buni chivernisitori ai treburilor țării, a existat o rivalitate continuă. Domnul moldovean râvnea scaunul celui de peste Milcov pentru a-l instala pe fiul său, Ioan. A și întreprins două tentative, nereușite însă. În anul 1652, Vasile Lupu a încheiat o alianță matrimonială cu Bogdan Hmelnițki, hatmanul cazacilor din

Ucraina, căsătorindu-și fiica, pe Ruxandra, cu Timuș, feciorul acestuia.

Neliniștiți, Matei Basarab și principele transilvan, Gh. Rákóczi II, au pus la cale detronarea domnului de la Iași. L-au sprijinit pe un boier moldovean, logofătul Gheorghe Ștefan, care, la 3 aprilie 1653, a ocupat Iașii și s-a proclamat domn. Vasile Lupu s-a refugiat la Hotin și, apoi, peste Nistru, de unde a revenit cu ajutor de la ginerele său. La 1 mai 1653, Gheorghe Ștefan a fost alungat, iar Lupu, re-

luându-și domnia, și-a continuat expediția de pedepsire în Țara Românească. Înfruntarea a avut loc la Finta (17 iulie 1653), moldovenii și aliații lor cazaci fiind înfrânți.

Muntenii au revenit în Moldova. Între timp, ginerele Timuș a ocupat Suceava, unde se afla tezaurul țării. Muntenii și transilvănenii au asediat-o timp de două luni. La 18 septembrie 1653, Timuș a murit în urma unei răni, Suceava fiind ocupată de munteni, ardeleni și de Gheorghe Ștefan, instalat din

nou în scaun. Pentru Vasile Lupu, pribegia s-a sfârșit la Constantinople, unde a și murit.

Sofia sa, frumoasa cercheză Ecaterina (*Magazin istoric*, nr. 7/1999), femeie cu un caracter deosebit, a fost prizonieră la Suceava. I-a impresionat atât de tare pe războinicii transilvăneni prin comportamentul ei demn, încât s-au născut mai multe poezii și cântece populare, transmise peste ani. Una dintre aceste creații anonime din vreme de război, interpretată inițial la cobză, era intitulată chiar *Cântec despre doamna lui Lupu* (Lupu vajdan enecke) și a fost culesă de călugărul franciscan de origine română Ioan Caioni (1629-1687). A consemnat-o, împreună cu alte cântece populare și culte – între care și câteva dansuri românești, cele mai vechi păstrate în transcripție – într-o culegere intitulată *Codex Caionis*. Lui i se atribuie și o cronică în versuri despre sfârșitul domniei lui Vasile Lupu.

Creația populară despre doamna lui Vasile Lupu a fost transmisă din generație în generație, fiind interpretată în mod curent la petrecerile populare din Transilvania, până în a doua jumătate a secolului XIX.

Tema melodică a *Cântecului despre doamna lui Lupu* se regăsește într-una dintre cele mai cunoscute creații ale lui J. Brahms – în partea a patra a Simfoniei sale numărul trei. Tema a devenit celebră și prin faptul că a fost preluată în coloana sonoră a unui cunoscut film din anii '70, *Vă place Brahms?*, cu actorii Ingrid Bergman și Anthony Perkins, peliculă prezentată și în țara noastră cu mult succes, pe marile sau micul ecran.

A cunoscut Brahms melodia românească pe care avea s-o

prelucreze în simfonia sa? Răspunsul poate fi afirmativ. Ipoteza noastră am comunicat-o muzicologului Ioana Ștefănescu, autoarea unei *Istории a muzicii universale*, apărută în 1999. Prezentându-i cele două partituri – aceea transcrisă de Caioni și fragmentul din simfonia lui Brahms –, domnia sa a confirmat similitudinea dintre cele două creații. În ce împrejurări a putut Brahms afla despre doamna lui Lupu și cântecul închinat ei?

Foarte posibil, în octombrie 1879, când a efectuat o călătorie de 15 zile în Transilvania, timp în care a susținut concerte la Timișoara, Brașov, Sibiu, Arad, Sighișoara și Cluj, împreună cu violonistul Joseph Joachim. A rămas impresionat de entuziasmul cu care a fost primit de public și de autorități; între altele, a devenit membru de onoare al Conservatorului din Cluj.

În onoarea celor doi muzicieni au fost organizate recepții și banchete, la care erau invitate și formații muzicale locale, care

interpretau piese din repertoriul cult sau popular. De altfel, într-o relatare din *Gazeta Transilvaniei* despre prezența lui Brahms la Brașov se consemna că, la recepția dată în cinstea sa, „au luat parte reprezentanți ai tuturor reuniunilor de cântări din loc, săsești, românești, maghiare”. Cei doi muzicieni „s-au interesat foarte mult de muzica românească. Până târziu în noapte lăutarii cei mai de frunte de aici au trebuit să le cânte *A ciobanului* și alte jocuri și melodii românești”.

Într-o astfel de reuniune, probabil, Brahms a ascultat și reținut și cântecul despre doamna lui Lupu, a cărui linie melodică se regăsește în cadrul Simfoniei a treia, operă terminată în 1883, la puțin timp după călătoria în Transilvania. Prima audiție a lucrării – cunoscută și sub numele de *Eroica* – a avut loc la Viena, în decembrie 1883, fiind interpretată de Orchestra filarmonică din capitala Imperiului austro-ungar.

Prea multe mărturii nu ne-au rămas referitoare la turneul bănațean și transilvănean al lui Brahms din 1879. În orice caz, un biograf al său remarcă faptul că, înainte de călătorie, compozitorul se arătase preocupat de buna ei desfășurare și foarte atras de această parte răsăriteană a Imperiului bicefal.

Într-o scrisoare de la sfârșitul lui octombrie 1879, își mărturisise satisfacția de a fi făcut călătoria: „Să umbli pe cea mai superbă vreme într-o țară străină, interesantă și adesea foarte frumoasă, pe lângă asta să faci și ceva muzică și să te lași îmbiat cu cântece și cu băutură [...] Călătorii de concerte de felul acestuia aș avea chef să fac mai des.” ■



Sala din Sighișoara unde a avut loc concertul dat de Brahms și violonistul Joseph Joachim

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ



- **Dr. Alexandru Oșca – MANAGEMENTUL CRIZELOR REGIONALE. MODELUL BALCANIC INTERBELIC.**

Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003, 547 pp.



- **DOCUMENTE FRANCEZE DESPRE TRANSILVANIA. 1944-1947** (selecția documentelor și studiu introductiv de Valeriu Florin Dobrinescu și Ion Pătroiu).

Editura Vremea, București, 2001, 359 pp.



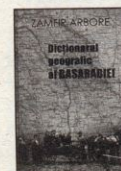
- **Ioan Scurtu – STUDII DE ISTORIE.**

Editura Ars Docendi, București, 2002, 569 pp.



- **Nicolae Goț, Cornel Manolescu, Laurențiu Comănescu, Maria Nițu – MINISTRII ÎNVĂȚĂMÂNȚULUI DE LA CUZA PÂNĂ ASTĂZI 2003.**

Editura Fundației „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2003, 118 pp.



- **Zamfir Arbore – DICTIONARUL GEOGRAFIC AL BASARABIEI.**

Editura Museum, Chișinău, Fundația Culturală Română, București, 2001, 235 pp.



- **ISTITUTO ROMENO DI CULTURA E RICERCA UMANISTICA. ANNUARIO. ANNO 2 (2000)** (a cura di Șerban Marin, Ion Bulei).

Casa Editrice Muzeul Satu Mare, Romania, Venezia, 2000, 462 pp.



- **Alexandru Bucur, Cornel Lupea – OFITERII ROMANI DIN REGIMENTUL 1 GRĂNICERESC ROMÂN DE LA ORLAT.**

Editura ETAPE, Sibiu, 2001, 128 pp.



- **COPILĂRIA ȘI ADOLESCENȚA ALTĂDATĂ. TINERII DE AZI CERCETEAZĂ ISTORIA DE IERI. CONCURSUL ISTORIA MEA EUSTORY, EDIȚIA I, 2000** (volum îngrijit de: Mirela Luminița Murgescu, Silvana Rachieru).

Editura Domino, București, 2003, 223 pp.



- **PLURAL. 34(1516)/2002. CULTURE & CIVILIZATION. „IF I DON'T MOVE, I DIE!” THE WORLD OF ROMANIAN DANCE.**

Fundația Culturală Română, București, 2002, 290 pp.



- **Cristina Liana Olteanu, Elena Simona Gheonea, Valentin Gheonea – FEMEILE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ. STUDII DE ISTORIE SOCIALĂ.**

Editura Politeia SNSPA, București, 2003, 253 pp.



- **Alain Ruzé – UKRAINIENS ET ROUMAINS (IX^e XX^e SIÈCLE). RIVALITÉS CARPATHOPONTIQUES.**

L'Harmattan, 1999, 300 pp.



- **Bogdan Florin Popovici, Emil Stoian – CARANTINA BRANULUI. CONSIDERAȚII ISTORICE.**

Muzeul Bran, Editura Sigma, București, 2002, 144 pp. + 23 pl.

MAREȘALUL NEY UN VITEAZ ÎN FAȚA PLUTONULUI DE EXECUȚIE



Istoria înregistrează adesea figurile unor personalități care, cu foarte mare greutate, se încadrează în tiparele obișnuite. Linia subțire dintre eroism și trădare, dintre glorie și decădere se frânge. Și aceasta mai ales în momentele încărcate de evenimente, în extraordinarele perioade ale transformărilor, ale revoluțiilor. O astfel de epocă este și cea napoleoniană, când a trăit Michel Ney, mareșal al Franței, pair, duce de Elchingen și prinț de Moscova.

MIHAI CONRAD

Michel Ney a văzut lumina zilei într-un mic oraș francez, la Sarrelouis, la 10 ianuarie 1769, tatăl său, soldat veteran, îmbrățișând, în timpurile de pace, meseria de dogar. Copilul a urmat câțiva ani cursurile Colegiului augustinilor. La 13 ani era angajat ajutor de notar. O viață prea monotonă pentru acest tânăr plin de energie. Astfel că Michel părăsește notariatul și, în 1788, se angajează într-un regiment de husari. În ritmul tazon Ney își găsește vocația, dar starea lui socială nu i-ar fi permis să ajungă ofițer, căci în vechiul

regim aceste grade reprezentau apanajul clasei nobiliare.

Furier, apoi general

Revoluția franceză a înlăturat asemenea bariere. Furier, în 1791, ajunge locotenent în anul imediat următor. În 1793, devine aghiotantul a doi generali. În 1794, deja căpitan, este remarcat de generalul Jean Baptiste Kléber (1753-1800), care îl admiră pentru curajul și sângele rece, calități dovedite în luptele împotriva austriecilor. Purtând deja porecla de

„neobositul“, Ney înaintează în grad, devenind șef de escadron și apoi de brigadă.

La parte la bătăliile de la Aldenhoven și Mainz, unde este grav rănit. Imediat după însănătoșire, se reîntoarce pe front, distingându-se în confruntările de la Lahn, Obermel și Friedberg, ca, în sfârșit, la Würzburg (1796), să reușească performanța de a captura nu mai puțin de 2.000 de prizonieri. După bătălia de la Pforzheim, la 8 august 1796, Ney este avansat general de brigadă.

Urmează alte victorii împotriva austriecilor, victorii în

care eroismul său este gata de orice. La 22 aprilie 1797, în bătălia de la Giessen, calul i-a fost omorât sub el, Ney continuând însă lupta, cu un ciot de sabie, până a căzut prizonier. Un schimb de ostacii îl aduce destul de rapid înapoi, în tabăra franceză, pentru a-l seconda, scurt timp, pe generalul Lazare Hoche. Ceva mai târziu, trece sub comanda lui Jean Baptiste Bernadotte, cucerind, prin surprindere, Mannheimul. Reușește, în fruntea a 150 de ostași, să se strecoare în interiorul orașului, forțându-i astfel capitularea. Îl așteaptă gradul de general de divizie (1799).

Schimbă din nou comandantul, în persoana lui André Masséna, evidențiindu-se în mai multe bătălii, dar în special în cea de la Winterthur, unde se află în fruntea a 3.000 de oameni care s-au opus cu succes la nu mai puțin de 16.000 de austrieci, confruntare în care este rănit de două ori. Vindecat, trece în rândurile armatei Rinului, comandând acum ariergarda franceză. Tot la Mannheim este rănit din nou, dar suferința nu îl împiedică, numit provizoriu comandant al armatei, să atace pe tot frontul pentru a opri joncțiunea trupelor austriece, conduse de arhiducele Carol, cu cele rusești, comandate de Suvorov.

O sabie și o soție

Copil al revoluției, cu sentimente profund republicane, Ney a fost foarte șocat de lovitura de stat de la 18 Brumar, care, și în ochii militarilor, conducea vizibil spre dictatură. Acceptând noul regim, a continuat să lupte sub stindardul



André Masséna, duce de Rivoli, a făcut parte din marea promoție de mareașali ai lunii mai 1804

Franței, participând, între 1800-1802, la un lung șir de bătălii, în urma cărora gloria îi sporea pe zi ce trecea. Astfel, în confruntarea de la Hohenlinden, în 1801, printr-un atac fulger a reușit să captureze nu mai puțin de zece tunuri și să facă 10.000 de prizonieri.

După încheierea păcii de la Amiens, Napoleon a încercat să și-l apropie, mijlocindu-i căsătoria cu Louise Auguié de Lascan (1802), o prietenă a soției sale, Hortensia de Beauharnais, prilej cu care i-a oferit și o minunată sabie egipteană.

Pentru scurt timp, Ney intră în serviciul diplomatic al Franței, fiind numit ministru plenipotențiar în Elveția. Dar în 1803 este rechemat în țară pentru a prelua comanda unui corp de armată.

Situația se schimbă în Franța odată cu încoronarea lui Napoleon, Ney beneficiind din plin de noul mers al istoriei. Numit, în 1804, mareșal, i se conferă și marele cordon al Legiunii de Onoare.

Pacea de la Amiens, încheiată între Franța și Anglia în 1802, este însă repede încălcată și războiul împotriva coaliției formate din Anglia, Austria și

Rusia reizbucnește. Ney trece Rinul, obținând o mare victorie la Elchingen, unde trupele franceze fac 15.000 de prizonieri austrieci și cuceresc 40 de tunuri. Armatele sale pătrund în Tirol, în timp ce trupele lui Bonaparte se îndreaptă spre Viena.

Reputația sa militară ajunge la apogeu grație campaniilor contra Austriei și Rusiei. Șirul victoriilor pare de neoprit: participă la bătălia de la Jena, condusă de Napoleon, unde îi înfrânge pe austrieci, cucereste orașul Erfurt și, apoi, în 24 de ore, Magdeburgul. În 1807 îl sprijină pe fostul său comandant Bernadotte, aflat într-o situație disperată, fiind înconjurat de trupele rusești, și distruge un întreg corp de armată prusac, contribuind din plin și la victoria obținută în sângeroasa bătălie de la Eylau, din 8 februarie 1807. Cu cei doar 16.000 de ostași ai săi nu rezistă în fața armatei rusești de peste 70.000 de oameni, retrăgându-și trupele însă în perfectă ordine. Pe plan general, războiul se întrerupea prin semnarea păcii de la Tilsit, după victoria de la Friedland.

Extraordinarul său curaj, deciziile rapide și oportune, calmul de neegalat în fața chiar a și celor mai mari primejdii îi aduc lui Ney în cadrul armatei renumele de „bravul bravilor”, cei mai apropiați numindu-l și „leul roșu”, din cauza părului său de culoarea focului. Napoleon îi acordă, la 19 martie 1808, titlul de Duce de Elchingen.

Dar timpurile păcii nu-i priesc mareșalului. Napoleon simte și îl trimite în Spania, împreună cu întregul său corp

de armată. Aici se remarcă din nou prin cucerirea orașelor Logrono și Soria, unde îl împiedică pe ducele de Wellington să realizeze joncțiunea cu armata spaniolă. Însă luptele de guerilă îi dau foarte mari bătăii de cap.

În 1810 este trimis în Portugalia, obținând, printre altele, și predarea orașului Almeida. Ajunge sub zidurile Lisabonei, pe care o asediază în zadar timp de șase luni, când, înfrânt de așteptare, cedează și se retrage cu restul armatei, reduse acum la doar 6.000 de oameni. Contrazicându-se violent cu comandantul său, mareșalul Masséna, în ce privește anumite aspecte militare, ajunge să nu respecte ordinele superiorului și i se retrage, pe bună dreptate, comanda; greșelile sale costă numeroase vieți omenești.

Revine în Franța, dar războiul, reizbucnit în 1812 împotriva Rusiei, îl retrimite pe câmpul de luptă, unde, în fruntea Corpului 3 Armată, participă hotărât la cucerirea Smolenskului. La principalul consiliu de război, în care s-a discutat problema rămănerii peste iarnă pe Nipru sau înaintarea imediată spre Moscova, Ney s-a opus variantei napoleoniene, înclinând spre prima soluție.

În urma bătăliei Moscovei primește și titlul de prinț de Moscova. În dezastruoasa retragere a armatei franceze, Ney s-a întrecut pe sine. A comandat ariergarda, ajunsă la doar 7.000 de oameni, pe care i-a îmbărbătat cu propriul exemplu. După dureroasa înfrângere din 18 noiembrie 1812, când cazacii au separat ariergarda de armata franceză, ajunge,



Jean-Baptiste Bernadotte, cel sub a cărui comandă a luptat Ney

într-un sfârșit, să se unească cu resturile Marii Armate, salvând multe vieți prin ordinele date la traversarea râului Berezina.

În condițiile sumbre în care chiar și Napoleon sau Murat abandonaseră trupele, Ney, soldat până la ultima picătură de sânge, a continuat, prin eforturi supraomenești, să salveze oastea franceză de la o distrugere totală. O povestioară care circula în acele timpuri spunea că, într-o seară de decembrie, imediat următoare campaniei din Rusia, în tabăra de la Gumbinnen, generalul Mathieu Dumas vede intrând în sala unde cina un adevărat sălbatic, cu chipul năpădit de barbă, cu părul vâlvoi și îmbrăcat cu o redingotă ferfeniță. Tocmai se pregătea să ordone

ca vagabondul să fie dat afară, când acesta îl întreabă: „Cum, Dumas, nu mă recunoști? Sunt Michel Ney și reprezint ariergarda Marii Armate. Am tras ultimul foc de pușcă pe podul de la Kovno. Am aruncat în Niemen ultima noastră armă și am venit până aici prin păduri. Și acum, că m-am prezentat, mi-e foame... Poruncește să mi se dea o farfurie cu supă!”

„Vi-l voi aduce într-o cușcă de fier“

După revenirea din Rusia, Ney preia comanda Corpului 3 Armată refăcut și, după o serie de lupte în urma cărora este din nou rănit, este învins la Dresda. La reproșurile lui Napoleon răspunde că, în realitate, cauza tuturor nenorocirilor este ambiția nesătulă a despotului. Ruptura este din ce în ce mai previzibilă.

După bătălia de la Leipzig, coaliția anti-napoleoniană invadează Franța, timp în care Ney se străduiește din răspuțeri să organizeze apărarea patriei. Nemulțumirea este cuvântul



Scenă din bătălia de la Jena



Ney cu ariergarda franceză în Rusia

de ordine. Când împăratul își trece în revistă trupele, la 14 aprilie, într-un grup de mareșali și generali, Ney spune destul de tare, ca să fie auzit: „Numai abdicarea ne-ar salva!”. Napoleon se prefăce că nu-l aude.

Aliații intră însă în Paris, la 31 mai, și Senatul decretează detronarea. Bonaparte îl alege pe mareșal ca, împreună cu doi duci, Caulaincourt și Macdonald, în numele regentei Maria Luiza, să negocieze pacea. Țarul Alexandru I este însă categoric: abdicarea și reînțoarcerea Bourbonilor. La întrebarea lui Ney, Napoleon alege ca loc de exil insula Elba, situată în Marea Tireniană.

Deloc considerându-se retras din serviciul patriei, Ney se pune la dispoziția lui Ludovic XVIII, argumentând: „Noi [generalii născuți în și după revoluție] am servit o conducere în numele Franței. Veți vedea cu ce credință și devotament vom ști să servim pe regele nostru legitim.”. Atras în sfera noii puteri, prin acordarea ordinului Sf. Ludovic, numirea în funcția de guvernator al celei de-a șasea diviziuni militare și de pair al Franței (4 iunie 1814), Ney se îmbată de aerul tare al Curții. Dar nu pentru mult timp.

Admis împreună cu soția, printr-o excepție, la recepțiile de la palat (știindu-se faptul că

mama acestuia fusese camerista Mariei Antoaneta), se trezește într-o lume ostilă și clevețitoare. Jignirile sunt la ordinea zilei. La o recepție, se relatează că un nobil îl întreabă pe altul: „cine e doamna aceea?”. I se răspunde cu un desăvârșit dispreț: o mareșăleasă. Era prințesa de Moscova, soția lui Ney!

Ambiționându-se, pairul încearcă să servească noua putere. Însărcinat cu arestarea lui Napoleon, care evadase din insula Elba, la întrevederea cu Ludovic, îi sărută mâna, în cel mai pur stil vasalic, rostind celebrele cuvinte: „Vi-l voi aduce într-o cușcă de fier. Cea mai frumoasă zi din viața mea va fi aceea în care vă voi da dovada devotamentului meu.”

Ultima plimbare, în Grădina Luxembourg

Dar Napoleon își măsura pe zi ce trecea armatele. Voluntarii i se alăturau din ură împotriva dinastiei, înaintarea transformându-se într-un adevărat marș triumfal. La Ney apar primele semne de șovăială. În fața trupelor citește, plin de patos, proclamația de recunoaștere a lui Napoleon. Armata și poporul îl acoperă cu aclamații frenetice. Unii dintre adjutanți îi reproșează însă trădarea. Descumpănit, Ney le răspunde: „Ce ați fi vrut să fac eu? Oare pot să opresc marea cu aceste două mâini?” Justificându-se, îi scria soției: „Draga mea, nu vei mai plânge, ieșind de la Tuileries!” Bonaparte îi trimite, la rândul lui, o misivă de mulțumire: „Majorul general [șeful statului major] îți expediază ordinul de marș...



Waterloo. „Dacă nu învingem azi, vom fi spânzurați” (Ney)

Execută ordinele lui Bertrand și vino să mi te alături la Châlon. Te voi primi ca a doua zi după bătălia de la Moscova.”

A încercat să se explice, revenit la Paris, și față de Bonaparte, iar cuvintele nu sunt deloc simple laude. „Nu mă alătur din considerație și nici din atașament față de persoana dumneavoastră. Ați fost tiranul patriei mele, ați adus doliul și disperarea în familii. Jurați-mi că nu o să vă ocupați în viitor decât să reparați răul făcut Franței. Vă somez să nu mai luați armele decât pentru apărarea granițelor noastre.”

Comandantul îi apreciază calitățile de militar și îi încredințează comanda unei armate cu care participă la vestita înfruntare de la Waterloo. Aici, trecând pe lângă un camarad, generalul Drouet d'Erlon, îi șoptește: „Prietene, tu și eu, dacă nu învingem azi, vom fi spânzurați!” Apoi, cu hainele în zdrențe, rănit și sângerând, în fruntea oamenilor săi, îi îndeamnă la luptă: „Cum aș vrea ca toate ghiulele astea să-mi intre în pânțele!”

După înfrângere, a părăsit Parisul, cu gândul să fugă în Elveția, la adăpostul unui nume fals. La Lyon, vestita sabie primită de la Napoleon îl dă de gol și este arestat în casa unei rude a soției. Camera pairilor l-a judecat pentru înaltă trădare. Slăbiciunea caracterului său a ieșit din nou la iveală: „Pun la picioarele regelui omagiul respectuoasei mele recunoștințe...” După șase ore de dezbateri, la finalul procesului, a fost condamnat la moarte și la retragerea ordinului Legiunii de Onoare. Fusese găsit vinovat de „crima” de a fi trecut la ina-



Am citit în aceste gazete un rezumat al memoriului justificativ al lui Ney. Împăratul îl găsea demn de milă; nu era în măsură nici să-i salveze viața, nici să-i redea onoarea. Argumentele lui erau palide, fără culoare, ca să nu zic mai mult. După

ceea ce făcuse, își reafirma devotamentul față de rege și mai ales se lepăda de Împărat. „E un sistem absurd, spunea Napoleon, pe care se pare că l-au adoptat în general cei care au apărut în aceste vremuri remarcabile, fără să-și dea seama că eu sunt atât de identificat cu minunile ce le-am înfăptuit [...] Ney, [...] e limpede ca lumina zilei, a fost antrenat de o mișcare generală, care i s-a părut că este una cu voința și binele patriei. N-a făcut decât să se supună fără premeditare, fără să trădeze. Se întâmplase pe dos decât crezuse el și acum se găsea în fața unui tribunal [...] Dacă în această situație va pieri, asupra lui s-ar îndrepta privirea întregii lumi, s-ar afla cel puțin că sunt violate cele mai sfinte legi și ar lăsa în urma lui amintirea unui mare caracter; ar binemerita respectul sufletelor generoase și ar arunca dezaprobarea și oprobriul asupra celor care, disprețuind un tratat solemn, l-au părăsit fără pic de rușine. Dar poate că rolul acesta e mai presus de tăria lui morală, spunea Împăratul; Ney este cel mai viteaz dintre oameni, dar acesta e unicul lui merit.”

(Las Cases, *Memorialul din Sfânta Elena*, vol. I)

mic cu întregul său corp de armată. A ascultat cu demnitate și cu un vag surâs sentința dată de cei 161 membri ai Camerei, dintre care aproape jumătate fuseseră înnobiți de Napoleon Bonaparte.

În ziua de 7 decembrie 1815, la ora cinci și jumătate dimineața; a avut loc și ultima convorbire cu soția, cei patru fii și cumnata. La ora nouă, a fost condus în Grădina Luxembourg, pe alea situată între Observator și gardul parcului, unde îl aștepta plutonul de execuție. „Soldați, drept în inimă!” — i-au fost ultimele cuvinte. Este înmormântat la Père Lachaise, în parcela generalilor și mareșalilor lui Napoleon.

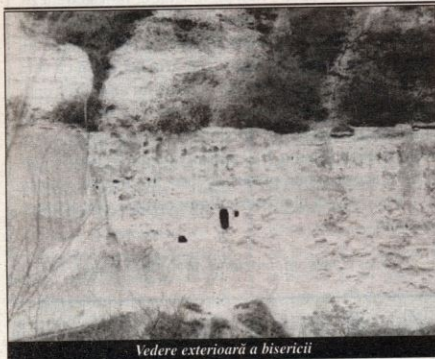
Câțiva ani mai târziu, în 1830, Ludovic Filip (1830-1848) a ordonat ridicarea unui bust al mareșalului la Muzeul din Versailles, iar din 1848, are o statuie pe locul unde a fost executat. Post-mortem, Michel Ney a „realizat” și o oarecare legătură matrimonială cu țara noastră: Nicolae Bibescu, cel de-al doilea fiu al domnitorului Munteniei Gheorghe Bibescu (1842-1848) și al soției Zoe (adoptată de Safta Brâncoveanu, pentru păstrarea numelui) s-a căsătorit cu Elena Ney d'Elchingen, descendenta mareșalului prin cel de-al doilea fiu al său, Michel-Louis-Felix, care urmasa, la rândul său, tot cariera armelor. ■

S.O.S.
patrimoniul

Domnul Vlad Ghimpu, director adjunct al Muzeului Național de Istorie din Chișinău, ne-a trimis acest articol, ce tratează o temă puțin cunoscută: creștinismul timpuriu în spațiul românesc din Răsărit.

BISERICA RUPESTRĂ DE LÂNGĂ SOROCA

VLAD GHIMPU



Vedere exterioară a bisericii

Aflată în apropierea cetății medievale de la hotarul estic al românilor, biserița rupestră Peștera lui Bechir vine să completeze cunoștințele noastre despre istoria bisericii strămoșești. Lăcașul despre care va fi vorba se găsește la intrarea în orașul Soroca, în stâncăa unui râuleț cu un defileu foarte adânc, ce se varsă în Nistru. A fost amenajată în peretele de cretă, la circa 6,5 m față de nivelul apei. Din complexul monastic de altădată, așa cum se presupune că a existat, s-a păstrat numai biserița, chiliile fiind distruse din cauza extracțiilor.

S-a scris despre ea încă din secolul XIX, ca despre o biserică foarte veche, iar în perioada sovietică, a fost declarată (chiar dacă numai formal, căci distrugerea a continuat) monument ocrotit de stat, pentru că i-a oferit adăpost haiducului Bechir, voluntar în armata rusă.

Din exterior, biserița de la Soroca se vede cu o ușă și o mică fereastră pătrată alături. Are o structură planimetrică extrem de simplă, asemănătoare cu cele din perioada primilor creștini. Ea se compune dintr-o mică încăpere dreptunghiulară, plus altarul semicircular, în care se pătrunde printr-o singură intrare, arcuită în partea superioară. Ceea ce-i dă valoare, în contrast cu simplitatea planului, este o exuberantă plastică decorativă de pe pereții din fața altarului și de pe unul lateral, care se pre-

lungeste până deasupra ferestrei de la peretele din spate. Această decorație sculptată s-a păstrat doar fragmentar, fiind în mare parte distrusă. Edificiul este înnegrit în întregime de la focul care s-a făcut în interior, un procedeu nefericit, care continuă până în zilele noastre.

Biserici (și implicit, mănăstiri) rupestre s-au mai semnalat în zonele din jur: în Munții Buzăului, în Dobrogea (Basarabi-Murfatlar și Dumbrăveni), în Crimeea, Ucraina sau Bulgaria. Pentru a explica contextul istoric și religios al biseriței Peștera lui Bechir menționăm mai întâi unele asemănări cu lăcașurile de cult de la Basarabi-Murfatlar. Ea este realizată în aceeași rocă de cretă, iar la peretele din spate, de o parte și alta a ușii, are câte o banchetă tăiată în rocă. Peretele din

partea laterală dreaptă a avut bancheta pe toată lungimea, de la ușa până spre peretele altarului. A fost scurtată, după informații datând din anul 1918, fapt verosimil, deoarece acest perete nu are decorație, iar deasupra banchetei rămase lângă ușa a fost săpat un cotlon în care s-a făcut focul, scoțându-se un hogoag afară, de la care s-a păstrat o gaură în perete. Prezența acestor utilități relevă că încăperea în cauză a fost locuită, probabil într-o perioadă din a doua jumătate a secolului XIX. Tot de atunci, se pare, i se trage și numele de Peștera lui Bechir.

Veriga care lipsește

În altarul destul de neîncăpător se pătrunde printr-o singură intrare, el având o groapă în centru, în care fie că s-a aflat fixată masa sfântă din lemn, fie că era la fel tăiată în cretă (ca la Basarabi-Murfatlar), fiind apoi distrusă de căutătorii de comori. Altarul, mai îngust decât compartimentul principal, este deteriorat în partea dreaptă și, mai larg aici, se prezintă azi într-o formă puțin asimetrică.

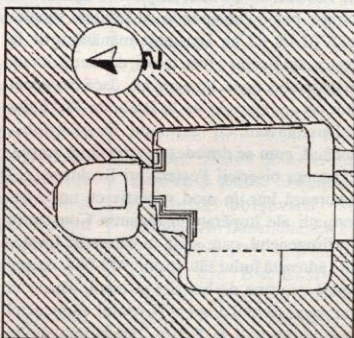
La o primă comparație vizuală a planului cu cele ale bisericilor de la Basarabi-Murfatlar și de la Dumbrăveni, din secolele X-XI, Peștera lui Bechir pare mai arhaică, ar fi deci anterioară acestora. Ceea ce s-a mai păstrat la ora actuală din decorația sculpturală pe trei pereți ai naosului, sub plafonul neted, sunt niște capituluri de forma unui trunchi de piramidă inversată, imposte (puncte de sprijin pentru boltă), care se unesc între ele prin benzi în retragere. De o parte și de alta a altarului ele aveau, probabil, colonete până jos, pe podea, ce se sprijineau pe baze în trepte. O a treia colonetă, în dreapta naosului, are numai baza în trepte, fără să i se fi păstrat capitelul, dar care adosa un dulăpior cu două polițe, servind de proscomidie, acum în mare parte distrus. Celelalte 12 capituluri aveau colonete scurte, până spre mijlocul peretelui, păstrate cu câte un fragment destul de mic numai în colțuri. Capitulurile de la acestea din urmă se deosebesc de cele din fața altarului, care, deși se unesc cu celelalte prin benzi în retragere, au forma mai elegantă, dată fiind amplasarea lor favorizată. Celelalte, mai multe, au, ca și benzile care le unesc, o structură în trepte din toate trei părțile.

Sistemul decorativ, destul de discuit

sculptat în cretă, se prezintă ca o realizare artistică remarcabilă, compozițional bine încheiată, pe cea mai mare parte a pereților, arcuți în trepte, în special sub plafonul naosului. Importanța lui se amplifică, după părerea noastră, odată ce consemnăm analogia acestui sistem decorativ cu arhitectura lemnului. Astfel, benzile în retragere se aseamănă cu bârnele fasonate, ce constituie începutul de boltă arcuți la bisericile de lemn, iar capitulurile-impotă aveau rolul, inițial, al unor console susținătoare ale bârnelor, redate aici în miniatură, cu un scop pur decorativ. Treptele în retragere arcuți, amplasate între planul vertical al peretelui și planul orizontal al plafonului, ni se prezintă ca un început de boltire realizat deja paralel (sau în curs de realizare) la bisericile de lemn sincrone, sistem care s-a păstrat neschimbat în bisericuța rupestră Peștera lui Bechir din Soroca.

Evoluția creștinismului în Dacia, cunoscută din monumente arheologice începând din secolele III-IV, este mai greu înțeleasă din cauza lipsei lăcașurilor de cult. Probabil, au dreptate acei cercetători care susțin prezumtiv existența unor construcții de lemn, ce nu s-au păstrat din cauza materialului perisabil. În acest context, biserica rupestră Peștera lui Bechir ar putea întregi unele date documentare (în parte, încă din timpul Sfântului Sava, anul 372), cât și supozițiile logice asupra existenței bisericilor de lemn din perioadele timpurii.

S.O.S.
Patrimonial



Planul lăcașului, cu altarul orientat spre nord

S.O.S.
patrimoniulPe Nistru
în sus...

Pentru a face o legătură cu aceasta, biserica Peștera lui Bechir poate fi inclusă într-un sistem de date. Un prim indiciu îl constituie

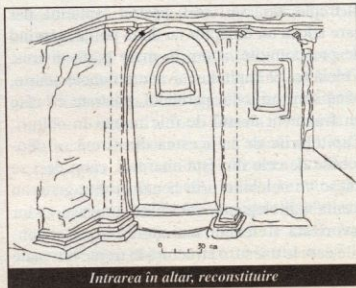
orientarea netipică a altarului spre nord, deși el putea fi amplasat foarte ușor și spre răsărit, pe lungimea stâncii, dar nu perpendicular, așa cum s-a făcut. În literatura de specialitate, unii cercetători ai bisericilor rupestre susțin că lăcașuri cu altarul orientat spre nord s-au construit în perioada secolelor V-IX, după care se stabilește orientarea altarelor spre est. Alt indiciu îl constituie prezența coloanelor din fața altarului, ca influență a templonului, constând dintr-un șir de coloane (delimitare a altarului de naos), apărut pentru prima oară la biserica Sf. Sofia din Constantinopol, în secolul VI. Este evident că biserica de lângă Soroca a fost construită după această dată.

Pentru Peștera lui Bechir avem posibilitatea de a mai restrânge limita de jos a existenței sale și pe baza prezenței icoanelor, individualizate prin chenare în același stil (trepte în retragere) în altar, în ax și lateral stânga, inclusiv pe peretele de lângă altar și pe celălalt, între coloanele sculptate. La sinodul ecumenic de la Constantinopol de la sfârșitul secolului VII se hotărăște reprezentarea Mântuitorului după chipul Său omenesc, apoi au început a fi zugrăviți pe icoane și sfinții.

Astfel, datarea cea mai corectă a bisericii Peștera lui Bechir, implicit a mănăstirii întregi, poate corespunde cu limitele secolelor VIII-IX d.Chr. Existența mănăstirii de la Peștera lui Bechir a fost, totuși, de scurtă durată (o generație, două, de oameni), dacă o comparăm cu complexele de la Basarabi-Murfatlar și Dumbrăveni, cu mai multe biserici, funcționând, cum se dovedește, vreo două secole. Existența bisericii Peștera lui Bechir se coroborează într-un mod sugestiv cu unele informații ale împăratului bizantin Constantin Porfirogenetul, care scria în cartea de învățătură adresată fiului său, în anii 949-952, despre cetăți cu urme de biserici și cruci, săpate în gresie, pe țărmul drept al Nistrului. Sunt astfel atestate biserici la Nistru, dar și mai multe cetăți, unele dintre ele, cea de la Alcedar, după

ultimele investigații, încadrându-se cronologic nu mai târziu de secolul X, ca și cea de la Echimăuți și altele din împrejurimi. Următoarea așezare întărită, în ordinea descrierii lui Constantin Porfirogenetul, după Cetatea Albă, ar putea fi cea de la Caffa, cu un orizont cultural de tip Dridu, din secolele IX-X, deci străvechi românesc. Este probabil că în cetățile de la Nistru – Alcedar și Echimăuți și în altele – să locuiască în această perioadă o numeroasă populație românească. Important e faptul că multe dintre aceste cetăți, cercetate arheologic, au printre vestigiile lor urme semnificative de viață creștină, pe când rușii kieveni (cetățile în cauză au fost atribuite lor); vecini nouă, vor deveni creștini, numai în mod oficial, de-abia în anul 988.

Cât privește apariția mănăstirii de la Peștera lui Bechir din Soroca, se pare că ea a funcționat în cadrul comunităților de monahi români, având legături cu biserica bizantină, fapt adevărat și de prezența icoanelor, ce denotă o influență spirituală din Constantinopol. Consemnarea unor elemente preluate din arhitectura de zid, cum ar fi colonetele imitând templonul, intrarea arcuită din altar, în general conceptul de înfrumusețare a interiorului, preluate, de asemenea, de la bisericile de zid bizantine, prin filiera unor lăcașe bisericesti de lemn amplifică valoarea istorică, artistică și religioasă a bisericii Peștera lui Bechir de lângă Soroca. Fapt sporit și prin calitatea sa de cel mai vechi lăcaș de cult înregistrat până în prezent la românii de la est de Carpați, iar atestarea ei într-o zonă marginală a spațiului lor de locuire ne îndrituiește să așteptăm descoperirea și a altor asemenea vestigii, prilej de îmbogățire a cunoașterii istoriei strămoșilor noștri. ■



Intrarea în altar, reconstituire

Dr. Wilhelm Filderman, lider al populației evreiești din România, a activat ca om politic în România interbelică, fiind ales deputat pe listele Partidului Național Liberal.

Încă din anii studenției, afându-se la Paris, Filderman a refuzat să se înscrie în mișcarea socialistă, îmbrățișată de intelectualii generației sale. „Am fost tentat să mă înscriu în această mișcare, dar am renunțat – scrie el mai târziu –, socotind că aș fi fost obligat să mă supun unei linii ideologice rigide, ceea ce m-ar fi pus în imposibilitatea de a activa liber pentru interesele specifice ale populației evreiești.”

Reîntors în țară, Filderman combate teza potrivit căreia emanciparea populației evreiești nu se poate realiza decât în contextul programelor stângii marxiste. Cu atât mai mult cu cât o parte a socialiștilor români susțineau că emanciparea evreilor trebuia precedată de împroprietărirea țăranilor, pentru a evita dezvoltarea burgheziei.



DR. WILHELM FILDERMAN, UN ANTICOMUNIST

TEODOR WEXLER

Statul are un caracter unitar românesc

În aprilie 1917, Uniunea Evreilor Pământeni lansează un apel, în care se declară că „populația evreiească se desolidarizează de revoluția rusească”. Printre semnatarii apelului se numără tânărul avocat Wilhelm Filderman.

Între timp, în Rusia, guvernul Kerenski este răsturnat, puterea trecând în mâinile bolșevicilor. I.G. Duca mărturisește în volumul al treilea al memoriilor sale că după întoarcerea guver-

nului României de la Iași la București, în capitala României au avut loc manifestații de stradă organizate de diverse mișcări ale stângii marxiste. În toiul lor, o delegație a Uniunii Evreilor Pământeni, condusă de dr. Filderman, se prezintă în audiență la regele Ferdinand și arată solidaritatea populației evreiești cu țara și instituția monarhică. Mesajul transmis de dr. Filderman regelui Ferdinand exprima și sentimentele evreilor din teritoriile reunite: Basarabia, Bucovina și Transilvania.

Între suveran și liderul populației evreiești s-a stabilit o afecțiune și un respect reciproc, pe care dr. Filderman nu va înceta să-l evoce de la tribuna Camerei Deputaților sau în paginile ziarului *Curierul israelit*.

Între anii 1921-1923, aproape 50.000 de evrei din Ucraina și Rusia, hăituiți de revoluția bolșevică, se refugiază în Basarabia. La 27 septembrie 1921 are loc la sediul din București al Uniunii Comunităților din Vechiul Regat o consfătuire pentru ajutorarea acestor

nenorocii. Întâlnirea avea ca scop colaborarea cu autoritățile pentru a asigura cazarea și hrănirea refugiaților, dar și înlesnirea emigrării către Statele Unite ale Americii, căci în Palestina puterea protectoare, Anglia, nu permitea intrarea. În discursul ținut la consfătuirea din 27 septembrie 1921, referindu-se la refugiați, dr. Filderman afirma: „Ei sunt victimele bolșevismului și atât prin exemplul viu pe care-l prezintă starea lor nenorocită, cât și prin propagandă pe care o fac, sunt cei mai aprigi agenți împotriva sistemului bolșevic. Într-adevăr, dacă acești nenorocii ar fi îmbrățișat concepția politică a actualului guvern rusesc, familiile lor n-ar fi fost măcelărite, averile lor n-ar fi fost distruse și n-ar fi înfruntat cu primejdia vieții lor trecerea Nistrului.“

În același discurs, Filderman susține netemeinicia acuzațiilor aduse evreilor că simpatizează comunismul, precum și caracterul anti-uman al comunismului: „Este o adevărată aberație a susține că evreii sunt bolșevici, când bolșevismul atacă proprietatea, comerțul, industria și meseriile, suprimând proprietatea imobiliară și industrială, suprimând comerțul și răpind muncitorului independența.“

În perioada aceea, Partidul Comunist din România a sus-

ținut caracterul etnic național al statului român, militând pentru dezmembrarea României. În ședința din 20 martie 1928 a Camerei Deputaților, deputatul național-liberal Wilhelm Filderman răspundea unor asemenea aserțiuni: „Deși numai 75% din populația țării are caracterul și originea românească și deși o parte importantă din populație, o pătrime, este de origine minoritară, această pătrime nu reprezintă un tot omogen, ci este împărțită în diverse fracțiuni, din care fiecare este proporțional așa mică față de majoritatea țării, încât este în afară de orice îndoială că statul are un caracter unitar românesc.“

Conflic cu Pătrășcanu

În ziua de 23 iunie 1941, dr. Wilhelm Filderman îi cere Conducătorului statului, Ion Antonescu, în numele populației evreiești, reîncastrarea evreilor în rândurile armatei române spre a lupta pentru eliberarea Basarabiei

și Bucovinei de Nord. În nota de discuție între colonelul Orezeanu, directorul general al C.F.R., și dr. Filderman, datată 26 august 1941, se spune: „A doua zi după declanșarea războiului, m-am prezentat în calitate de președinte al Federației Uniunilor de Comunități Evreiești din țară și m-am adresat domnului general Antonescu, Conducătorul statului, cu o cerere pentru reintegrarea evreilor în armată și trimiterea pe front. Cererea a fost respinsă.“

În ziua de 13 iunie 1944, în casa profesorului Tudor Ionescu din București, Calea Moșilor 103, are loc întâlnirea ce urma să stabilească un plan de ieșire a României din război. La consfătuire participă: generalii C. Sănătescu și Gh. Mihail, colonelul D. Dămăceanu, Ion Mocioni Stârcea, Grigore Niculescu Buzești, Mircea Ioanițiu, Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnăraș. Opunându-se planului operațional propus de generalul Sănătescu, Lucrețiu Pătrășcanu cere răsturnarea guvernului Antonescu printr-

o răscoală civilă, propunând înarmarea populației evreiești din lagăre și din afara lor. Încă în cursul nopții de 13-14 iunie, generalul Sănătescu îl informează pe dr. Filderman, care se opune planului. Va expune motivele și în audiența acordată de regele Mihai în ziua de 14 iunie 1944. Filderman nu obiectează



Inaugurarea spitalului Caritas, în 1936, în prezența baronului Rothschild (x)

la participarea evreilor la o insurecție armată, dar condiționează aceasta de participarea majorității populației românești, care să dea răcoale un caracter național românesc. La audiență asistă Mocioni Stârcea și avocatul Grumber.

Dr. Filderman nota în *Curierul israelit* din 17 septembrie 1944 despre discuțiile avute cu regele Mihai pe această temă: „În audiență pe care am avut-o la începutul lui iunie, am arătat Majestății Sale convingerea mea despre necesitatea unirii tuturor forțelor, spre a lucra în vederea armistițiului. Am constatat atunci cu emoție că Majestatea Sa se opriase asupra faptului că în organizarea loviturii de stat, evreii constituie o delicată problemă.”

Ca urmare a respingerii de către regele Mihai, la propunerea dr. Filderman, a planului comunist al loviturii de stat, conflictul între Filderman și comunitatea evreiască, pe de o parte, și partidul comunist și Lucrețiu Pătrășcanu pe de altă parte, se acutizează.

După 23 august 1944, dr. Filderman insistă pe lângă ministrul Justiției să elaboreze cadrul juridic de anulare a legislației antievreiești din anii războiului. Lucrețiu Pătrășcanu tergiversează luarea măsurilor reparatorii. Dr. Filderman este nevoit să scrie în *Curierul israelit* din 15 octombrie 1944: „Alcătuim zilnic memorii. Urcăm scările ministerelor. Ducem fără

Uniunea Evreilor Români

Evrei,

Vineri 15 Iulie 1932

orele 10 a. m.

VA AVEA LOC LA
ARENA PASSALACQUA

Mare Intrunire PUBLICA

Va vorbi domnul

Dr. W. FILDERMAN

Președintele Uniunii Evreilor Români

Coreligionarii, doritorii a fi lămuriți asupra situației, din sursa
cea mai autorizată, sunt invitați a veni
la această mare întrunire.

Evrei,

votați lista No. 9
cu semnul



Tip „ANCHETA”, Iași

osteneală acțiunea de lămurire și revendicare. Hotărârile guvernului însă întârzie. De ce?”

Referindu-se la confiscarea bunurilor evreiești și tergiversarea restituirii lor, dr. Filderman îi scrie la 22 octombrie 1944 lui Lucrețiu Pătrășcanu: „În drept, soluția de restituire a proprietății și posesiei este întemeiată pe nulitatea de ordine publică, rezultată din neconstituționalitatea legilor de expropriere, întrucât era întemeiată pe originea etnică a proprietarilor [...] și pe faptul că acele legi dând bunurile în stăpânirea și posesia statului înainte de a se fi plătit prețul, intuiau de fapt o confiscare interzisă de articolul 15 din Constituție.” Între anii 1944-1947, România avea ca lege fundamentală Constituția din anul 1923.

Într-un interviu acordat la 29 octombrie 1944 ziarului *Gazette de Lausanne*, Filderman constata: „Noi considerăm că atât timp cât evreii nu vor fi repuși la bunurile și drepturile lor, în funcțiile ce ocupau, adică atât timp cât efectele legilor rasiale nu vor fi reparate, acestea sunt menținute.”

Pătrășcanu nu ține cont de un proiect de decret-lege inițiat de generalul Sănătescu la propunerea lui Filderman, prezentând propria versiune de decret-lege de retrocedare a bunurilor evreiești confiscate, care prevedea că orice restituire de bunuri sau reîncadrări

în muncă să facă obiectul unui proces civil în fața justiției. În acest fel, evreii spoliați și sărăciți în anii războiului trebuia să suporte noi cheltuieli de judecată și să aștepte termenele pe lungă durată ale proceselor, spre a putea intra în posesia bunurilor expropriate.

Conflicte cu ministrii

Întrebat la 15 decembrie 1944 de un redactor al ziarului *Jurnalul de dimineață* despre diferențele dintre cele două proiecte de lege, dr. Filderman răspunde: „Ele sunt ca de la cer la pământ”, adăugând o remarcă pentru Pătrășcanu: „Atâta timp cât dreptul nostru devine o facultate pentru legiuitor, el nu este drept”.

Într-un discurs ținut la Asociația Juriștilor Democrați (comuniști), Pătrășcanu îl amenință pe Filderman „că provoacă o reacție a populației față de cererile de restituiri pentru evrei”. Față de această acuzație, dr. Filderman îi răspunde lui Pătrășcanu în *Curierul israelit* din 31 octombrie 1944: „Să mă fi înșelat când am crezut că după 23 august amenințările au dispărut și libertatea de a gândi și de a-ți spune gândurile garantată prin Constituție a fost restaurată?”

Ziarul *Curierul israelit* era tribuna prin care Filderman se războia cu noii guvernanti. De aceea, colegul de partid al lui Pătrășcanu, subsecretarul de stat la Ministerul de Interne, Teohari Georgescu, ordonă la 15 februarie 1945 suspendarea ziarului pentru propagandă „fascistă”. Filderman a continuat campania prin intermediul ziarelor democratice *Jurnalul de dimineață* și *Semnalul*.

Filderman are conflicte publice și cu alți miniștri comuniști. Un adevărat duel este menționat în *Curierul israelit* și *Jurnalul de dimineață* cu Vlădescu Răcoasa, fostul ministru al Naționalităților în guvernele Sănătescu și Rădescu. Subiectul disputei: definirea noțiunii de minoritate etnică. Demnitarul comunist îi încadra pe evrei ca „români de religie

mozaică”. Vlădescu Răcoasa își justifica părerea prin aceea că evreii au venit pe pământul României odată cu armatele romane și că la sfârșitul anului 1944 nu constituiau încă o națiune, neavând propria lor țară.

Într-un raport prezentat conducerii Uniunii Evreilor Români la 31 august 1946, dr. Filderman arăta: „Era de așteptat ca după 23 august 1944 să se ia de îndată măsuri legislative, care să repună pe evrei în toate drepturile lor. Deși au trecut mai bine de doi ani, evreii nu au fost puși în drepturile lor și o serie de legi rasiale mai subzistă încă.”

Organizație comunistă din foști legionari

În preajma alegerilor din 1946, conducerea partidului comunist încearcă să obțină bunăvoința populației evreiești desemnând o delegație condusă de Miron Constantinescu, care să trateze cu reprezentanții evreilor. De voie, de nevoie, oficialitățile acceptă unele dintre revendicările populației evreiești.

Filderman cere parafarea punctelor asupra cărora s-a căzut de acord. Miron Constantinescu nu este de acord, motivând că „un cuvânt al unui conducător comunist valorează mai mult decât un act semnat între părți”. Era clar că partidul comunist nu era dispus să accepte respectarea dreptului de proprietate.

În aceeași perioadă în unele localități din Moldova, și anume la Hârlău, Panciu și Ștefănești, au loc manifestații antisemite. Erau răspunsul partidului comunist la ruperea negocierilor cu reprezentanții evreilor din România. Într-un comunicat de presă survenit după investigațiile făcute de Uniunea Evreilor Români, se dezminț afirmățiile *Scânteii* că incidente din Moldova ar fi fost provocate de organizațiile locale ale partidelor istorice, afirmându-se că ele au fost opera altor elemente. În memoriile sale, Filderman identifică ca autor al manifestațiilor organizația Apărarea Patriotică (noua denumire a fostei organizații comuniste Ajutorul Roșu) care, în marea ei majoritate, era formată în 1946 din foști legionari.

În aceeași perioadă, Filderman se războiește cu Gh. Vasilichi și Ștefan Voitec pentru reintroducerea disciplinei „religie” pentru elevii evrei din școlile Ministerului Educației Naționale, dar fără succes.



Microfoane la Ambasada Israelului

În februarie 1947, în preajma parafării Tratatului de pace de la Paris, izbucnește un nou scandal între guvernul Groza și Filderman. La propunerea lui Gheorghiu-Dej, guvernul solicită Conferinței de pace ca bunurile evreilor români aflați în străinătate să fie confiscate și remise Uniunii Sovietice, în contul despăgubirilor de război. Filderman adresează un memoriu Conferinței, protestând împotriva inițiativei guvernului Groza. Și Lucrețiu Pătrășcanu și Gh. Tătărescu îl vor acuza pe liderul evreilor din România de „trădarea intereselor naționale“.

Dincolo de conflictele dure cu miniștrii comuniști, artileria grea a partidului comunist împotriva lui Filderman și a organizațiilor evreiești a fost Comitetul Democrat Evreiesc, o minusculă organizație, care în primii ani ai dictaturii comuniste a înlăturat din viața publică toate organizațiile evreiești, indiferent de culoarea lor politică, și a căutat să transforme emigrarea evreilor din România într-un mijloc de destabilizare a noului stat Israel, prin infiltrarea unor militanți comuniști.

Și presa de partid se lansează în atacuri împotriva dr. Filderman și a conducătorilor tradiționali ai vremii din România. Începutul îl

D. Const. STERE despre

D. DR. FILDERMAN

LA ÎNTRUNIREA ȚINUTĂ DE CĂTRE GRUPUL SIONIST LANDAU, ÎN CHIGINĂU, A LUAT CUVANTUL ȘI D. PROFESOR STERE, ȘEFUL PARTIDULUI NAȚIONAL-TĂRANIST DIN ÎNTREAGA BASARABIE, CARE A SPUS:

„Apreciez activitatea și calitățile deosebite ale lui Filderman și așa fi mulțumit ca el să intre în Parlament, pentru apărarea cauzei evreilor“.

EVREI,

INDICI REPREZENTANTUL GUVERNULUI, VA ÎNDEAUNA SĂ VOTAȚI

P. D. S. FILDERMAN.

VOTAȚI DECI LISTA CU SEMNUL
CA SA VA ASIGURAȚI UN APARATOR
AL CAUZEI VOASTRE ÎN PARLAMENT.

„Uniunea Evreilor Români“

G. Stere despre Dr. Filderman,
în campania electorală 1931

face ziaristul A.G. Vaida, în ziarul comitetului județean P.C.R. Iași *Lupta Moldovei*, în iunie 1946, când liderul evreilor este acuzat că „trădează democrația națională“. Dar cele mai violente atacuri împotriva lui Filderman și a conducătorilor tradiționali ai evreilor au fost redactate de ziaristul Iosif Bercu (Ion Șerbănescu), în ziarul *Unitatea*, din 24 iulie 1948, și în broșura intitulată *Sionismul - agentură a imperialismului în rândurile populației evreiești*, apărută la Editura Partidului Muncitoresc Român, în 1952.

Întreaga campanie de presă pregătea de fapt procesul Filderman de la Tribunalul Militar București, proces regizat după tipicul justiției comuniste.

După condamnarea lui Filderman, regimul comunist

aduce în ancheta Securității și în fața tribunalelor militare alți fruntași ai evreimii din România, printre care îi menționez pe: A.L. Zissu, M. Benvenisti, Jean Cohen, Mela Iancu, Cornel Iancu, S. Avni, Leopold Filderman, Arnold Schviefelberg, B. Rohrllich. Mulți dintre deținuții politici evrei vor avea parte de halucinantă experiență a închisorii de la Pitești, pe care a zugrăvit-o excepțional Marin Preda. Încă azi, familii din Israel și Asociația Culturală Mondială a Evreilor Originari din România, cu sediul la

Tel Aviv, mai caută rămășițele pământestii ale unor foști deținuți politici evrei.

Dr. Filderman și conducătorii tradiționali ai evreilor din România fuseseră astfel înlăturați. Sub îndrumarea Comitetului Central al P.C.R., se instaurează în România principiile cuziste „numerus valahicus“ și „numerus nulus“. A avea rude în Israel era o crimă împotriva siguranței statului.

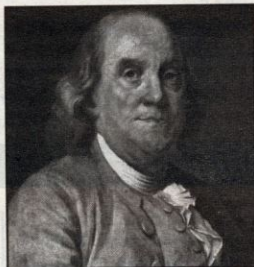
Din dosarele de anchetă ale fostei Securități reiese că ambasada noului stat Israel era împânzită cu microfoane. Erau vizați evreii care veneau să-și ridice vizele de emigrare. Se repeta într-un fel sau altul zguduitorul tablou al refugiaților ruși și ucraineni, zugrăvit de dr. Filderman la începutul acestei evocări. ■

Toate
vechi și...

Întâmplări cunoscute sau mai puțin cunoscute, premiere de diverse feluri, accidente sau, uneori, doar simple fapte suculente de viață. Literatura memorialistică ni le readuce, peste vremuri. Inițiem astăzi o asemenea rubrică, ce va conține frânturi din trecut. Vom călători astfel prin timp și spațiu, descoperind și redescoperind istoria, evenimentele și personajele care au creat-o...

VEGETARIENI ȘI DIETE ÎN... SECOLUL LUI BENJAMIN FRANKLIN

Pentru mulți dintre contemporanii noștri ce și cum mănâncă a devenit, de ceva timp, o adevărată problemă; la care, după cum era și firesc în plină eră post-tehologică, s-au grăbit să ofere soluții tot soiul de specialiști, mai mult sau mai puțin dotați cu certificate științifice. Regimul alimentar devine răspunsul la toate maladiile și, mai ales, la speranța redusă de viață a consumatorului de produse „interzise”. Noi mode și debusolante ditirambe s-au ridicat împotriva unor complicații aditivi alimentari, împotriva simplilor, până mai ieri, cartofi prăjiți... Noi teorii, extrem de contradictorii, au scurtcircuitat lumea consumatorilor: Vegetarienii au șansa unei vieți înde-



lungate, fără maladii sau Vegetarienii au cele mai mari șanse să fie... extraterestrii de lângă noi.

Mode, coșmaruri, realități contemporane!? Deloc, dacă îl vom citi pe Benjamin Franklin (1706-1790), fizicianul iluminist și omul politic american, deputatul primului Congres american de la Philadelphia (1774), redactorul, alături de Thomas

Jefferson și John Adams, al vestitei Declarații de independență. Acestuia, dieta alimentară vegetariană i-a adus și altfel de satisfacții, pe lângă deloc plăcutele comentarii din partea concetățenilor.

Theo STĂNESCU-STANCIU

Când eram de vreo 16 ani, mi s-a întâmplat să găsesc o carte scrisă de un anume Tyron, care recomanda o cură de vegetale. M-am hotărât să o urmez. Fratele meu, fiind încă neînsurat, nu ținea casă, ci stătea în pensiune cu uceniciei lui, în altă familie. Refuzul meu de a mânca carne dădea loc la diferite turburări și eram adesea dezaprobat pentru ciudățenia mea. M-am familiarizat eu însumi cu felul de a prepara câteva feluri de mâncare, a lui Tyron, ca de exemplu, să fierb cartofi sau orez, să fac la iuteală un puding și alte câteva, apoi i-am propus fratelui meu că dacă mi-ar da jumătate din suma pe care o plătește săptămânal la pensiune pentru mine, m-aș întreține singur. El a fost imediat

de acord și, în curând, mi-am dat seama că aş putea economisi jumătate din ceea ce îmi dădea. Era un fond în plus pentru a-mi cumpăra cărți. Dar mai aveam și un alt avantaj. Fratele meu și ceilalți, plecând de la tipografie la masă, rămăneam acolo singur și aranjându-mi imediat ușorul meu prânz, care adesea nu era mai mult decât un biscuit sau o bucată de pâine, o mână de stafide sau o turtă de la plăcintar și un pahar cu apă, aveam, însă, timp să studiez până la întoarcerea lor și am făcut astfel cel mai mare progres datorită limpezimii capului și înțelegerii rapide pe care le prilejuiește, de obicei, sobrietatea în mâncare și în băutură [...]

Continuare în p. 85

GUSTAR

9

1993. Belgia are un nou rege: Albert II (59 de ani), al șaselea monarh de la proclamarea independenței țării, în 1830. Predecesorul și fratele său, Baudouin I, a domnit 42 de ani și, cu câteva zile în urmă, la 31 iulie, a suferit un atac de cord fatal, în Spania. Albert nu a vrut să-și asume înalta răspundere (de altfel, populația știa că fiul său Philippe va fi succesorul lui Baudouin), dar a cedat în fața insistențelor membrilor guvernului, condus de primul ministru Jean-Luc Dehaene, care l-au convins că era mai bine pregătit decât fiul său pentru delicatele relații dintre vorbitorii de limbă franceză și cei de limbă germană.

15

1714. La ora 9 dimineața, Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi și ginerele său Enache Văcărescu sunt aduși doar în cămașă în fața seraiului. De jur-împrejurul pieței sunt șiruri de ieniceri și o mare de oameni. În galeria acoperită a unui dintre chioșcuri stă sultanul. Gădele, cu sabia ascuțită, seceră capetele celor șase condamnați, primul fiind ginerele voievodului, iar ultimul voievodul însuși, care împlinea în aceeași zi 60 de ani. Împunse în sulite, cele șase capete vor fi plimbate pe străzile Stambulului, iar trupurile aruncate în mare. Sfârșitul lui Constantin Brâncoveanu a impresionat, prin cruzimea lui, multe generații de istorici și cronicari, cum o probează și această descriere aparținând lui Constantin Gane.

22

1939. Ora 12.00. Hitler convoacă la Obersalzberg pe principalii comandanți militari, anunțându-le hotărârea de a declanșa războiul. Axa dispune de „personalități remarcabile”, afirmă Führerul în cunoscute-i ton megalomane – el și Ducele –, înzestrate cu o „voință de fier”. „Existența mea reprezintă un factor inestimabil... Al doilea este Ducele. Existența sa este, de asemenea, decisivă. În celălalt lagăr nu există vreo personalitate de prim plan, nici în Anglia, nici în Franța. Dușmanii noștri sunt niște bieți viermi nenorociți. I-am văzut la München, sunt prea fricoși pentru a întreprinde acțiuni de luptă.” La aceste cuvinte, asistența a izbucnit în aplauze furtivoase.

23

1906. Din Cernăuți pleacă două trenuri cu români bucoveneni, care vin să viziteze Expoziția Națională de la București, deschisă în iunie. Sunt întâmpinați cu steaguri, flori, urale. Trei zile mai târziu, în Capitală sosesc în grupuri compacte circa 2.000 de români ardeleni. Peronul Gării de Nord este înfășurat până la refuz. Trei orchestre reunite cântă imnul jubileului și *Deșteaptă-te române!* România este „răsăritul româniei întregi”, scrie *Universul*. Numai din Banat vin la Expoziție vreo 150 de învățători. De cum trec granița, ei cântă imnul compus de Andrei Mureșanu, interzis în Ungaria și Transilvania.

30

1933. Cu sprijinul guvernului, patru linii aeriene franceze – Société Centrale pour l'Exploitation de Lignes Aériennes (fondată în 1919), Compagnie Internationale de Navigation (creată în 1920), Air Union (1923) și Air Orient (1929) –, care au fuzionat în luna mai pentru a forma o rețea națională de navigație, se unesc cu o a cincea, Compagnie Générale Aéropostale (datând din 1919) și formează Air France. În anii premergători celui de al doilea război mondial, noua societate dezvoltă una dintre cele mai extinse rețele de navigație aeriană din Europa. Aproape distrusă de marea conflagrație, Air France își reia zborurile Paris-Londra la 11 octombrie 1945, pentru ca la sfârșitul secolului XX să acopere peste 150 de orașe și mai bine de 70 de țări. Air France și British Airways sunt singurele companii aeriene care au introdus avionul supersonic Concorde, la care s-a renunțat recent.



HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

Iată și ultima parte a memoriului redactat în luna decembrie a anului 1934 de Iuliu Maniu, în care oferă versiunea asupra renunțării lui Carol la tron și apoi a revenirii acestuia în țară. Documentul se păstrează, alături de alte acte care i-au aparținut omului politic, la Hoover Institution.

MEMORIUL DOMNULUI IULIU MANIU ÎN CHESTIUNEA RESTAURAȚIEI

Laura Cosovanu

Planul meu era ca A.S.R. Prințul Carol să intre în regență; în timpul foarte scurt al funcției sale de regent, să se anuleze divorțul cu principesa Elena și să se aranjeze definitiv chestiunea d-nei Lupescu. Toate acestea terminate în câteva săptămâni, să fie proclamat rege prin concursul și cu consensul Regentei. Plan absolut exact gândit și pregătit, mai ales că eram precis informat că A.S.R. Prințul Carol este decis sincer să nu revină d-na Lupescu.

În situația schimbată, am convocat pe cei trei regenți pentru a le comunica dorința A.S.R. Principele Carol și ne-am înțeles ca A.S.R. Prințul Nicolae, Patriarhul și cu mine să ne prezentăm la A.S.R. Prințul Carol pentru a-L convinge să renunțe la planul de a se proclama Rege, să consimtă a intra în Regență. Ne-am prezentat, am expus situația, dorințele și argumentele noastre, dar fără rezultat. Alteța Sa Regală Principele Carol a declarat că dorința Lui este să fie proclamat Rege, dar firește se va supune voinței reprezentanților națiunii. Am convocat Consiliul de Miniștri. Între timp, a venit la mine maiorul

Precup și mi-a comunicat că Prințul este decis să fie proclamat Rege și că opinia publică, civilă și militară este pentru a fi tranșată chestiunea imediat, iar nu prin etape. Veracitatea acestei informațiuni nu putea fi dubitată de mine. La Consiliul de Miniștri, cinci miniștri au votat pentru intrarea în regență, iar 6 pentru a fi proclamat de Rege. Adevărat că d-nii Mihalache și Iunian au declarat că deși opinia mea a rămas în minoritate, totuși ei sunt gata a se supune hotărârii mele, oricare ar fi ea. Încă în decursul ședinței Consiliului de Miniștri, s-a prezentat o mare delegațiune (peste 30 de membri) a parlamentarilor din partidul nostru, deputați și senatori. I-am primit imediat după ședința Consiliului. Oratorii lor, membri foarte devotați și distinși ai partidului, în raporturi excelente cu mine, mi-au comunicat că parlamentarii

partidului nostru sunt de părere că A.S.R. Prințul Carol să fie proclamat imediat Rege și m-au rugat să nu pun piedică realizării dorinței parlamentarilor. Am văzut imediat că problema a ajuns pe o pantă de unde nu mai poate fi întorsă, am prevăzut

Fotografii speciale ale evenimentelor dela 8 Iunie





urmările rele ale faptului că A.S.R. Prințul Carol va fi proclamat Rege fără a fi aranjată chestiunea Principesei Elena și a d-nei Lupescu. Dar nu mai puțin am văzut că în contra opiniei publice, în contra părerii parlamentarilor, a majorității Consiliului de Miniștri și în contra voinței A.S.R. Prințul Carol, nu are înțeles să forțeze părerea mea, pe care chiar dacă aş impune-o, tot nu ar mai putea avea roadele la care tindeam eu. Am recurs la singura soluțiune logică și onorabilă: m-am supus eu opiniei publice și majorității guvernului, dar neputând purta răspunderea acestei soluții, mi-am dat demisia și l-am propus pe dl. Mihalache ca succesor. Acesta nu a primit. L-am propus pe dl. Mironescu, care a binevoit a primi.

Astfel, A.S.R. Prințul Carol a fost proclamat de Parlament Rege. De aici rezultă că A.S.R. Prințul Carol nu a luat Domnia în urma unei mișcări militare, ci prin voința liberă și legal exprimată a națiunii, fiind restaurat în drepturile Sale legitime. Dl. Mironescu nu a stat la guvern decât câteva zile. Am propus să fie chemat dl. mareșal Prezan în fruntea unui guvern de concentrare; nu l-a putut constitui așa cum dorea d-sa și a renunțat la misiune. Majestatea Sa Regele m-a însărcinat, iar partidul mi-a impus să primesc eu formarea Guvernului.

Îndată după formarea guvernului, de acord cu dorința M.S. Regelui, am propus să se facă fără amânare încoronarea. Am fixat termenul între 15 și 20 septembrie 1930 și am stabilit ca majestatea sa Regele să fie încoronat împreună cu Principesa Mămă Elena. Am prezentat programul de încoronare și am luat măsurile prealabile, la Alba-Iulia, prin dl. Ioan Pop. Obosit, dar vesel de rezultatul obținut, am mers pentru 2 săptămâni la So. vata.

Reîntors, am găsit situația cu totul schimbată.

Majestatea Sa Regele nu mai voia să știe de Încoronare. Raporturile cu Alteța Sa Regală Principesa Mămă Elena se înrăutățiseră, de unde ele începuseră a fi, spre marea mea bucurie, mai normale, mai bune. Nu știam de unde derivă această schimbare, dar am văzut că mi se caută înadins vină, și în gazeta d-lui Nae Ionescu, care era aproape zilnic la Palat, eram neînterupt atacat.

Întâmplător, am aflat că d-na Lupescu s-ar fi reîntors în țară. Nu am voit să cred. Am întrebat pe directorii Siguranței, d-nii Cădere și Bianu; ei au negat. Am întrebat pe dl. Vaida; nu știa nimic. Mi s-a dat din nou informația că d-na Lupescu ar fi revenit. L-am întrebat din nou pe dl. Bianu, care mi-a răspuns că este vorba de o altă d-nă Lupescu. Am aflat totuși că ar fi venit în țară la 4 august 1930 și că stă la Foișor [Sinaia]. Întrebați din nou d-nii Vaida, Cădere și Bianu, ei spuneau că nu știu nimic. Nu puteam nimic dovedi, dar vedeam efectele prezenței d-nei Lupescu în atitudinea Majestății Sale Regelui. Am constatat pe urmă fără nici o îndoială – fără a putea însă dovedi – că d-na Lupescu este în țară. Extrem de obosit și văzând că în asemenea condițiuni nu e posibilă o guvernare cu rezultate, mi-am dat demisia, pe care Majestatea Sa Regele a primit-o cu mare plăcere.

După plecarea mea în străinătate am aflat cu certitudine, în Viena, din cercurile diplomației străine, că d-na Lupescu s-a reîntors în țară. Pe urmă venind, am constatat că într-adevăr d-na Lupescu, în prima jumătate a lunii august, a intrat în țară.

Dl. Mironescu în scurtă vreme a trebuit să-și dea demisia, venind la putere guvernul Iorga-Argetoianu.



G.G. Mironescu susținând o comunicare la Institutul de științe morale și politice

Guvernul Iorga-Argetoianu a trebuit să plece și a venit guvernul d-lui Vaida. Partidul in-sista să reprimese președinția partidului, iar Majestatea Sa Regele își arăta în repetate rânduri aceeași dorință. Nu am ac-



cepat nici măcar să discut această idee. Pe urmă, după alegeri, la noi insistențe, am declarat că revin asupra hotărârii mele sub anumite condițiuni precise.

După o criză îndelungată și cu peripecii, a căzut și guvernul al doilea al d-lui Vaida. Majestatea Sa Regele și dl. Vaida, împreună cu dl. Titulescu au insistat zile întregi să primesc președinția Consiliului. Nu am vrut cu nici un preț. Pe urmă însă, declarând Biroul partidului că nu acceptă să formeze alt guvern, decât sub președinția mea și rugându-mă din nou Majestatea Sa Regele să formeze guvernul, lăsându-mă să înțeleg că un răspuns negativ ar avea ca urmare chemarea Partidului Liberal, ai cărui membri erau deja la Sinaia, ca ultim sacrificiu am acceptat să formez guvernul, între altele cu următoarele condițiuni:

1. Că voi avea mână absolut liberă în guvernare și în administrarea țării;
2. Că dl. Puiu Dumitrescu și oricare altul de la Curtea Regală va fi îndepărtat imediat ce voi arăta că atitudinea lor contrazice atitudinea și politica guvernului.

Majestatea Sa Regele a acceptat toate acestea, în prezența d-lui Titulescu.

Începută guvernarea, ea și-a luat curs sub cele mai bune auspicii. Imediat la începutul ei am reușit să aplansez conflictul M.S. Regelui cu Principesa Mamă, spre deplina Lui mulțumire, arătându-mi în mod deosebit recunoștința Sa. Am rezolvit neînțelegerile Majestății Sale Regelui cu majestatea Sa Regina Maria și cu Alteța Sa Regală Principesa Ileana. Majestatea Sa Regele a acceptat principiile de bază ale reformei administrative cu multă plăcere, asemenea și cele ale programului meu economic și financiar. Dar pe urmă, când am cerut să fie schimbat generalul Ștefănescu-Amza, directorul Poștelor și al Căilor Ferate, atmosfera – deși

Majestatea Sa Regele mi-a admis această dorință – a devenit extrem de încălcată. D-na Lupescu și anturajul Majestății Sale Regelui am văzut că iau în serios hotărârea mea de a guverna însumi și de a curăți Curtea Regală și serviciile publice de elementele cari l-au făcut atâta rău Majestății Sale Regelui. Iar când dl. Mihalache, în înțelegere cu mine, a cerut înlăturarea d-lui Marinescu și a generalului Dumitrescu din oficiile lor, și-au pus în joc toată influența pentru ca acești oameni să fie menținuți în serviciile lor, știind prea bine că nu voi guverna dacă nu voi avea mână liberă în alegerea oamenilor cu care am să port răspunderea. Ei au reușit. Majestatea Sa Regele mi-a declarat și mie și d-lui Mihalache că nu admite schimbarea acestor oameni, evident în directă contrazicere cu înțelegerea categorică pe care am avut-o cu ocazia primirii președinției partidului și a Guvernului. Desigur că imediat mi-am dat demisia, deodată cu dl. Mihalache.

Astfel s-au petrecut lucrurile în legătură cu Restaurarea din 1930. Ele arată modul patriotic în care și-a împlinit Partidul Național-Tărănesc datoria față de Tron și Țară și corectitudinea și consecvența de nimic alterată a demersurilor mele în chestia dinastică.

Prin Restaurație, ordinea constituțională și dinastică a intrat în albie normală. Ea ar fi trebuit să dea roade binecuvântate și liniște în viața de stat. Situația ce s-a creat însă prin o serie întreagă de atitudini și măsuri luate din partea Coroanei pe urma greșelilor sfetnicilor Săi este departe să fie normală. Ea inspiră serioase îngrijorări fiecărei cetățean devotat țării și Regelui. Lucrurile trebuiesc îndrumate fără întârziere înspre o normală funcționare a

factorilor constituționali, respectându-li-se pe deplin drepturile, și spre o liniștire a sufletelor adânc tulburate.

Iuliu Maniu

București, la
13 Decembrie 1934



Carol II la deschiderea Corpurilor legiuitoare

Fundatia Europeana
Titulescu

2.000 DE DOCUMENTE TITULESCU INEDITE

Încă înainte de a se număra printre nemuritori (membru de onoare din 31 mai 1930 și membru titular din 28 mai 1935), Nicolae Titulescu a avut relații strânse cu Academia Română. O ilustrează și scrisorile pe care le publicăm în acest număr, semnate de academicieni, doi dintre ei îndeplinind și importante funcții de reprezentare a țării în diferite organisme internaționale aflate sub patronajul Societății Națiunilor. Ei s-au adresat trimisului extraordinar și ministru plenipotențiar la Londra (1921-1926), delegatului permanent al țării noastre la Societatea Națiunilor (1920-1936) sau ministrului Afacerilor Străine (1927-1928 și 1932-1936), dar și omului și prietenului Nicolae Titulescu.

Scrisorile provin din același fond de documente inedite intrate de curând în posesia Fundației Europene Titulescu (Magazin istoric, nr. 5-7/2003) și aflate în curs de pregătire pentru tipar. Semnatarii lor sunt nume ilustrate ale științei și culturii românești: Sextil Pușcariu (1877-1948), lingvist și filolog, reprezentant al României la Institutul Internațional de Cooperare Intelectuală de pe lângă Societatea Națiunilor, Vasile Pârvan (1882-1927), arheolog și filosof al istoriei, dr. Ioan Cantacuzino (1863-1934), fondator al școlii românești de imunologie și patologie experimentală, director al Institutului de Seruri și Vaccinuri pe care l-a înființat în 1921 (azi îi poartă numele), membru al Comitetului de Igienă al Societății Națiunilor, și Dimitrie Gusti (1880-1955), creatorul învățământului sociologic modern în țara noastră, cel care a fondat și condus Institutul Social Român (1921-1939; 1944-1948) și a organizat, împreună cu Victor Ion Popa și Henri H. Stahl, Muzeul Satului din București.

Adăugăm și câteva precizări biografice pentru unele din personajele ce apar menționate în scrisori. Petre Nemoianu (născut în 1889) era avocat și publicist, doctor în drept și științe politice. Înrolat ca voluntar în armata română (1917-1919) cu gradul de locotenent, a fost condamnat pentru înaltă trădare de Curtea Marțială din Ungaria. Prefect (1920-1921) și deputat de Caraș-Severin (1926-1927), este autorul mai multor lucrări despre lupta românilor pentru desăvârșirea unității naționale. Ifor L. Evans, profesor la St. John's College, Cambridge, era un bun cunoscător al României, știa limba română, avea strânse relații cu Nicolae Titulescu. H.G. Hjalmar Schacht (1877-1970), om politic și economist german, a fost președinte al Reichsbank, ministru al Economiei (1934-1937), ministru fără portofoliu (1937-1943); deportat la Dachau pentru legături cu autorii complotului împotriva lui Hitler (20 iulie 1944), de unde a fost eliberat de trupele americane. Deferit Tribunalului internațional de la Nürnberg (1946), a fost achitat. Dragoș Protopopescu (1892-1946), scriitor, publicist, profesor universitar la Cernăuți, era fruntaș al mișcării legionare.

Am inclus și o scrisoare semnată de Frank B. Kellogg (1856-1937), om politic american, secretar al Departamentului de Stat (1925-1929), unul dintre inițiatorii Pactului Kellogg-Briand, semnat la Paris în 27 august 1928, prin care participanții se angajau să nu recurgă la război ca mijloc de reglementare a diferendelor dintre state. În 1929 a primit Premiul Nobel pentru pace.

George G. POTRA

Datoria de român și prieten

MUZEUL LIMBEI ROMÂNE
Str. Elisabeta 23
Cluj

16.IV.[19]24

Domnule ministru,

La Secretariatul Ligii Națiunilor se va ocupa în mai un post important, pe care avem toate șansele să-l câștige un român. În felul acesta am avea, pe lângă dl. [George] Oprescu – care ne face admirabile servicii – un al doilea om al nostru. Din noro-

presia celei mai înalte considerățiuni,

Sextil Pușcariu

București, 3 februarie 1926
Bulevardul Academiei 7

Dragă Titulescu,

Socot de datoria mea de român și de prieten să te înștiințez din vreme că voi fi pentru două-trei săptămâni în acea parte a globului pe care patria ți-a încredințat-o spre a-i purta de grijă la indigenii de acolo.



Paris, 1919. Titulescu, împreună cu I.I.C. Brătianu și dr. I. Cantacuzino, la Conferința de pace

cire [fericire] pot să vă recomand un tânăr foarte bun, avocatul Petru Nemoianu, care întrunește condițiile concursului (absolvent al Fac. de Drept, cunoaște limbile rusă, sârbească, ceva turcește, franțuzește și nemțește) și e muncitor și talentat. Fiind bănățean de naștere, cunoaște stările din fosta Ungarie și poate contrabalansa propaganda unguirilor, dându-ne informații sigure.

Te rog – căci desigur vei fi și d-ta întrebare – să-l recomanzi celor în drept.

Cu cele mai bune urări pentru Sfintele Sărbători pentru d-na Titulescu și pentru d-ta și cu ex-

Chemat la Cambridge să țin câteva prelegeri de istorie antică est-europeană în legătură cu descoperirile mele din ultimii 15 ani, voi sosi la Londra (în continuarea Expresului Orient) vineri 26 februarie [urent], ora 7.15 seara, pentru ca, probabil, a doua zi să plec imediat la Cambridge.

Acolo voi fi ca locuință oaspetele prietenilor noștri Charlesworth și Evans, de la St. John's.

Rugându-te să comunicii doamnei Titulescu respectele mele, rămân al tău, vechiul,

V. Pârvan

Brigue, 12 septembrie [19]26
Scumpe prietene,

N-am cuvinte ca să-ți mulțumesc pentru semnele de afecțiune pe care mi le-ai dat de la accidentul meu. Îmi reamintesc semnele neîntrerupte de dragoste care au existat între noi în timpul prea scurt petrecut împreună la Spa și în Paris. Cum ești un viator [călător] fără teamă și fără prea multă ezitație, eu cred că ai putea să rupi câteva momente din prețiosul timp al d-tale. Și să vii să mă vezi aci. Eu în locul d-tale aș fi făcut-o.

Eu plec, nevindecă și incapabil de a călca, în ziua de 25 sept. la București, unde până la ne-completa mea vindecare, care va cere mai multe luni și poate încă o operație, mă voi putea ocupa de treburile institutului meu și de oarecare chestiuni arzătoare, care ne frământă la Facultatea de Medicină.

Transportul meu de aci la București va fi foarte greu și m-am decis să plec cu unul din vagoanele sanitare – excelente de altminteru – ale Administrației federale. Poate că printr-un cuvânt al d-tale, direct sau sugerat lui [Nicolae] Petrescu-Comnen, ai putea să obții gratuitatea transportului din partea guvernului elvețian pentru 5 persoane, el fiind în definitiv autorul responsabil principal al accidentului.

Fă ce știi, dragă Titulică, și cu cele mai frățești îmbrățișări.

Al d-tale,

Dr. I. Cantacuzino

CONRAD UBLIS
HOTEL BRISTOL, BERLIN

Unter den Linden 5 u.6
Telegr. Adr. Bristolhotel
2 septembrie 1929

Mult stimate domnule Titulescu,

După cum sunteți informat, Institutul Social Român organizează în acest an un ciclu de conferințe asupra „Tendințelor sociale și politice contemporane”, urmărind a ilustra în concept

problemele sociale și politice ale timpului, așa cum se răsfâng în experiența ultimilor zece ani a statelor de azi, ca și a vieții internaționale.

Dl. președinte al Băncii Naționale Germane (Reichsbank), Schacht, a promis să vorbească în ziua de 10 noiembrie despre „Europäisches Währungssystem“.

După d-sa am dori mult să vorbiți d-stră. Am fi dorit de altfel să deschideți chiar ciclul. Așa era chiar plănuuit. Mi s-a spus însă că, în nici un caz, la 10 noiembrie nu veți putea fi în București.

Atunci, veniți la 17 noiembrie!

Dacă însă nici la această dată n-ați putea avea timp, v-am ruga insistent să țineți conferința la 24 noiembrie! În acest caz probabil va fi după dl. Coudenhove [Magazin istoric, nr. 7/2002, 5/2003], care va vorbi despre „Pan Europa“.

Firește, după cum ne-a comunicat dl. Dragoș Protopopescu, veți vorbi, după cum v-ați exprimat părerea, despre „Societatea Națiunilor“.

Fiți însă așa de amabil și ne comunicați ziua când veți vorbi și *titlul exact* (căci despre S.N. „în general“, ar fi prea vag). Încă până azi am auzit în Berlin ecoul strălucitei conferințe [Dinamica păcii] ținute aici [la 6 mai 1929]. Bucureștii să nu aibă și ei favoarea unei conferințe?

Toată lumea intelectuală și politică, de la student până la profesor, de la simplu alegător până la șefi de partide și la Regentă, așteaptă să nu refuzați.

Cred deci că merită sacrificiul unei deplasări din Londra, care, o recunosc, nu ar fi poate tocmai plăcută până la București, drumul fiind desigur oboșitor!

Așteptăm. Adresa, mea din București, unde plec mâine: 28 Maria Rosetti.

Cu veche admirare și salutări cordiale,

Dimitrie Gusti



Soții Titulescu, cu câțiva colaboratori și prieteni (Londra, 1926)

CURTEA PERMANENTĂ DE JUSTIȚIE INTERNAȚIONALĂ HAGA

4 decembrie 1930

Stimate domnule ministru,

Vă mulțumesc foarte mult pentru generoasele felicitări cu ocazia primirii Premiului Nobel.

Îmi amintesc cu plăcere cum ne-am cunoscut demult la Londra și perioada următoare, precum și multiplele gesturi de curtoazie pe care le-ați avut față de mine pe vremea când erați ministru al Afacerilor Străine. Cred că v-am scris spre a vă mulțumi pentru recomandarea ce mi-ați făcut-o de a deveni judecător al acestei Curți și doresc să reînnoiesc sincerele mele mulțumiri pentru tot ceea ce ați făcut.

Aș dori să vă pot vedea, dar mă reîntorc în Statele Unite foarte curând, întrucât ne-am încheiat pentru moment activitatea la Curte.

Rămân, stimate domnule ministru, cu cele mai respectuoase omagii.

Al dumneavoastră deosebit de sincer,

Frank B. Kellogg

Excelenței Sale N. Titulescu,
Trimis extraordinar și ministru plenipotențiar
Legăția României
Londra, Anglia

[Originalul scrisorii în limba engleză se află, ca și celelalte documente reproduse, în ARHIVA FUNDATIEI EUROPENE TITULESCU. Fond Gilbert Monney-Câmpeneu/George Anastasiu.] ■



25 iulie 1930. Membrii Comisiei de Cooperare Intelectuală Internațională de pe lângă Societatea Națiunilor (pe ultimul rând, în dreapta sus, N. Titulescu)

ÎN TARA KIMONOUULUI, SABOTII AU 400 DE ANI

THEO STĂNESCU-STANCIU

Pentru mulți dintre noi, Japonia reprezintă una dintre cele mai fascinante civilizații. Poarta către ea s-a întredeschis, aproape de-a dreptul miraculos, în urmă cu peste 400 de ani, pentru un alt popor al apelor, din Occidentul european. Olandezii au pătruns în spațiul nipon și și-au cucerit o poziție care a rămas neamenințată de vreo altă putere vreme de peste 250 de ani. În 2000, expoziții organizate la Tokio și Amsterdam, turnee ale unor orchestre olandeze în Japonia și chiar turul insulelor făcut de către renumitul club de fotbal Feyenord Rotterdam au marcat scurgerea celor 400 de ani de la primele contacte nipono-olandeze. Moment căruia și revista britanică *History Today* i-a dedicat un interesant articol, sub semnătura specialistului în istorie niponă Paul Doolan.

Insulele arhipelagului nipon au fost locuite încă din mileniul V î.e.n., iar primul stat – Yamato – este atestat de-abia în secolele III-IV e.n., în spațiul insulei Honshu. Pe parcursul a aproximativ două sute de ani, Yamato își extinde autoritatea asupra întregului teritoriu insular. Secolul VII e.n. aduce nașterea capitalei imperiale Kyoto, odată cu fondarea instituției atât de vestite mai apoi a *shogunat*-ului (de la numele dat conducătorului armatei care „lupta și învingea pe barbari” – *Sei i Tai Shogun*).

Împotriva și alături de „barbari”

Pe mulți dintre noi, numele instituției nipone ne trimite cu gândul la un mare succes al scriitorului James Clavell, *Shogun* (1975, roman apărut și în traducere românească). El înfățișă, într-o formă romanțată, aventurile echipajului navei olandeze *De Liefde* („Milă”, „Pietate”), ajuns în

1600 pe pământ japonez. Primele nave portugheze debarcaseră în anii 1542-1543. Negustorii europeni, urmați de prea mulți misionari creștini (în special, călugări iezuiți), nu mai erau doriți de conducătorii locali, ce se temeau de numeroasele convertiri ale japonezilor la creștinism. Orașul Nagasaki devenise, începând cu anii 1570, centrul misiunii iezuite a lui Francis Xavier. Călugării budiști se ridicaseră împotriva noului val misionar.

Și, în acest context, „ca niște bondari agresivi, puțin cam

greoi”, „cu intrare zgomotoasă și brutală”, „cei mai cruzi dintre pirați”, olandezii – după cum cu destul de multă ironie și invidie au fost numiți de către un istoric portughez, Bernardo Gomez de Brito – au pătruns, prin intermediul echipajului vasului providențial numit *De Liefde*, în aprilie 1600, pe coastele sudice ale Japoniei.

Aici, luptele erau în toi, de când ultimul *shogun* al clanului Ashishara fusese înfrânt, în 1573. Două personaje de legendă se impun de-acum pe scena istoriei: Toyotomi Hideyoshi, țaranul devenit șef militar și *shogun*, și fostul său rival, acum aliat, Tokugawa Ieyasu, cel care a pus capăt definitiv luptelor feudale pentru putere și a dat o nouă organizare statului.

Deja, pentru Tokugawa Ieyasu, portughezii nu mai reprezentau aliați de nădejde. Așa că a fost de la început tentat să-i testeze pe noii veniți, pentru a afla de partea cui poate să-i considere. În octombrie 1600, Ieyasu primește



Nave din flota Indiilor orientale, pictate de Andries van Fervelt (detaliu)

puterea mult dorită, dar și răspunsul olandezilor. În bătălia decisivă de la Sekigahara, în centrul insulei Honshu, 18 tunuri și câțiva trăgători olandezi îi susțin armatele victorioase. Mulțumit, japonezul numește doi membri ai echipajului olandez, pe englezul Will Adams și pe Jan Joosten van Lodensteijn, ca principali sfătuitoari ai săi. Poziție pe care ambii europeni au deținut-o până la moarte.

Primul pas fusese făcut, iar Ieyasu, devenit *shogun* în 1603, deschide astfel era legăturilor nipono-olandeze.

De deschiderea parțială a Japoniei la Nagasaki a profitat compania Vereenigde Oost Indische, a cărei putere sporește continuu, începând cu anul înființării – 1602. În 1609, două nave ale acesteia vor intra în portul Hirado, în sud-vestul Japoniei. Încercătură lor are mai ales o importantă valoare simbolică. Aduc scrisoarea lui Mauriciu de Orania, conducătorul Olandei (1581-1625), prin care își invita omologul nipon să stabilească relații oficiale între cele două state. *Shogun*-ul este atât de flăcău de termenii misivei, încât le oferă olandezilor permisiunea de a intra în toate porturile țării.

Monopolul portughez asupra Japoniei fusese înfrânt. Începe astfel o eră de prosperitate pentru Compania Olandeză a Indiilor Orientale, ce controla la sfârșitul secolului XVII nu mai puțin de 75-80% dintre comunicațiile maritime directe ale Europei cu



Violențe nipone asupra catolicilor (circa 1630)

Asia, devenind una dintre cele mai bogate organizații de acest gen din lume.

Dar luptele împotriva misiunilor creștine nu s-au sfârșit odată cu înfrângerea portughezilor. Ieyasu a ajuns chiar să interzică creștinismul, în 1612 și 1614, inițind astfel o dură perioadă de persecuții. Anul 1641 a însemnat efectiv sfârșitul pentru portughezi, ei fiind alungați din arhipelagul japonez, în timp ce olandezii aveau o soartă mai blândă. Li s-a cerut doar să-și mute centrul afacerilor din Hirado într-o mică insulă artificială, Deshima, situată în Golful Nagasaki. Începea astfel marea închidere a arhipelagului în fața restului lumii. Din 1641 și până în 1853, data sosirii americanilor în insule, singura fereastră spre lume a japonezilor a fost comunitatea olandeză din Deshima.

Să privești lumea prin... ochii „capetelor roșii“

Marile descoperiri europene, culturale sau științifice, au pătruns pe pământul im-

perial doar prin perspectivă olandeză. Mult timp, niponii au crezut chiar că prietenii lor europeni ar reprezenta centrul continentului de proveniență. Centrul Lumii necunoscute și barbare.

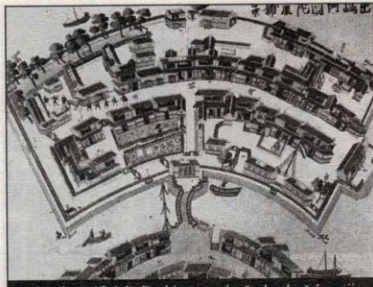
În mod ironic, chiar, în perioada descreșterii evidente a influenței comerciale a olandezilor în Europa – prima parte a secolului XVIII – și înlocuirii polului financiar Amsterdam cu de acum mult mai

renumita Londră, influența culturală olandeză pe pământ nipon sporea. Astfel cum, la sfârșitul secolului XV, portugheza devenise limba comerțului, începând cu secolul XVIII ea fusese uitată sau înlocuită aici cu olandeza. În a doua jumătate a acestui veac, un nou termen face carieră în insulele japoneze: *rangaku* – sau „olandologia“ – cucerește lumea intelectuală niponă. Numeroși tineri încep să se specializeze în noul domeniu, studiind prin intermediul lui medicina, astronomia, matematica, botanica, geografia, în sfârșit, toate științele lumii occidentale.

Printre acești *rangakusha*, „olandologi“, s-au numărat și importanți oameni de cultură ai viitoarei Japonii. Unul dintre ei, Fukuzawa Yukichi, a devenit întemeietorul Universității Keio, una dintre cele mai prestigioase și influente universități particulare din Japonia de astăzi.

Începând cu sfârșitul secolului XVIII, mica comunitate olandeză din Deshima devenise o atracție turistică.

Numeroși vizitatori se înghesuiau să zărească, măcar pentru câteva secunde, un „cap roșu“ ce locuia pe micuța insulă. Vânzătorii de suveniruri au profitat din plin de noua modă și au început să comercializeze picturi pe lemn reprezentându-i pe olandezi și mărețele lor vase ce umpleau golful Nagasaki.



Insula artificială Deshima, enclavă olandeză în anii izolării Japoniei (desen de M. Titsingh, 1823)

Fără călcăie, dar mai deștepti decât... oamenii

Chiar dacă prieteni, olandezii rămân, în ochii japonezilor, tot barbari. Poveștile legate de mentalitate, înfățișarea sau chiar obiceiurile acestora fascinau mințile autohtonilor. Astfel, mulți credeau că olandezii nu trăiesc mai mult de 25 de ani; că au ochi de... câine, iar picioarele nu le sunt „dotate“ cu călcăie, de aceea ei erau nevoiți să poarte ciutadele încălțări de lemn. Și despre capacitățile sexuale ale olandezilor circulau numeroase legende. La baza lor stătea, probabil, numărul însemnat de prostituate ce vizita comunitatea din Deshima sau porturile, la sosirea navelor europene, dar și multitudinea de copii, născuți în zona Nagasaki, cu trăsături europene și, se spunea, fără... călcăie.

Oricât au încercat unii intelectuali niponi, pionieri ai occidentalizării statului și mentalității, să dărâme asemenea greșite concepții, eforturile s-au dovedit zadarnice. Uneori nici ironia nu mai

era gustată de locuitorii insulelor nipone. Cum a fost cazul răspunsului artistului Shiba Kokan (1747?-1810). Întrebat de ce olandezii, care se aseamănă atât de mult cu lumea animală, îi întrec pe japonezi în atât de multe domenii, a replicat sec: „Se pare că ființele umane nu sunt la fel de deștepte ca animalele!“

Și pentru europeni, japonezii au rămas mult timp o adevărată enigmă. Unii dintre cei veniți cu echipajele Companiei Olandeze a Indiilor Orientale au încercat însă să dezlege misterul civilizației atât de ciudate cu care intrau în contact. Printre ei, și chirurgul neamț Englebert Kaempfer, autorul, în secolul XVII, al unei *Istории a Japoniei*, lucrare ce a rămas mult timp ca standard pentru înțelegerea poporului insular. Dar cel mai cunoscut om de știință adus de Compania Olandeză a fost Philipp Franz von Siebold, naturalizat olandez, care și-a petrecut mai bine de cinci ani din viață în Japonia (1823-1829), pentru a preda medicina, fiica devenind prima femeie doctor din această țară. Colecția sa de obiecte etnografice a constituit, mai târziu, baza de plecare a

actualului Muzeu Național de Etnologie din Leiden, iar cartea *Nippon* (1832-1858) rămâne până astăzi un monumental studiu al culturii japoneze.

Legenda merge până într-acolo, încât și prima atestare a utilizării steagului nipon se pare că ar avea legătură cu... olandezii. Astfel, în 1855, William III, marele duce de Luxemburg (1849-1890), a decis să doneze un vas cu aburi

și vasele – *Soenbing* – japonezilor. În timpul ceremoniei, amiralul Fabius, în timp ce înălța stindardul olandez, a descoperit că japonezii nu aveau un steag național pregătit. Iar rapidul și ingeniosul olandez le-a oferit pe primul care îi stătea la îndemână. Nimeni nu știe exact ce fel de steag era; unii cercetători înclină spre varianta stindardului clanului Satsuma, cel care pe atunci încerca să preia puterea *shogun*-ului. Dar martorii oculari spun că drapelul care a fluturat deasupra navei oferite de olandezi reprezenta o minge roșie pe un câmp alb. Și așa a apărut – oare? – celebrul *hinomaru*, steagul care reprezintă astăzi Țara de la Soare Răsare!

Povestea întâlnirii celor două nații pare că sfidează timpurile, asemenea vasului pionier *De Liefde*, a cărui figurină emblematică de pe bompres – capul lui Erasmus – a fost găsit în 1926 într-un templu din nordul Tokio-ului. Confundat la început cu un Buddha, s-a descoperit mai apoi că nu reprezenta altceva decât figurina ce ornase altădată nava ce a deschis drumul olandezilor în Țara Soarelui Răsare, navă numită anterior și *Erasmus*. ■



Enigme ale istoriei

Într-un articol publicat de Magazin istoric, nr. 8/1986, a fost abordat episodul sinuciderii diplomatului german, cu o schiță biografică a acestuia. Bazându-mă pe surse scoase la lumină în ultimii ani, m-am decis să revin asupra subiectului, cu intenția de a preciza mai bine motivele care l-au determinat pe Killinger să ia o asemenea hotărâre.

DE CE S-A SINUCIS KILLINGER?

NICOLAE JURCA

Ministrul Germaniei la București, Manfred Freiherr von Killinger, sosise la post la 24 ianuarie 1941. Antonescu zdrobise rebeliunea legionară și era stăpân pe situație. Diplomatul nu-i mai putuse fi de nici un folos, deși el primise instrucțiuni anume din partea lui Hitler să-l ajute.

Raporturile cu conducătorul statului român n-au fost nici odată cordiale. „Ce greu este să lucrezi cu mareșalul“, avea să-i declare el lui Gheorghe Barbul, colaborator apropiat al lui Antonescu, și continuase premonitory: „Și când mă gândesc că până la sfârșit eu o să fiu țapul ispășitor pentru toate greutățile“. În viziunea lui, vină o purtau alții: „Am eșuat în tentativa noastră de a ne face iubii [în România]. Ar fi trebuit să ne facem temuți, ca în alte părți“.

Neșcolit, comod și plietisit

Relațiile lui Killinger cu cel care gira și funcția de ministru al Afacerilor Străine, Mihai Antonescu, au fost dominate de suspiciune și neîncredere. Îl privea cu dispreț și nu scăpa prilejul să-l ironizeze.

Eșecul misiunii lui Killinger s-a datorat mai multor factori, între care raporturile tensionate cu SS, lipsa de respect cu care îl trata ministrul său Joachim von Ribbentrop. Dar cel mai greu a cântărit incapacitatea sa. Diplomat improvizat, neșcolit, nu avea abilitatea și tactul necesare în stabilirea contactelor și relațiilor cu diplomații acreditați la București și cu cercurile mondene care, în capitala României, se aflau la mare preț.

În memoriile lui Rolf Pusch, alt diplomat german, sugestiv intitulate *Trei ani frumoși la București (1937-1940)*, există un pasaj semnificativ: „Având în vedere natura românilor, de popor petrecăreț și vesel, totuși la București, mai mult decât în oricare alt post diplomatic, viața mondenă juca un rol deosebit. Această situație avea dezavantajul că diplomatul era zi și noapte în serviciu. Inconvenientul era însă compensat prin avantajul că aceste contacte de societate au condus în multe cazuri la legarea unor relații de prietenie cu românii sau cu membrii corpului diplomatic. Câte o manifestare oficială de seară – dineu sau serată – își găsea continuarea până la ore târzii într-un bar bucureștean, de exemplu la Melody, care era frecventat cu plăcere, sau, vara, într-un local

de dans pe Șoseaua Kiseleff. Și la acestea nu rareori luau parte și șefi de misiuni încărunțiți în onoruri care, la fel ca tinerii diplomați, dansau cu entuziasm pe ritmurile îndrăgătitului pe atunci *Lambert Walkt* [slagăr la modă].“

Nemulțumit cu situația, Killinger îi ceruse lui Ribbentrop să-l transfere. Răspunsul fusese însă categoric: o plecare ar fi interpretată ca o dezerțare. Și Killinger rămăsese la București.

A rămas, dar a fost complet depășit de situație. Amintim că în dimineața zilei de 23 august 1944, când prim-consilierul Legației, Gerhard Stelzer, l-a informat despre zvonurile care circulau în legătură cu un posibil complot împotriva marelui, Killinger s-a rezumat să comenteze: „Lumea ar trebui să aibă mai multă încredere“. (Informația sosise totuși la Stelzer pe canalul ofiterului cu informațiile din cadrul Misiunii militare germane în România.)

În aceeași zi de 23 august, Gheorghe Barbul i-a făcut o vizită lui Killinger. Ministrul german l-a întrebat dacă știa ceva despre o pretinsă lovitură de stat organizată de rege. La răspunsul acestuia că nu putea fi vorba decât despre zvonuri lansate de „strategi de cafe-

nea“, Killinger a comentat ușor plictisit: „Am obosit să le tot înregistrez [zvonurile] și să le tot comunic la Berlin, pentru ca apoi să le dezminț“.

Toate acestea se întâmplau în timp ce la Palat cei doi Antonești erau arestați. După plecarea lui Barbul, liniștit, Killinger pornise spre Săftica, fugind din Bucureștiul lovit de caniculă.

Poate fi bănuie de lipsă de loialitate față de statul și regimul care îl acreditaseră la București? Credem mai degrabă că a fost și el victima încrederii totale în Antonescu și în capacitatea acestuia de a stăpâni situația din România, sentiment transmis și lui Hitler. Contribuise și faptul că repetele știri și zvonuri care circulaseră până atunci nu fuseseră confirmate, ceea ce îi întărise convingerea că „în România nici o frunză nu se mișcă fără știrea sa“.

Derută paralizantă

În seara zilei de 23 august, Killinger sosise la Legație după căderea întunericului. Informații despre situație, el a comunicat-o, telefonic, mai întâi Ministerului de Externe german, promițând că îl va

înștiința imediat și pe Hitler. Dar cum legăturile telefonice i-au fost întrerupte, ultima convorbire a avut loc în jurul orei 20. A efectuat-o generalul Gerstenberg din biroul său, de față fiind și Killinger. La celălalt capăt al firului se afla generalul Werner Kriepe, șeful Statului Major al Luftwaffe, căruia i s-a sugerat bombardarea și ocuparea Bucureștilor. Propunerea a fost acceptată și de Hitler, care mai târziu, a dat ordinul de rigoare.

La insistențele generalilor și diplomaților prezenți în sediul Legației, Killinger s-a decis să meargă la Palat. Însoțit de Gerhard Stelzer, el a aflat de la rege că guvernul Antonescu fusese demis și că România era hotărâtă să iasă din război.

Deși sceptic, Killinger își asumase condițiile referitoare la o retragere pașnică a germanilor. Dar oferta românilor a provocat puternice controverse în tabăra generalilor germani aflați la Legație, izolați de trupele lor. Un lucru este cert: în jurul lui Gerstenberg s-a conturat o altă linie, care considera că răzgul acordat de noile autorități române trebuia folosit pentru pregătirea represaliilor. Ceea ce s-a și întâmplat. La miezul nopții a fost transmis, prin generalul Wenk de la OKW, ordinul lui Hitler „de a doborî puciul, a captura pe rege și camarila de la Palat și de a constitui un nou guvern în frunte cu un general filo-german, în caz că mareșalul Antonescu nu mai e de găsit“.

A doua zi, după încercarea neizbutită a germanilor de a pătrunde în oraș prin forță și declanșarea bombardamentelor asupra Bucureștilor, starea de război cu Germania a



Clădirea Universității bucureștene...



Baterie antiaeriană românească la podul Băneasa

fost confirmată de guvernul român printr-o declarație oficială difuzată prin radio la orele 15, și publicată în presa din 25 august. Până în seara următoare, 26 august, capitala României a fost curățată de trupele germane. Singurul loc unde se mai afla un număr apreciabil de civili și militari germani era sediul Legației din Calea Victoriei, căreia, până în 2 septembrie 1944, i s-a respectat dreptul de extrateritorialitate.

Un „gest absurd“

Cu excepția consilierului și referentului pentru probleme economice, dr. Henrik Klugkist, și a secretarului de Legație dr. Reinhold Schober –, care au plecat cu arhiva, toți ceilalți membri ai Legației germane s-au hotărât să rămână pe loc. Unul dintre ultimele gesturi ale lui Killinger, apreciat ca absurd chiar de colaboratorii săi cei mai apropiați, a fost încercarea de a organiza o apărare a sediului Legației cu cele 25 pistoale-mitralieră existente. Generalul Hansen a dat însă „ordin sever“, interzicând personalului folosirea armelor de foc, pentru a evita contramăsurile din partea autorităților române.

Cei mai activi s-au dovedit Karl Clodius (încă înainte de evenimintele din 23 august devenise un fel de „super ministru“ peste Killinger) și prim-consilierul Gerhard Stelzer, care s-au ocupat de unele probleme ale Legației și au mai avut raporturi cu noile autorități române. Aspectele militare le-a gestionat generalul Erik Hansen, dar, izolat cum era în sediul Legației, nu mai putea da ordine. Era puternic afectat și de faptul că generalii Jodl, Friessner și Gerstenberg întreprinseseră acțiuni militare, fără să țină seama de recomandările sale.

În noaptea de 31 august spre 1 septembrie, polițiștii români

care făcuseră paza Legației germane au fost retrași și înlocuiți cu civili înarmați, purtând căști germane de oțel, cu inscripția P, adică făcând parte din gărzile comuniste conduse de Emil Bodnăraș.

În zorii zilei de 2 septembrie 1944, ministrul de Interne, generalul Aurel Aldea (*Magazin istoric*, nr. 8/1996) și prefectul Poliției Capitalei au sosit la Legația germană cu ordinul de evacuare la Liceul „Mihai Viteazul“ a tuturor persoanelor aflate acolo. Rememorând ultimele secvențe din viața Legației germane, generalul Hansen consemnează: „În zorii acelei zile [2 septembrie] m-am trezit speriat de cele două împușcături [din camera de alături] și imediat după aceea a intrat un domn în civil cu banderolă – probabil Bodnăraș însuși – în camera mea și mi-a arătat cele două cadavre“ (al lui Killinger și al secretarei sale Hella Petersen).

Prim-consilierul Stelzer scrie: „În dimineața zilei de 2 septembrie a apărut în fața casei o echipă de tineri comuniști, al căror conducător, Bodnăraș, a discutat cu Killinger, în prezența lui Clodius, despre mutarea în



...și Calea Victoriei, în urma bombardamentelor germane

clădirea pusă la dispoziție de guvernul român pentru [personalul din] Legație. Mutarea trebuia să aibă loc urgent. Imediat după această discuție, acesta [Killing] s-a dus în vestibulul de lângă camera sa de lucru; încăperea era ocupată de un lanț de comuniști, astfel încât, bineînțeles, nimeni n-o putea părăsi. Acesta a fost probabil ultimul impuls pentru decizia lui Killing de a se sinucide.“

Că a fost o acțiune premeditată rezultă tot din mărturia lui Stelzer, care afirmă că fostul ministru german îi declara, de față fiind și un ofițer român: „Mi-aș fi tras de mult un glonte în cap, dacă n-aș fi avut mereu speranța că pot face ceva aici pentru oamenii mei“. Hella Petersen afirmase la rândul ei că nu va părăsi vie sediul Legației.

La 1 septembrie, în cursul ultimei convorbiri cu Stelzer, Killing condamna atitudinea unor oameni ca generalul Walther von Seydlitz care, prizonier fiind, formase în U.R.S.S. „Uniunea ofițerilor germani“, susținând încetarea războiului. El dezavuase și acțiunea ofițerilor germani care se refugiaseră la Legație,

având însă cuvinte de apreciere pentru Gerstenberg.

De teamă

Îmbarcați în autobuze, cei prezenți la Legație au fost transportați la Liceul „Mihai Viteazul“, de unde, după triere, au luat drumul lagărelor.

Și totuși, de ce s-a sinucis Killing?

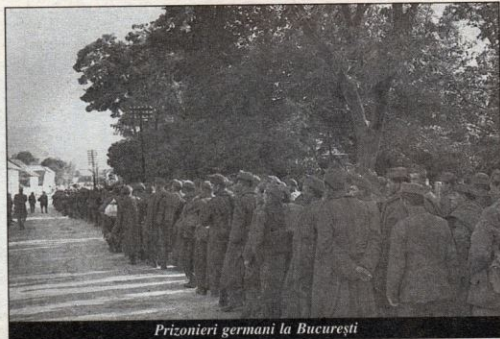
Cu excepția prim-consilierului Gerhard Stelzer, toți cei care au fost de față au consemnat evenimentul, fără a face referiri la motivele care l-au determinat să-și pună capăt zilelor. În memoriile sale (apărute și în limba română în 2001, într-o culegere îngrijită de Cristian Scarlat, sub titlul *Diplomați germani la București, 1937-1944*), Gerhard Stelzer consemnează: „Imediat după moartea ministrului m-am dus la locuința [camera] acestuia, unde am întâlnit un colonel sovietic care discuta foarte aprins cu Bodnăraș... Din discuția care se purta în limba rusă am putut să-mi dau seama că reprezentantul sovietic era foarte nemulțumit că nu l-a prins viu pe ministru.“

În 2 septembrie, spre seară, paza prizonierilor de la Liceul

„Mihai Viteazul“ a fost preluată de sovietici, care imediat au început interogatoriile și apoi arestarea unor înalți funcționari diplomați și militari (K. Clodius, G. Stelzer, E. Hansen, K. Spalke, W. Tillesen). Îndată după arestare, a apărut un ofițer de stat major sovietic, care vorbea limba germană și cunoștea cu exactitate datele personale ale prizonierilor. „Interesant a fost apoi – notează Stelzer – că acest ofițer sovietic l-a indicat categoric pe ministrul von Killing ca ucigaș al lui Karl Liebknecht și al Rosei Luxemburg. Prin aceasta se și explică probabil marea interes pe care sovieticii îl manifestaseră față de persoana sa.“

Teza potrivit căreia Killing ar fi avut un rol important în asasinarea celor doi fruntași comuniști germani în 1919 a fost reluată și în perioada prizonieratului din U.R.S.S., ceea ce l-a determinat pe Stelzer să afirme: „Dacă guvernul sovietic ar fi reușit să-l prindă viu pe von Killing, ar fi știut să profite de această acuzație și i-ar fi înscenat un proces.“

Așadar, teama de a nu cădea în mâna sovieticilor a reprezentat principalul motiv care l-a împins pe Killing să se sinucidă. Pe de altă parte, nici perspectiva revenirii lui la Berlin, dacă ar fi fost posibilă, nu era o soluție, după ce își dovedise incapacitatea de a gestiona evenimentele de la București. În astfel de circumstanțe, când se află într-o menhină din care nu mai vâd o soluție de ieșire, oamenii recurg, de regulă, la suicid. A făcut-o și Killing, la 2 septembrie 1944. ■



Prizonieri germani la București

CE VĂ TREBUIE SOVROM? NU ȘTIȚI SĂ PRINDEȚI PEȘTE?

Acordul de colaborare economică și de livrare reciprocă de mărfuri între România și U.R.S.S., semnat la Moscova la 8 mai 1945, a deschis calea înființării societăților mixte româno-sovietice – sovromuri (Magazin istoric, nr. 2/2003).

Documentele de arhivă ne arată că autoritățile comuniste de la București au manifestat uneori opoziție față de aceste instituții de exploatare colonială, prezentate în formule demagogice drept o formă de cooperare economică.

FLORIAN BANU

La începutul anului 1948, Gheorghe Gheorghiu-Dej, la acea dată ministru al Economiei Naționale, în urma analizării activității Pescăriilor Statului, a hotărât reorganizarea lor. El a dat „indicații pe linie de partid” ca un număr de pescari din zona Dunării să fie convocați la minister împreună cu un grup de ingineri, tehnicieni și economiști.

După această ședință, a fost luată decizia să se înființeze societatea de stat „Rompescaria”. Aceasta și-a început activitatea în martie 1948, preluând și o datorie de zece milioane lei de la Pescăriile Statului. De asemenea, a contractat la Banca Națională un credit de 200 milioane lei.

Într-un timp relativ scurt, de două-trei luni, pe piața românească a apărut o abundență de pește, iar noua societate și-a plătit atât datoria moștenită, cât și creditul contractat.

Aceste semne de prosperitate au atras atenția sovieticilor. Ca urmare, o delegație sovietică s-a prezentat la „Rompescaria”, cu propunerea de a înființa o societate mixtă româno-sovietică, pentru care aveau chiar și un nume: „Sovrompește”.

Partea română a primit cu reticență propunerea, dar tratativele au fost demarate. După săptămâni întregi de discuții asupra organizării și dotării noii societăți nu reieșea nici un spor esențial de producție sau

vreun alt avantaj pe care partea română să nu-l fi putut obține și singură.

În fața presiunilor sovietice, reprezentanții „Rompescaria” au apelat la sprijinul Ministerului Economiei Naționale. Au urmat discuții îndelungi, în cursul cărora poziția românească era susținută de Miron Dumitru, subsecretar de stat în Ministerul Economiei Naționale. Sovieticii și-au continuat insistențele pe un ton din ce în ce mai ferm. Exasperată, delegația română a adus la cunoștință cererile sovietice lui Ion Gheorghe Maurer, ministru adjunct la Ministerul Economiei Naționale. Reacția acestuia a fost violentă, apostrofându-i pe cei de la „Rompescaria”: „Ce vă trebuie

sovrom? Nu știți să prindeți pește?”¹, după care a sistat discuțiile.

Gheorghe Hossu, unul dintre participanții la negocieri din partea „Rompescaria”, își amintea în 1963 despre dezno-dământul tentativei de a învăța pescuitul de la sovietici: „Ce a urmat și cu cine a vorbit tov. Maurer, nu știu, însă nu a mai venit nimeni pentru înființarea «Sovrompeștelui». După ani de zile am aflat de la inginerul Panghiaț, care a fost folosit în timpul discuțiilor atât ca tehnician, cât și ca traducător, că [Maurer] a fost chemat la C.S.P. și i s-a cerut să arate cum a fost sabotată înființarea «Sovrompeștelui».”

Desigur că Gheorghe Maurer, oricât de mult ar fi dorit să se opună inițiativei sovietice, nu putea întreprinde un astfel

Aritmetica ce stătea la baza unui sovrom era una simplă și eficientă: noi puneam totul și ei luau jumătate

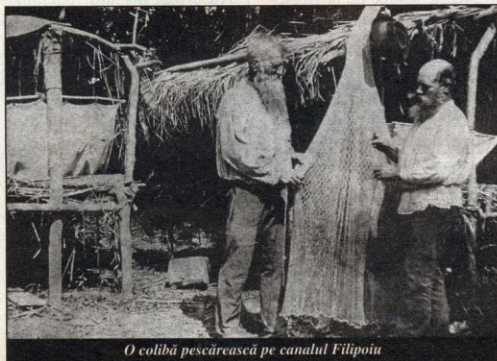
de act fără acordul și susținerea lui Gheorghiu-Dej. Existența acestei susțineri ne-o dovedește o discuție purtată de Dej în cursul vizitei făcute la 7-8 aprilie 1964 de John Gollan, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist din Anglia. Dej a amintit despre fosta colaborare româno-sovietică: „Noi am avut experiența cu întreprinderile comune cu capitaliștii și am avut experiența cu Uniunea Sovietică. Aici numai Patriarhia nu era sovrom, încolo totul era sovrom. Inițiativa țării nu exista [...] Au mers atât de departe, încât au pus chestiunea și au obținut să creeze

asa-numite societăți mixte româno-sovietice, fără să aducă nici un fel de capital. Spuneau: să-mi dați în chirie, în arendă. Și așa aveam sute de întreprinderi date în arendă. Devenisem niște rentieri, numai că nu puteam să mergem la Paris să ne distrăm, să jucăm la curse de cai, cum făceau moșierii români înainte.

Dacă nu ieșea beneficiu – și cea mai mare parte din întreprinderi nu dădeau beneficiu, era un nivel foarte scăzut –, trebuia să luăm din buget, să luăm impozite directe sau indirecte și să alocăm o parte din buget pentru a acoperi pierderile, pentru a da beneficiu, cum scria în Convenție. Și această sumă dacă era 100, 50 luai dumeata și 50 rămânea la noi. Luam dintr-un buzunar 100 de lei, de la populație, o puneam aici, spuneam că este beneficiu, îi dădeam partenerului 50, luam 50 și îl puneam dincoace. Adică transformam 100 în 50. Era o afacere bună. Poporul nu știa asta. Și trebuia încă să lăudăm aceste întreprinderi, să spunem în presă ce fericire ș.a.m.d.”

Referindu-se la opoziția pe care a organizat-o în fața pretențiilor tot mai mari ale sovieticilor, Dej recunoștea că, adesea, în față era situat Ion Gheorghe Maurer: „Discutam cu unul Iatrov, venea la mine.

Învățătura marxist-leninistă dovedindu-se ineficientă, adjunctul lui Beria a făcut apel la vodcă rece, caldă și apoi la coniac



O colibă pescărească pe canalul Filipoiu



Canalul Vălcovului, canalul cherhanalelor

Când au văzut că eu nu simpatizez lucrurile acestea, au făcut în așa fel, încât să nu mai am de-a face cu asemenea domeniu de preocupare. Am spus: foarte bine, n-am să mă plâng, am destul de lucru, eu pot să mă duc la orice fel de muncă; dar tot venea la mine, vroia să aibă o anumită acoperire, măcar să-i cunoască părerea lui Dej [...] Au venit la mine și mi-au spus de un alt tovarăș: «Tovarășe Dej, de ce s-o fi opunând cutare la formarea acestor sovromuri și, în general, de ce o fi având această atitudine față de sovromuri?» Nu ziceau de mine, ci de un tovarăș al meu, spuneau de Maurer. Am spus: «Cine v-a spus asta? Dimpotrivă, Maurer, și acesta este adevărul, a stăruit să mă convingă că este foarte avantajos. [Afirmația era necesară discursului tocmai pentru exonerarea lui Maurer de orice răspundere – F.B.] Eu nu sunt de acord cu el, deci nu el mă influențează pe mine. Eu am părerea aceasta. Poate gândesc prost, dar consider că nu este just ce faceți. De ce aruncați asupra altuia?».

Evident, opoziția în fața pretențiilor sovietice nu era lipsită de pericole, indiferent de poziția pe care o ocupa cel care îndrăznește să iasă din front. Dej mărturisea că sovieticii nu s-au sfiit să-l supună unei adevărate anchete în privința opoziției manifestate în problema sovromurilor. „Ei au vrut să mă sperie pe mine [...] Au fost tovarășii de față. Ca la o anchetă am fost întrebat. A fost Merkuov, el se ocupa de problema aceasta, era adjunctul lui Beria. Mi-au dat vodcă, o noapte întreagă au stat cu mine. Au văzut că treaz n-o scot la capăt, mi-au dat vodcă; mi-au dat și vodcă caldă și vodcă rece și coniac. Am spus: vreți să mă îmbătați? Îmbătați-mă, dar mai al dracului voi susține că nu aveți dreptate. Așa o comedie a fost. Am spus: eu sunt acela, nu arătați cu degetul în altă parte, pentru că așa nu este cinstit.”

Dincolo de posibilele exagerări in-

rente unei rememorări, mai ales în contextul Declarației din aprilie 1964, rămâne realitatea opoziției constante a unora dintre liderii de la București în fața pretențiilor Uniunii Sovietice. De îndată ce consolidarea puterii în plan intern a permis-o, prin lichidarea opoziției democratice și eliminarea „facțiunii antipartinice”, tonul conducerii de la București în relația cu Moscova a cunoscut o schimbare radicală. De la mica victorie a neînființării „Sovrompeștelui” în 1948 până la eliminarea definitivă a acestei forme de „colaborare” a mai fost nevoie de opt ani de discuții, mai mult sau mai puțin diplomatice. Desființarea, în 1956, a ultimelor sovromuri (Sovrompetrol, Sovromtransport și Sovromquart) a reprezentat un prim pas pe calea distanțării față de Moscova și de conturare a unui drum propriu, românesc, de dezvoltare. Din nefericire însă, drumul s-a dovedit în final o fundătură. ■

editura

L
LUCMAN

Prin această carte-eveniment, cititorului i se dezvăluie personalitatea lui Saddam Hussein într-o lumină nouă, aceea a autenticității unui auto-portret

Adresa: Al I. Cuza, nr. 1, sector 1, București

Tel.: 315.39.96; Fax: 315.39.97

E-mail: comenzi@lucman.ro

Vă recomandă

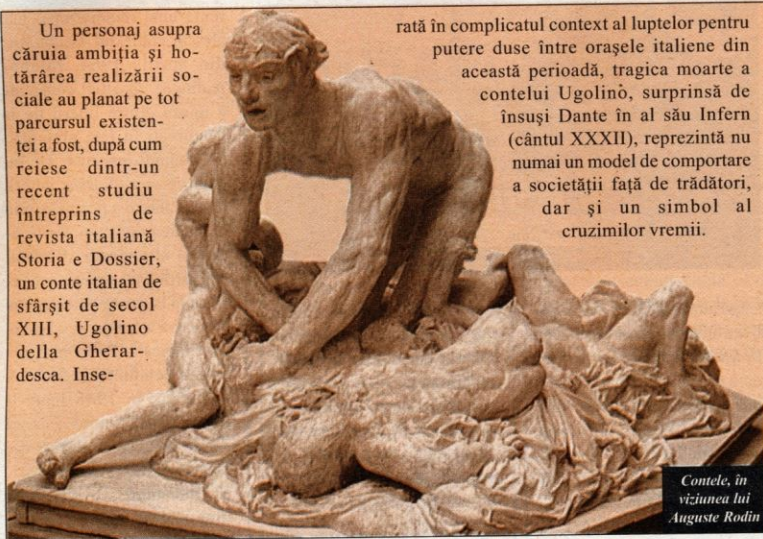
ZABIBA ȘI REGELE

Zabiba și regele



Un personaj asupra căruia ambiția și hotrărea realizării sociale au planat pe tot parcursul existenței a fost, după cum reiese dintr-un recent studiu întreprins de revista italiană *Storia e Dossier*, un conte italian de sfârșit de secol XIII, Ugolino della Gherardesca. Inse-

rată în complicatul context al luptelor pentru putere duse între orașele italiene din această perioadă, tragica moarte a contelui Ugolinò, surprinsă de însuși Dante în al său *Infern* (cântul XXXII), reprezintă nu numai un model de comportare a societății față de trădători, dar și un simbol al cruzimilor vremii.



Contele, în viziunea lui Auguste Rodin

CONTELE UGOLINO, TRĂDĂTORUL TRĂDAT

Dar mai întâi să recreăm atmosfera în care avea loc tragedia contelui italian. Ne aflăm în Pisa în anii sfârșitului de secol XIII, în pline lupte dintre republici scindate între facțiunile ghibeline, susținătoare ale împăraților germani în conflictul iscat împotriva papei, și cele guelfe. În mod tradițional aparținând primei tabere, orașul începuse în 1282 războiul contra genovezilor, pentru a câștiga supremația maritimă. Conflictul dintre cele două urbe nu mai privea lupta facțiunilor, ci o rivalitate mult mai veche, care aducea acum

oameni din ambele tabere să apere aceleași principii și baricade. În acest tulbure context, guelful Ugolino della Gherardesca, fiul lui Guelfo I della Gherardesca, conte de Donoratico, a fost investit de către Consiliul orașului ca general al armatei, în balanța alegerii cântărind poate și abilitățile sale militare, dar și înțelepciunea de care dăduse dovadă ca cetățean de frunte al comunității.

Când doi se ceartă...

Confruntarea dintre cele două republici, cu consecințe

dramatice pentru ambele părți, a atins punctul maxim în bătălia de la Meloria, din 6 august 1284. Acum Pisa a trebuit să se recunoască învinsă, plecând capul pe câmpul de luptă și oferind Genovei nu mai puțin de 10.000 de prizonieri, mare parte vlăstare de vază ale comunității pisane (printre care și contele Bonifazio di Gherardo di Donoratico, membru al clanului Della Gherardesca).

Dar Genova nu s-a mulțumit numai cu victoria armată, ci a început și negocierile pentru formarea unei Ligi a orașelor guelfe

Chipuri uitate

Mașinațiunile politice, intrigile, concesiile, micile sau mai marile trădări au făcut parte dintotdeauna din recuzita căutătorilor de succes cu orice preț. Înțelepciunea populară nu le-a putut trece cu vederea, ele rămânând pe post de principii stabile grație proverbelor care au traversat istoria. „Capul plecat, sabia nu-l taie”, „Fă-te frate cu dracul până treci puntea”. Sunt numai câteva exemple ale largheții cu care s-a înțeles, de-a lungul timpului, confecționarea unei cariere.

Principele lui Niccolo Machiavelli poate sta, apoi, mărturie a cvasi-inexistenței de limite în dura luptă a impunerii pe scara ierarhică a societății. Titlul, gloria, banul – iată tot atâtea motive pentru care merita să înduri orice și să nu te uiți niciodată în urmă. Literatura este plină de exemple, iar istoria – mai mult sau mai puțin îndepărtată – poate sta oricând mărturie pentru veridicitatea celor relatate de pana scriitoricească.

Trădarea a fascinat cel mai mult.



din regiune, cu interese certe în slăbirea potenței republicii pisane – Florența, Luccă, Siena, Pistoia, Prato și Volterra. Iar ca lovitură de grație, Genova neagă și dreptul Pisei de a-și răscum-păra prizonierii.

Aflând câte ceva despre aceste manevre tactice ale Genovei, Consiliul General al Pisei, terorizat, se hotărăște să îl numească în fruntea sa pe guelful conte Ugolino, acceptându-i, astfel, fără nici un fel de amendamente, programul de revigorare propus, bazat pe încheierea unui pact cu Genova și o pace directă cu orașele guelfe din Toscana. Alături de acestea, Ugolino mai cerea schimbarea guvernului, îndepărtarea de la afacerile publice a familiilor prestigioase ale

vechii orânduirii și cedarea unor castele, foste posesiuni pisane, în favoarea republicilor Florența și Lucca.

Pentru Ugolino se profila momentul sublim de glorie. Exemplul primului senior Visconti, ce cucerise, grație abilității, spre 1277, Milano, îi sta călăuzitor în minte. Trebuia să reușească și el, cu orice preț, să preia puterea absolută în Pisa.

Iar cum prima posibilă piedică, cea a disensiunilor cu vecinii, părea de acum îndepărtată, contele putea spera să se dedice întru-totul operării de transformări importante în statutul cetății. Însă un alt personaj își face intrarea în scenă. Era tocmai nepotul lui Ugolino, Nino Visconti, care, în urma morții părintelui său, devenise

conducătorul legitim al facțiunii guelfe din Pisa. Un contracandidat foarte puternic i se interpunea ascensiunii...

Un an mai târziu, în 1285, Consiliul General, luând știre de noua situație, împarte funcția supremă între cei doi. După cum era de la sine înțeles, coabitarea la conducerea Pisei nu era deloc agreeată de nici unul dintre personaje. Iar signoria celor doi a durat câțiva ani, până în momentul în care o coaliție a marilor familii, constituită în jurul celei ghibeline a Ubaldinilor – cu nimic mai prejos decât Della Gherardesca prin faimă, bogăție și putere – a început să arate din ce în ce mai mare interes față de conducerea republicii.

Printre noii interesați de putere se afla și proaspătul numit, de către papa Nicolae III, arhiepiscop al urbei, Ruggieri degli Ubaldini, fostul arhidiacon al Bisericii metropolitane din Bologna și nepotul cardinalului Ottaviano.

Slujitorul Bisericii a descoperit curând în rivalitatea evidentă dintre Ugolino și nepotul său posibilitatea propriiei măririi. Vorba proverbului – „când doi se ceartă, al treilea câștigă”, respectiv tabăra ghibelină, care putea să recâștige puterea asupra Pisei, manevrând, cu mare abilitate, cărțile și contextul.

Plătind cu viața

Văzând că era imposibil să își învingă ruda prin puterile personale, Ugolino se vede nevoit să încheie o alianță cu reprezentantul taberei adverse, Ruggieri degli Ubaldini, oferindu-i acestuia guvernarea republicii. Și pentru a se apăra de posibilele repercusiuni, Ugolino a hotărât să se îndepărteze, pentru scurt timp, din Pisa, imediat după semnarea alianței trădătoare. „Dar socoteala din târg...” nu se prea potrivea cu planurile lui Ruggieri. Arhiepiscopul, rămas singur în orașul în care se răs-pândise vestea prinderii lui

*Afla-vei deci că-s contele-Ugolino
și-acesta-aici cu care mintea-mi pui
Ruggieri fu, episcop mare-n cin.
Că prin minciună, la porunca lui
am fost închis, deși-i dădeam crezare,
și-apoi răpus, e de prisos să-ți spu;
dar cât de cruntă moartea la-nchisoare
n-ai cum să știi, căci nu ți-a fost vădită:
ascultă dar de ce-l urăsc atare [...]]
Și-atunci din turlă auzii bătând
piroane jos, în porțile închise
și-n ochi feciorii mi-i privii la rând.
Eu nu plângeam: durerea mă-împietrise;
dar ei plâneau și Anselmuccio-al meu:
„De ce taci, tată, și te uiți?” îmi zise.
(...) Ah, Pisă, Pisă, leagăn al rușinii
din mândra țară unde „și” răsună
de nu se-ndeamnă-a te stărpi vecinii...*

(Dante, *Divina Comedie*, Infernul,
Cântul XXXIII, traducere de Eta Boeriu)

Nino Visconti, descoperă că nu mai întâmpină nici un fel de piedică în atingerea propriului țel: guvernarea de unul singur a Pisei. Astfel că porțile cetății au fost închise, împiedicându-l pe trădatul, de acum, Ugolino să se reîntoarcă la „borcanul cu miere”. Diabolic, planul părea că funcționase perfect.

Iar la 30 iunie 1288, contele, după cum i se ordonase de către noii conducători, intră, temător, în oraș, în fruntea unei mici trupe de soldați. Ugolino înțelesese de acum planurile arhiepiscopului. Și nu mai putea accepta suprema concesie: guvernarea alături de Ruggieri. Aliat cu reprezentanții altor potente familii pisane, arhiepiscopul îi capturează pe Ugolino și pe familia acestuia, acuzându-i de trădare de... patrie.

Cei cinci nefericiți (Ugolino, cei doi copii ai săi – Gaddo și Ugucione – și, respectiv, nepoții din partea fiului său Guelfo II – Brigato și Anselmuccio) au fost închiși între zidurile vestitului „Turn al foamei”, situat în fosta Piață a Celor Șapte Drumuri, astăzi Piața Cavalerilor. Iar aproape un an de zile, din iulie 1288 și până în martie 1289, nu au fost luate nici un fel de măsuri împotriva celor condamnați de înaltă trădare. Dar vestea că membrii clanului lui Ugolino

fuseseră încarcerați a stârnit multă valvă în cetățile guelfe din regiunea Toscanei, mulți încitând la punerea mâinilor pe arme și ridicarea la luptă împotriva noii puteri din Pisa. În aceste condiții, într-o zi de mai a anului 1289, Consiliul General, cu acordul tacit al arhiepiscopului Ruggieri, a hotărât închiderea porții de acces în turn și aruncarea cheii în apele râului Arno, după ce, în prealabil, li se luase prizonierilor orice mijloc de supraviețuire. În scurt timp, Ugolino și cei patru membri ai familiei sale au murit de foame, fără a li se acorda nici măcar ultima împărtășanie. Chiar și morți, pentru a fi îngropați, au fost scoși în mare secret, încă înălțuiți la mâini și la picioare.

În condițiile în care în acea epocă patria italiană nu însemna altceva decât o anume politică și tabără, condamnarea de trădare contra patriei nu pare foarte în acord cu adevărul istoric. Căci, cedând castele și alinându-se cu tabăra ghibelină adversă, Ugolino încercase, în afară de menținerea propriei puteri, să păstreze, oarecum, independența și revigorarea Pisei. Adevărata sa vină este, însă, aviditatea de putere. Pentru ea, contele italian era în stare să sacrifice orice, chiar și orașul natal și legăturile de familie.



Turnul foamei

Iar pentru ambiția fără limite, nu a fost singurul care a plătit cu prețul vieții, blestemul revărsându-se asupra întregii stirpe. Aceasta este drama pe care o surprinde atât de impresionant Dante – personajul care asistă neputincios la moartea celor apropiați. Astfel, Ugolino nu este numai prizonierul Turnului foamei (ce-și preia teribila denumire tocmai după acest tragic eveniment), ci și temnicerul propriului suflet chinuit de remușcări, fără putință de ajutor sau de mântuire. ■

Vegetarieni și diete

(Urmare din p. 64)

Cred că am uitat să spun că în prima mea călătorie la Boston, fiind opriți de lipsa vântului lângă Block Island, oamenii s-au apucat să pescuiască batog și au prins foarte mult. Până atunci, fusesem credincios hotărârii mele de a nu mânca deloc carne. Cum era și firesc și cu această ocazie, am considerat, împreună cu maestrul meu Tyron, pescuirea fiecărui pește drept o crimă neprovocată, atâta vreme cât nici unul din ei nu ne adusese, și nici n-ar fi putut s-o facă, vreo injurie care să îndreptățească acest măcel. Toate acestea păreau foarte bune. Dar cum eram un mare amator de pește, când l-au adus fierbinte în tigaie, mirosul delicios. Câtva timp am oscilat între principii și poftă, până când le-am pus de acord; iar când peștele a fost spintecat, am văzut că avea mai mulți pești mici în stomacul lui. Atunci mi-am spus: „Dacă voi vă mâncați unul pe altul, nu văd pentru ce nu am putea să vă mâncăm și noi“. Astfel am mâncat batog cu înfocare și am continuat să mâncăm împreună cu ceilalți oameni, revenind

numai din când în când, ocazional, la un regim vegetarian. E minunat de bine să fii o *fință rațională*, fiindcă ești în stare să găsești o rațiune oricărui lucru pe care ai poftă să-l faci [...]

Keimer (unul dintre camarazii lui B. Franklin în acea vreme) purta barba cât se putea de lungă, deoarece undeva în legea mozaică e scris: „Să nu-ți tai barba ta!“ De asemenea, ținea ziua a șaptea, Sabatul, și aceste două puncte erau esențiale. Mie îmi displăceau amândouă, dar am crezut că pot să le admit, el adoptând în schimb doctrina mea vegetariană. „Mă îndoiesc“, spunea el, „că voi suporta acest regim“. L-am asigurat că n-are să fie greu și că o să-i facă foarte bine. Era de obicei grozav de lacom și mi-am promis câteva diversțiuni care să-l facă să moară de foame pe jumătate. A convenit să încerce acest regim, dacă îi voi ține tovărășie. Am făcut așa și am ținut regimul trei luni. Hrana ne era preparată și adusă regulat de o femeie din vecinătate, care avea de la mine o listă de 40 de feluri de mâncare, pe care trebuia să ni le prepare în diferite zile și în care nu era nici pește, nici carne sau păsări. Această toană mi se potrivea de minune pe vremea aceea, din cauza ieftinității ei, deoarece nu ne costa mai mult de 18 penny pe fiecare, săptămânal. ■

Eveniment

„AJUTĂ-ȚI APROAPELE!“

În prezența Guvernatorului Băncii Naționale a României, domnul Mugur Isărescu, la Clubul acestei instituții din strada Doamnei a fost lansată oficial – marți, 8 aprilie 2003 – cea de a treia ediție a Concursului de cercetare istorică pentru tineret **ISTORIA MEA – EUSTORY** (*Magazin istoric*, nr. 3/2003).



Având ca temă *Ajută-ți aproapele. Solidaritate umană în comunități ieri și azi*, actuala ediție se desfășoară sub înaltul patronaj al domnului Ion Iliescu, Președintele României. Fundația „Noua Istorie“ este sprijinită în organizarea concursului de către Institutul de Cercetări Interdisciplinare Româno-Germane, Fundația Körber, Comisia Națională a României pentru UNESCO, Ministerul Educației și Cercetării, Banca Națională a României, precum și de revistele *Magazin istoric* și *Dosarele istoriei*.

Concursul își propune, ca și în celelalte 13 țări europene în care au loc concursuri de tip EUSTORY, stimularea interesului tinerilor pentru trecutul istoric, prin alegerea unor teme

de cercetare puțin atinse în predarea școlară a istoriei, și dezvoltarea atașamentului lor față de comunitatea locală din care fac parte.

„Nimic nu te împiedică să cercetezi istoria. Să găsești tu singur ceea ce nu afli din cărți. Să înveți cercetând – ne spun organizatorii în broșura concursului. [...] Nimic nu

te împiedică să faci istoria. Să fii independent. Să fii un cercetător. Acest lucru necesită însă, dincolo de reflecția intelectuală, proiecte concrete, o muncă bine definită și pasiunea de a o duce la bun sfârșit, implicare și consecvență. Ceea ce te poate determina să te angajezi într-o astfel de muncă independentă este o competiție.“

Cu acest prilej a fost lansat și volumul îngrijit de Mirela-Luminița Murgescu și Silvana Rachieru, *Copilăria și adolescența altădată. Tinerii de azi cercetează istoria de ieri*, în care sunt cuprinse selecții din lucrările premiate la prima ediție a concursului, care s-a desfășurat în anul 2000.

Mădălina GEAMBAȘU

PREZIOSI DIN NOU LA BUCUREȘTI

Prevenit asupra calităților artistice și valorii documentar-istorice ale lucrărilor expuse, am încercat totuși un sentiment de bucurioasă surpriză în ziua de 18 iunie, la deschiderea Expoziției „Preziosi în România. 135 de ani de la sosirea artistului în București“, găzduită de Muzeul Municipiului București. Coordonatorul manifestării, istoricul și criticul de artă dr. Adrian-Silvan Ionescu, autor al unui album cuprinzând lucrările lui Preziosi aflate în fondurile muzeului amintit, a ținut să precizeze că este pentru prima dată când Preziosi (*Magazin istoric*, nr. 4/2003) se bucură de o expoziție specială, gândită ca „un necesar act de restituire față de marcanta personalitate creatoare a autorului, cu atât mai mult cu cât, până la această dată, la noi nu s-a făcut o prezentare publică de amploare a operei maestrului maltez aflată în colecții muzeale de prestigiu“. În expoziție au fost prezentate și lucrări din fondurile Academiei Române, Muzeului Național de Artă al României, Muzeului Național Peleş, Muzeului Militar Național. Am reîntâlnit un oraș și o Românie privity de un artist sensibil față de o lume vie, interesantă.

M. ȘTEFAN

SINGURĂTATEA UNUI AMBASADOR DE CURSĂ LUNGĂ



La 18 noiembrie 1985, orele 11.45, avionul lui Gorbaciov a aterizat pe aeroportul din Geneva. A doua zi au început convorbirile cu președintele Ronald Reagan. Era a paisprezecea reuniune la nivel înalt la care participau liderii american și sovietic (începând cu cea de la Teheran, din 1943). Gorbaciov avea 54 de ani, Reagan, 74. Primul se afla la debutul funcției de șef de stat, celălalt era un veteran anticomunist și accepta pentru prima oară să discute cu căpetenia „Imperiului răului”. Dar amândoi credeau în puterea lor de a-i convinge pe alții și își puneau mari speranțe în discuțiile față în față.



Liderii american și sovietic față în față

De aceea au și hotărât să renunțe la caracterul oficial, formal, al întrevederii, scrie ambasadorul Anatoli Dobrinin. Prima lor întâlnire a avut loc la reședința președintelui american. Dimineața fiind rece, cu vânt dinspre lacul Geneva, liderul sovietic purta palton și căciulă de blană. Reagan a ieșit să-l întâmpine numai în costum. În fotografiile publicate în presă americană emană un aer energic, are un fizic viguros,

comparativ cu mult prea încotoșmănatul Gorbaciov. Diferența de vârstă nu se vede deloc. Din anturajul președintelui american, Dobrinin a aflat că și Reagan l-a așteptat pe Gorbaciov în palton și cu căciulă, dar când l-a văzut pe fereastră apropiindu-se, îmbrăcat ca de iarnă, și-a aruncat într-o secundă paltonul, ieșindu-i în întâmpinare oaspetelui. Instinctul și-a spus cuvântul. Gorbaciov s-a orientat și el din mers. La

vizita președintelui american la ambasada sovietică, l-a întâmpinat tot în talie.

Mihail și Ronnie

Apoi și-au făcut invitații reciproce în țările lor. La întoarcerea acasă, în avion, liderul sovietic i-a spus lui Dobrinin că Reagan i-s-a părut un tip rațional, abordabil, se putea discuta cu el, a fost chiar sincer când a vorbit despre Tratatul privind limitarea

armelor strategice (SALT). Iar președintele american a mărturisit consilierilor săi că noul lider sovietic este altceva decât tot ce dăduse Kremlinul până atunci. De la al doilea prânz luat împreună, el s-a sfătuit cu consilierii dacă nu e cazul să-și spună Mihail și Ronnie, dar, mai prudenți, aceștia i-au sugerat să mai aștepte. La 3 decembrie deja, Gorbaciov a primit o scrisoare scrisă de mână de către Reagan, în care îl invita oficial în S.U.A. în a doua parte a anului 1986. „Avem amândoi consilieri și experți, dar, în ultimă instanță, răspunderea pentru menținerea păcii și dezvoltarea colaborării stă pe umerii noștri – a subliniat Reagan. Popoarele noastre așteaptă de la noi să le conducem, alții în afara noastră nu pot face asta.“

La scurt timp, Shultz îi declara ambasadorului sovietic că, dacă înainte președintele său recepta tot ce venea de la Moscova drept pură propagandă și chiar o preocupare constantă de a confuziona Occidentul, acum, după discuțiile personale cu liderul sovietic, crede că acesta putea avea propriile-i convingeri, sincere chiar, ceea ce – s-a grăbit să adauge Shultz – nu e un pas de ignoranță în relația cu Reagan.

Pentru cele două popoare un semnal de luat în seamă a fost „schimbul“ de discursuri televizate din ziua de Anul Nou ale celor doi președinți. Inițiativa i-a aparținut lui Reagan, dar Gorbaciov a fost de acord imediat. Din punctul

lui de vedere era un gest simbolic: „imperialistului numărul unu“ i se permitea pentru prima oară să se adreseze direct poporului care trăia în „Imperiul răului“. Așadar, bariera psihologică din calea dialogului fusese depășită.



Eduard Șevardnadze

Fotografia strategică

La începutul lui martie anul următor, 1986, Dobrînin era la Moscova la Congresul XXVII al P.C.U.S., care avea să-i aducă o surpriză. La sfârșitul celor două săptămâni cât a durat reuniunea, se pregătea deja să se întorcă la Washington. Era ultima zi a congresului. În pauza dinaintea ședinței de alegere a Biroului politic și Secretariatului C.C., Dobrînin a ieșit să se plimbe puțin prin incinta Kremlinului și prin Piața Roșie, reușind să facă o

entorsă, din cauza pavajului din piatră cubică al pieței. A revenit schiopătând, cu numai zece minute înaintea reluării lucrărilor, și atunci a aflat de la un membru al gărzii lui Gorbaciov că îl căutau de o jumătate de oră, pentru că secretarul general voia să-i vorbească urgent.

De cum a intrat, Gorbaciov, fără nici o frază pregătitoare, l-a felicitat pentru faptul că „există părerea“ că trebuie propusă Plenarei C.C. candidatura sa la postul de secretar cu probleme externe și, în consecință, de șef al respectivei secții a C.C. Așadar, diplomatul afla că Gorbaciov avea alte planuri cu el. Plenara a aprobat imediat numirea. De altfel încă din 1985, Șevardnadze îl rugase să-i fie adjunct, să-l ajute la întâlnirile cu reprezentanții S.U.A., dar atunci Dobrînin îi răspunsese lui Gorbaciov personal, mulțumindu-i pentru încredere și refuzându-l. Munca în aparatul ministerului nu-l atrăgea, prefera să rămână ambasador.

De data asta însă, secretarul general îl luase repede, nu-l mai consultase. Iar la remarcă prospătului candidat că nu se pricepe la legăturile P.C.U.S. cu partidele comuniste și organizațiile de stânga din alte țări, liderul sovietic i-a tăiat-o scurt: „lasă că ai câțiva adjuncți experimentați, care știi demult ce au de făcut; să faci în continuare ce știi, iar tu o să te ocupi tot de politică externă“.



George Shultz

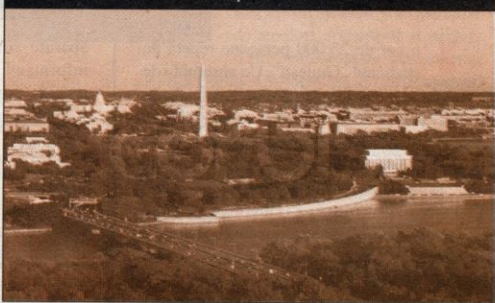
Așa s-a încheiat o lungă etapă din viața lui Dobrinin. La începutul lui aprilie, cu un avion special, pas la dispoziție numai pentru el și soție, a plecat la Washington să-și ia rămas bun de la cei cu care lucrase un sfert de secol. Au urmat, într-un interval scurt de timp, dineuri, cine, primiri, convorbiri, toasturi. Shultz i-a povestit atunci un episod amuzant. Când a aflat că ambasadorul părăsește postul, președintele l-a întrebat pe secretarul de Stat dacă Dobrinin o fi comunist. Nu știa, probabil, comentează memorialistul, „că în vremea aceea toți diplomați sovietici erau obligatoriu membri de partid. În orice caz, rostită de Reagan, întrebarea a fost un compliment pentru mine“.

Același Shultz i-a mai relatat ceva fostului ambasador. La una dintre primiri, la etajul opt al Departamentului de Stat; unde acesta organiza de obicei coteiturile, Dobrinin îl rugase să-i facă o fotografie pe terasă, de unde se vedea superba

panoramă a Washingtonului și Potomacului. După un timp, primise poza, cu câteva cuvinte amicale pe verso. Acum, la întrevvedereea de rămas bun, Shultz i-a mărturisit că treaba nu fusese deloc simplă.

președintele Reagan, care l-a felicitat pentru noua funcție – și la sfârșitul ei l-a condus până la mașină – a durat o oră și jumătate. S-au despărțit în cele mai cordiale relații. Președintele l-a invitat din nou pe Gorbaciov în S.U.A.,

Vedere spre Potomac



Serviciile secrete se opuseseră la început, pentru că în imagine se afla „centrul strategic al Washingtonului“ (deși nu se vedeau nici Casa Albă, scrie Dobrinin, nici instituții de stat importante, bașca faptul că asemenea fotografii „strategice“, chiar mai strategice, puteai cumpăra la orice chioșc). Shultz a ignorat o atare argumentație și i-a trimis totuși fotografia, aflată apoi, ani de-a rândul, la loc de cinste pe biroul din cabinetul fostului ambasador. Dar episodul merită povestit, consideră memorialistul, pentru atmosfera de suspiciune reciprocă și spionomania care stăpâneau (și afectau negativ) relațiile americano-sovietice.

Convorbirea, din 8 aprilie 1986, de rămas bun cu

exprimându-și speranța că acesta va sta cel puțin o săptămână și angajându-se să-l conducă personal în tren pe teritoriul american. „Noi doi avem despre ce vorbi“, a fost mesajul pentru liderul de la Moscova.

Se încheia astfel o misiune diplomatică fructuoasă, lungă de aproape 25 de ani, pe lângă șase președinți americani (J. Kennedy, L. Johnson, R. Nixon, G. Ford, J. Carter și R. Reagan), desfășurată pe fondul războiului rece, deci cu atât mai dificilă. Alți oameni, alte vremuri. Odată cu ea ia sfârșit și serialul nostru, cu speranța că într-o zi publicul român va putea citi integral memoriile ambasadorului sovietic la Washington. ■

Florentina DOLGHIN

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Un cor de 25.000 persoane repetă pe stadionul „Giulești”. Un ansamblu de 8.000 tineri se pregătește pe stadionul „Tineretului” pentru demonstrația și spectacolul de deschidere. Se montează candelabru cu peste 100 de brațe din cristal aurit, cântărind mai bine de două tone, care va lumina sala de spectacole a noului Teatru Muzical (Opera Națională). Pe una din clădirile înalte din piața N. Bălcescu se instalează o mare gazetă luminoasă cu lungimea de 20 m și înălțimea de 1 m, pe care în fiecare seară vor putea fi citite știri despre cele mai importante manifestări artistice și sportive.

„La casa Tineretului Lumii [pe bd. Republicii – acum Carol – nr.33] – scrie *Scânteia* din 21 iulie – sosesc zilnic mii de scrisori. Telegrama anunță plecarea zecilor de mii de tineri spre București. Pe toate fluviile și mările pământului, pe drumurile de fier și pe căile văzduhului, de multe ori în ciuda amenințărilor, înfruntând piedici, persecuții, vin spre Capitala patriei noastre solii tineretului, ai prieteniei și păcii.”

Consiliul de Miniștri hotărăște „sporirea cantității de pâine și paste făinoase la liber, lărgirea sortimentelor [...], să se distribuie în afara rațiilor de pâine o cantitate de făină de grâu pe cartelă [...], să se sporească cantitățile de zahăr distribuite la liber”.

Iată doar câteva dintre știrile

apărute zilnic în marile ziare ale Capitalei, informând despre pregătirile evenimentului pe care avea să-l găzduiască Bucureștii între 2 și 16 august 1953: cel de-al IV-lea Festival Mondial al Tineretului. Pentru prima dată după război, în România veneau reprezentanți ai tineretului lumii într-un număr extrem de mare. Pentru câteva zile, „Cortina de fier” părea ridicată și tineri mesageri ai Occidentului soseau în România comunistă.

Cum era văzut Festivalul de un tânăr de atunci?

Iată ce-și amintește dl. ing. *Neculae Dimitriu*, student, în 1953, la Facultatea de Construcții Civile și Industriale a Institutului de Construcții.

„Elevii și studenții au fost folosiți la lucrările de construcții în vederea Festivalului, participând, prin muncă voluntară, la diverse operații, care nu cereau calificare. Am lucrat mai multe zile la șantierul Operei, care se afla lângă clădirea Facultății de Drept, acolo unde țineam și cursurile. Mecanizarea lucrărilor era pe atunci doar un deziderat. Baza oricărui

șantier mai serios era macaraua «Pionier», un utilaj rudimentar, de slabă tehnicitate, capacitate și productivitate. Pentru a ajuta «Pionierii» șantierului Operei, noi urcam cu brațele sau cu targa materiale la etajele superioare sau



Delegațiile la deschiderea Festivalului

coboram molozul, tot cu targa, până în curtea șantierului.

În București, ca de altfel în toată țara, populația suferea rigorele *postului Festivalului*. Așa numeau românii, dispuși oricând să glumească, chiar și despre cele mai serioase sau tragice probleme, criza profundă alimentară impusă populației de regimul comunist, pentru a crea rezervele de alimente, pe care urma să le arunce pe piață în cele două săptămâni ale Festivalului. Atunci trebuia să se facă o adevărată demonstrație a belșugului alimentar din Republica Populară Română.

Studentii nici până atunci nu beneficiau de o alimentație prea bogată la cantinele studentești. Puteam face comparații cu cantinele muncitorești, ceva mai echilibrate – fără a fi nici ele prea bogate –, la care mâncam în timpul practicilor de vară. În anul Festivalului însă, economia ajunsese la limită. Meniul, aproape fără nici o variație, consta dintr-o ciobă lungă și insipidă de zarzavat, un fel de mâncare dintr-un sos de făină cu urme de bulion, în care plutea stingheră o bucată de carne sau de slănină de vreo 3-4 centimetri cubi, un sfert de pâine neagră, iar seara ne «bucuram» de nelipsita porție de «crep», griș fiert în apă, peste care se turna o lingură de magiun diluat.

Tot timpul dinainte de Festival, pâinea fusese raționalizată. Desigur, nu prin cartelare – formula folosită ani mulți după război –, care n-ar fi dat bine pentru străinătate, ci prin limitarea vânzării. Anume, se vindea unei persoane doar o jumătate de pâine neagră zilnic, ceea ce însemna o jumătate de kg, numai la centrul de pâine din cartierul unde locuiai și asta pe baza prezentării buletinului de populație, care să dovedească unde se afla domiciliul, eventual cu viză de flotanț.

După ce Festivalul a început, se ofereau posibilități ieftine de transport



Copertă festivă a revistei Flacăra

și pentru tinerii din țară. Bucureștii trăiau intens, străzile erau pline de tineri, dar și de persoane de toate vârstele, care doreau să se bucure de deschiderea spre lume, de care nu avuseseră parte după terminarea războiului și instaurarea regimului comunist. Lumea se grăbea să participe la spectacole de muzică și de dansuri prezentate de formații profesioniste, dar și de cele de amatori, românești și străine. Cele profesioniste veneau mai

ales din Uniunea Sovietică și din țările satelite, iar cele de amatori din țările capitaliste și ale lumii a treia.

După ani de zile în care publicul românesc nu avusese parte de filme vestice, se prezenta, la o grădină de vară de pe șoseaua Ștefan cel Mare, *Hamlet*, cu Laurence Olivier. M-am putut rezista tentației. M-am dus la grădină cu vreo oră înainte de începerea spectacolului. Spectacolul era gratuit și o mare de oameni aștepta nerăbdătoare deschiderea porții de acces, bine păzită de milițieni. Pe trotuar și în stradă se purtau adevărate lupte «corp la corp» între cei care se îmbulzeau să câștige un loc mai sigur pentru intrarea în grădină. Îmbulzeala a atins cote maxime când s-au deschis porțile. Milițienii încercau cu disperare, dar fără succes, să mențină o brumă de ordine. Locurile de pe bănci s-au ocupat imediat, iar ceilalți spectatori au rămas să urmărească filmul în picioare, pe culoarele dintre grupurile de bănci sau de pe margini.

Mulți dintre amatori rămăseseră în afara grădinii, trebuind să se mulțumească cu audierea sonorului. Din cauza lipsei de timp, filmul nu fusese subtitrat. Am urmărit cu sufletul la gură, chiar dacă sonorul precar nu ne lăsa să înțelegem mare lucru din cele vorbite de actori, prestația magnifică a actorilor.



Tineri la stadionul 23 August; foto Neculae Dimitriu

I
U
L
I
E

A
U
G
U
S
T

1
9
5
3

La spectacolele date de trupele profesioniste era greu pentru simplii muritori să obțină bilete. Aveau prioritate oficialitățile și participanții străini la Festival. Un coleg mi-a povestit, cu haz, cum a găsit o formulă originală pentru a putea vedea spectacole de bună calitate. Colegul meu, fiind înalt, slab și blond, a ales un grup de tineri danezi, apropiat de el ca alinură. S-a apropiat de ei, profitând și de cunoștințele lui de limbă franceză s-a împrietenit, deși existau acei însoțitori oficiali, care încercau să nu permită stabilirea unor astfel de relații. În felul acesta, mai și punând la gât un batic cu steagul danez, a reușit să intre cu grupul lor la multe spectacole, practic de neatins pentru tinerii români.

Alți colegi, cu poziție politică adecvată și cunosători ai unei limbi străine, au fost recrutați din timp de anumite instituții și instruiți pentru a fi ghizi însoțitori (citește paznici) ai delegațiilor de tineri străini. Ei au urmărit în condiții normale cam tot ce era interesant dintre manifestările artistice, culturale sau sportive din cele două săptămâni ale Festivalului.

N-am putut să rămân la București până la terminarea festivalului. A trebuit să mă prezint, după o săptămână, la șantierul din provincie la care urma să fac practica de vară, timp de o lună.

Securitatea veghea și în zilele Festivalului. Măsurile de supraveghere priveau nu numai străinii sosiți în țară, ci vizau întreaga societate. Inclusiv pe cei aflați în temnițe. La 8 iulie 1953, general maior Pavel Ștefan, ministrul Afacerilor Interne, emitea un ordin către șeful Direcției Lagăre și Colonii de Muncă, în care se spunea: „Pe timpul pregătirii și desfășurării acestui important eveniment se vor lua următoarele măsuri: vigilența



va fi sporită, prevenindu-se orice încercare de evadare; se vor repara împrejurimile, se vor vărui gardurile, se va îmbunătăți iluminatul perimetrului; se va controla sistemul de alarmare; se vor intensifica controalele asupra modului cum se execută paza; transferul deținuților între lagăre, colonii de muncă și penitenciare încetează pe data de 20.07.1953; pavilioanele ad-

ministrative vor fi curățite, având aspect sărbătoresc; în unități va fi ordine desăvârșită; se va urmări ca ținuta întregului personal să fie cât mai curată și îngrijită; delegații unităților, care vor participa la Festival, vor constitui exemplul de disciplină și comportare.

Concediile se vor desfășura potrivit planificării făcute”.

Documentul este reprodus din *Cartea Albă a Securității*, vol.II, București 1994. În același volum întâlnim și o „mostră” a ceea ce înregistrau oamenii Securității. Iată ce informa „sursa Gică, valoare sigură”, a Securității Regiunii București: „În rândurile elementelor fugite de regimul sovietic s-au înregistrat comentarii dușmănoase referitoare la Festivalul Mondial al Tineretului. Astfel, numita Sergheev Lidia, domiciliată în str. Virgil Pleșoianu nr. 90, a afirmat următoarele: La Festival au venit toți vagabonzii, unii dintre ei au venit aproape goi, aceasta este o ofensă față de R.P.R. Străinii râd de noi, văzând c-am transformat Bucureștiul într-un fel de bălci, punând peste tot stegulețe de diferite culori. Situația internațională se încordează, rușii simt acest lucru și, treptat, scot prin Constanța tot utilajul depus de ei la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Susemnumita a mai afirmat că toți sunt împotriva rușilor, toți cer plecarea lor, iar la noi toate schimbările în guvern sau întreprin-



Aprovizionarea Festivalului

derile mari se fac după indicațiile rușilor. Nimeni nu mai vrea să stea sub dictatura lor. Totuși, după moartea lui Stalin, situația Uniunii Sovietice a slăbit simțitor, comunismul merge pe o pantă greșită, comunismul slăbește. Dacă va dispărea și Malenkov, atunci o să ajungem cu siguranță în stare de asediu. Acum totul se face în mod formal.

Numita Stănescu Vera, cu domiciliul în str. Intrarea Ștefan Furtună nr. 14, a afirmat următoarele: la noi nu este liniște deloc, nu se știe unde este tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, se presupune că este la Moscova și, simțindu-se apropierea războiului, nu mai vrea să vină în București. Susnumita a mai arătat că nici în Uniunea Sovietică nu este liniște, se duce o luptă mare, care poate să se termine rău“.

Iată cum erau văzuți Bucureștii Festivalului și de un martor silit să stea ascuns: Ion Ioanid, condamnat politic, evadat din minele de la Cavnic. Consemnări reproduse din scrierea sa *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, Editura Albatros, 1991:

„În acele zile premergătoare Festivalului se declarase în București o epidemie de paralizie infantilă, care afecta mai ales persoanele adulte. Pentru a nu compromite ținerea Festivalului, regimul luase cele mai drastice măsuri de păstrare a secretului și, în toate cazurile unde exista suspiciunea contaminării, bolnavii erau ridicați de



La fabrica de conserve „Flora”

acasă și izolați în spitale. Această campanie de internări urgente, învăluite în mister, luase un aspect asemănător operațiilor de arestări pe care le efectua Securitatea. Cu tot secretul ordonat, zvonul se răspândise și lumea aflase că, în spitalele bine aglomerate, îngrijirea lasă de dorit și medicii menteau lipseau.

Lumea era speriată la gândul unei

internări în asemenea condiții, așa că până și cei care se îmbolnăveau de o simplă gripă nu se mai duceau la policlinici, ci recurgeau la medicii prieteni, de frică să nu li se pună în grabă diagnosticul de poliomielită și să fie ridicați de acasă.“

Luna iulie, din urmă cu cinci decenii, înregistrează și un alt eveniment, nefăcut public de presă, dar simțit de mii și mii de oameni osândiți la muncă silnică până atunci: încetarea oficială a lucrărilor

Canalului Dunăre-Marea Neagră (*Magazin istoric*, nr. 12/1997; 7/1999). Măsura a fost luată prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 20.404, din 17 iulie 1953.

Vom reveni asupra acestui subiect în cronica noastră. Rugăm până atunci ca cititorii ai acestei rubrici, supraviețuitori ai tragicilor evenimente din vremea Canalului și, mai ales, ai închiderii lui, să ne trimită relatări, amintiri, eventuale documente de atunci. ■

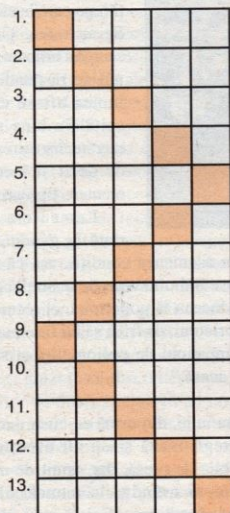
**Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ**



Parada modei la
„Textile-Confecții”

ZIG-ZAG

Completând corect liniile orizontale conform cu definițiile, pe zig-zagul marcat veți descoperi numele celui care a realizat prima unire a românilor.



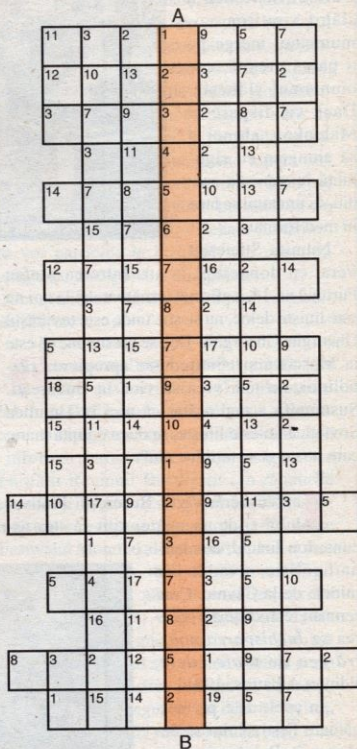
1. O veche datorie
2. Aproape de Șelimbăr
3. Mică mănăstire
4. La marginea țării
5. Învinși la Călugăreni
6. Curajoși
7. Alianță
8. A lovi în apărare
9. Măreț, grandios
10. Supus lui Genghis-Han
11. Cavalerist rus
12. Mică așezare
13. În față la luptă

Soluțiile din nr. 7/2003

JOCUL ANAGRAMELOR
ANDREI MUREȘANU

ARITMOGRIF

Înlocuind cifrele cu litere, veți descoperi pe verticală A-B capitala Daciei lui Decebal, iar pe orizontală noțiuni legate de temă.



Jocuri de Pavel TOTOLICI

OAMENI DE SEAMĂ
MARCONI-DIDEROT-BERLIOZ-
ROSETTI-LEIBNIZ-SOCRATE-
MOLIERE-MARTIAL-HORATIU-
PASTEUR-GALILEI

DIALOG CU CITITORII

AMINTIRI DESPRE BUCUREȘTI

Domnul ANDREI SZÉKELY, din Deva, ne trimite o scrisoare, din care cităm:

Am fost un mic „vagabond” al Bucureștilor în anii 1934-1944, elev și străjer, ca fiecare, și premilitar. În 1949, elev al Școlii Militare. Arealul copilăriei mele în București se suprapune aproape în întregime cu cele povestite de d-na Silvia Kerim în cartea *Vedere din parfumerie*, dar eu l-am trăit cu câțiva ani mai înainte.

Eram copil și mai țin minte străzile din cartier. Am văzut cu ochii mei evenimente ca „Luna Bucureștilor” în 1936, parada de 8 iunie 1936 pe ANEF. M-am jucat, am avut prieteni din tot mozaicul bucureștean: români, țigani, evrei, turci, bulgari, ruși, nemți etc. La vârsta noastră eram prieteni, ne certam, dar eram solidari în orice situație.

Eu sunt ungur, mai precis ceangău din șapte sate ale Săcelelor – Brașov. Am fost elev al Liceului Evanghelic Lutheran german.

Am supraviețuit cutremurului din 9/10 noiembrie 1940, m-am dus la școală trecând peste ruinele blocului „Carlton”, care a închis bulevardul până la Sala Dalles, unde am văzut primele transmisiuni TV. Am supraviețuit rebeliunii legionare, am văzut stivele de morți la morgă.

ȘCOALĂ, NU LICEU

Domnul CONSTANTIN NEDELICU, din Craiova, consideră că în intervalul doamnei Micaela Ghițescu, din nr. 4/2003, s-a strecurat o inadverență: deși interviuata susține net și tare că a făcut liceul la „Carmen Sylva” și la un liceu francez, în fotografia de

la pagina 24 apare ca elevă a Liceului german.

Doamna Micaela Ghițescu a urmat cursurile unei școli primare germane din București și apoi pe cele ale Liceului francez. Este adevărat, în cuprinsul interviului nu se referă la perioada școlii primare, dar nu este o inadverență în legenda fotografiei.

POȘTA BLITZ... CONCURSULUI

Pe lângă răspunsul la concursul din luna martie 2003, domnul VALERIUS HAMZU, din Piatra Neamț, ne scrie:

La acest răspuns aș mai adăuga câteva mici amănunte. Primarul general al Capitalei, Dem I. Dobrescu, a locuit în sectorul III Albastru, pe strada Sfinții Apostoli, nr. 13, colț cu strada Săpiencei, în imediata apropiere a Bisericii Mihai-Vodă – Arhivele Statului. Frumoasa casă construită în stil tradițional românesc a fost trecută în proprietatea statului în 1950. În ea au funcționat mai multe instituții publice, printre care și „Oficiul Stării Civile” al sectorului 6 al Capitalei. După trecerea în neființă a lui Dem I. Dobrescu, în 1948, a fost pusă o placă comemorativă pe zidul exterior din strada Sfinții Apostoli, în amintirea celui care a locuit în acea casă și care și-a legat numele de multe realizări edilitare și urbanistice în Capitală. Ca urmare a lucrărilor de construcție a „Casei Poporului” și a sistematizării zonei adiacente, casa primarului Dem I. Dobrescu a fost demolată în anul 1983, ca de altfel întreaga zonă ce cuprindea străzile Mihai-Vodă, Izvor, Sfinții Apostoli, Bateriilor.

Aș mai menționa că Dem I. Dobrescu a fost unul din inițiatorii înălțării „Monumentului

Eroilor Aerului” – Statuia Aviatorilor, pe fosta șosea Jianu, azi Bulevardul Aviatorilor. Statuia a fost dezvelită la 20 iulie 1935 de către regele Carol II, în timpul mandatului lui Al. G. Donescu, cel ce i-a urmat în scaunul de primar general al Capitalei lui Dem I. Dobrescu.

CERERI ȘI OFERTE

COSMIN CIUCĂ, Caracal, str. Târgu Nou, nr. 38, jud. Olt, solicită numerele: 1-3/1967; 1-3/1979; 2, 5, 6, 8, 10/1980; 4, 7, 8, 11/1981; 2, 3, 7/1982; 4, 9, 11/1983; 2, 4, 8, 9, 11, 12/1984; 1-3, 7, 10-12/1985; 2-12/1986; 1-4, 7, 8/1987; 1, 11/1988; 1-12/1989; 1-12/1990.

Offeră: 2, 11/1975; 9/1978; 3/1980; 10/1982; 5/1987.

AGACHE BOJOGA, Timișoara, bd. Revoluției 89, nr. 24, ap. 5, cod. 1900, oferă numerele: 8-10/1967; 3-7, 10-12/1968; 1, 5, 6, 11, 12/1969; 1, 7/1970; 1, 5-12/1971; 1, 2, 5, 6, 8, 11/1972; 1, 2, 3, 5, 6, 9/1973; 1/1974; 7/1975; 10, 12/1976; 3, 11/1978; 1, 3, 4, 5, 8, 9/1979; 1, 3, 6/1980; 6/1981; 11/1988.

COSTICĂ SPĂLĂTELU, Băcălești, jud. Teleorman, oferă numerele: 12/1970; 11/1976; 7, 8/1977; 7/1983; 7, 8/1985; 8/1987; 5, 12/1989; 5/1990; 9/1992; 9/1999.

IOAN BĂCILĂ, Sibiu, str. Lutului, nr. 58, cod 2400, oferă colecția completă.

ȘERBAN DOGĂRESCU, comuna Pantelimon, str. Aurora, nr. 27, oferă colecția 1967-1989.

S.C. SUPERCOM București, tel. 334 60 15 sau 0722 32 37 30, solicită colecția 1967-1989 și numerele: 1, 2/1990.

RADU GHEORGHE, Constanța, str. Cișmelei, nr. 3, bl. 8E, ap. 19, oferă colecția completă.

CONTENTS (Romanian History) A. Russo Living in one's own country • G. Popi Romanians from the Serbian Banat • M.E. Ionescu Romania, self-excluded from the Warsaw Treaty • I. Zănescu, A.B. Popescu Ion Fălcoianu, an unfortunate dignitary • O. Maitec The history I lived • I. Popescu Iosif Berman, an ardent photographer • S. Alexandrescu Dictators of Romania (XI) • A. Vilas-Boas da Mota Bucharest, as I remember it • G. Filitti Letters from former days • S. Stoica Song about the lady of Vasile Lupu in Brahms' symphony • V. Ghimpu The caved-in church from Soroca • T. Wexler Dr. Filderman, an anticommunist • L. Cosovanu Romanian documents at Hoover Institution (XXII) • G.G. Potra 2.000 unpublished documents from N. Titulescu (IV) • N. Jurca Why did Killinger committed suicide? • F. Banu The useless Sovroms • I. Lăcustă In Bucharest, 50 years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) A. Russo Vivre dans son propre patrie • G. Popi Les Roumains du Banat serbe • M.E. Ionescu La Roumanie, autoexclue du Traité de Varsovie • I. Zănescu, A.B. Popescu Ion Fălcoianu, un dignitaire affligé par le sort • O. Maitec L'histoire vécue • I. Popescu Iosif Berman, un photographe fêru • S. Alexandrescu Dictateurs de Roumanie (XI) • A. Vilas-Boas da Mota Le Bucarest, tel que je m'en souviens • G. Filitti Lettres d'autrefois • S. Stoica Chanson sur l'épouse de Vasile Lupu dans une symphonie de Brahms • V. Ghimpu L'église rupestre de Soroca • T. Wexler Dr. Filderman, un anticommuniste • L. Cosovanu Documents roumains à Hoover Institution (XXII) • G.G. Potra 2.000 documents inédits sur N. Titulescu (IV) • N. Jurca Pourquoi Killinger s'est suicidé? • F. Banu L'inutilité des Sovroms (des entreprises mixtes roumano-soviétiques) • I. Lăcustă A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) A. Руссо Жить в собственной стране • Г. Попи Румыны в сербском Банате • М.Е. Ионеску Румыния самоисключается из Варшавского Договора • И. Зănescu, А.Б. Попеску Ион Фăлкояну, высокопоставленный служащий с несчастливой судьбой • О. Майтек История мною пережитая • И. Попеску Иосиф Берман, страстный фотограф • С. Александреску Диктаторы Румынии (XI) • А. Вилас-Боаш да Мота Бухарест в моих воспоминаниях • Дж. Филиitti Былые письма • С. Стойка Песня о супруге Василе Лупу в симфонии Брамса • В. Гимпу Утесистая церковь в Сорочке • Т. Векслер Др. Филдерман – антикоммунист • Л. Косовану Румынские документы в Институте Гувера (XXII) • Г.Г. Потра 2000 неопубликованных документов про Н. Титулеску (IV) • Н. Журкэ Почему стал самоубийцей Киллингер? • Ф. Бану Безпольность Совромов • И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) A. Russo Im eigenen Land leben • G. Popi Die Rumänen im serbischen Banat • M.E. Ionescu Rumänien, von selbst aus dem Warschauer Pakt ausgeschlossen • I. Zănescu, A.B. Popescu Ion Fălcoianu, ein unglückseliger Würdenträger • O. Maitec Erlebte Geschichte • I. Popescu Iosif Berman, ein leidenschaftlicher Fotograf • S. Alexandrescu Die Diktatur bei den Rumänen (XI) • A. Vilas-Boas da Mota Bukarest, wie ich es in Erinnerung habe • G. Filitti Briefe aus anderer Zeit • S. Stoica Gesang über die Herrschaft des Vasile Lupu in der Symphonie von Brahms • V. Ghimpu Die Höhlenkirche von Soroca • T. Wexler Dr. Filderman, ein Antikommunist • L. Cosovanu Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XXII) • G.G. Potra 2.000 unbekannte Dokumente über N. Titulescu (IV) • N. Jurca Warum vollbrachte von Killinger selbstmord? • F. Banu Die Überflüssigkeit der Sovroms • I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia romana) A. Russo Vivir en el propio país • G. Popi Los rumanos de la región servia de Banato • M.E. Ionescu Rumania autoexcluida del Tratado de Varsovia • I. Zănescu, A.B. Popescu Ion Fălcoianu, un dignatario desgraciado por la suerte • O. Maitec La historia que hemos vivido • I. Popescu Iosif Berman, un fotógrafo apasionado • S. Alexandrescu Los dictadores de Rumania (XI) • A. Vilas-Boas da Mota Bucarest, tal y como me la recuerdo • G. Filitti Cartas de antaño • S. Stoica Canción sobre la Señora del príncipe Vasile Lupu en la sinfonía de Brahms • V. Ghimpu La iglesia rupestre de las cercanías de Soroca • T. Wexler El Dr. Filderman, un anticomunista • L. Cosovanu Documentos rumanos en Hoover Institution (XXII) • G.G. Potra 2.000 documentos inéditos sobre N. Titulescu (IV) • N. Jurca Por qué se suicidió Killinger? • F. Banu La inutilidad de sovrom – empresas mixtas rumano-soviéticas • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-21-222.64.07 sau 222.64.39

Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)



Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 18 000



